

MAX MÜLLER'S
HANDBOOKS
FOR
THE STUDY OF SANSKRIT
—
THE HITOPADESA
BOOK I.

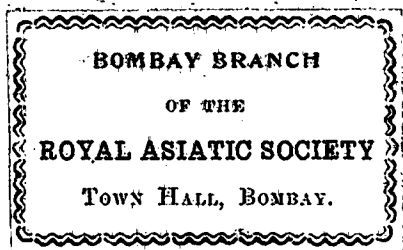
00004606

NOT TO BE ISSUED
OUT OF THE LIBRARY.

391.23

Hit

4606

HANDBOOKS

FOR

THE STUDY OF SANSKRIT.

EDITED BY

MAX MÜLLER, M.A.

~~TAYLORIAN PROFESSOR~~ OF MODERN EUROPEAN LANGUAGES AND LITERATURE
IN THE UNIVERSITY OF OXFORD.

HANDBOOKS FOR THE STUDY OF SANSKRIT.

EDITED BY MAX MÜLLER, M.A.

I
THE FIRST BOOK OF THE HITOPADESA.

~~THE SANSKRIT TEXT OF THE SECOND BOOK~~

II
THE SECOND, THIRD, AND FOURTH BOOKS OF THE HITOPADESA.
Sanskrit Text, with English Notes.

III
SANSKRIT-ENGLISH DICTIONARY. By Professor TH. BENEFFY.

[In the press.]

IV
A SANSKRIT GRAMMAR FOR BEGINNERS. *[In preparation.]*

THE
FIRST BOOK OF THE HITOPADESA:

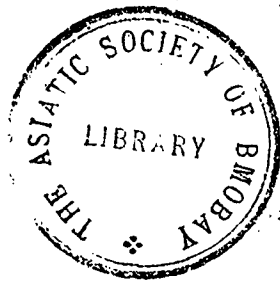
CONTAINING

B. 3819
(Special.)

THE SANSKRIT TEXT,

WITH

INTERLINEAR TRANSLITERATION, GRAMMATICAL ANALYSIS,
AND ENGLISH TRANSLATION.

LONDON:

LONGMAN, GREEN, LONGMAN, ROBERTS, & GREEN.

1864.

891.23

. Hist.

W 4606

00004606

PREFACE.

A SERIES of Handbooks for the study of Sanskrit seems to be required at the present moment by two classes of readers; by those who, as candidates for the Indian Civil Service, are anxious to acquire that amount of familiarity with the grammar and literature of the classical language of India, which is not only useful for an honourable acquitment at the public examinations, but serves as the best foundation for the subsequent study of the spoken vernaculars; and by that steadily increasing number of scholars who wish to gain an elementary, yet accurate, knowledge of a language which is the key to the secrets of Comparative Philology.

There is, indeed, no lack of books in English for those who make Sanskrit the study of their life; and even continental scholars who wish to acquire a sound and profound knowledge of the ancient language and literature of India, must still have recourse to the masterworks of English scholars such as Colebrooke, Prinsep, and Wilson. The first volume of Colebrooke's Sanskrit Grammar, published sixty years ago, is a monument of English scholarship which has never been surpassed by any subsequent Grammar, whether in English, German, or French. Professor Benfey's large Sanskrit Grammar, published at Leipzig in 1852, is the only work that rivals it in comprehensiveness and authoritativeness.* The Dictionary of Wilson, to which is mainly due the rapid progress which Sanskrit scholarship has made in the Universities of Europe, is still the only complete thesaurus of the language of ancient India. There are the *editiones principes*, the original translations, the comprehensive essays, due to the honest industry of such men as Sir W. Jones, Wilkins, Colebrooke, Wilson, and Ballantyne, which will always keep their place of honour in the library of every student of Sanskrit. But these works are available to advanced scholars only, while the elementary books now accessible to English students who wish to begin the study of Sanskrit, and who, in many cases, have to begin it without the help of a master, are, with rare exceptions, edited in such a manner that they fall in the very elements of grammar, and unnecessarily retard the progress even of the most painstaking pupils. It has been said, indeed, with some apparent truth, that the race of *bonâ fide* Sanskrit scholars seemed for a time extinct in England; but the late publications of Mr. J. Muir of Edinburgh, and Professor E. B. Cowell of Calcutta, bear witness that in Sanskrit scholarship, too, England will always hold her own, and that, with the

* The same author has lately published a 'Practical Grammar of the Sanskrit Language for the Use of early Students,' London, 1863.

advantage enjoyed by the members of the Civil Service in India, there will never be wanting worthy successors of Colebrooke and Wilson—men who have not only mastered the intricacies of Sanskrit grammar, but who are capable of reading Sanskrit MSS., and contributing towards the progress of Sanskrit scholarship by editing texts that have never been edited before, and translating texts that have never been translated before.

The present series of elementary handbooks is intended to comprise an elementary Grammar for English students, a Sanskrit-English Dictionary, and the ordinary text-books, the Hitopadeśa, the Laws of Manu, the play of Śakuntalā, the Nalā, and such other works as may hereafter seem to be called for either in England or in India. *A Manual of Comparative Philology, written with special reference to Greek and Latin, is likewise in preparation. The cooperation of several eminent Sanskrit scholars has been secured.

The first volume of the series contains the First Book of the Hitopadeśa, a work which, since the days of Sir William Jones, has been used as the text-book in all Colleges and Public Examinations. The Sanskrit text has been so arranged that even those who are not able to command the assistance of an efficient teacher will be able by themselves to read, parse, and translate every word of this ancient collection of Indian fables.

The first line contains the Sanskrit text in Devanāgarī letters, the words properly joined according to the rules of Sandhi.

The second line gives every word transcribed in Roman letters. The system of transliteration is that of Sir W. Jones, with a few modifications which are now generally adopted by Sanskrit scholars. The words are separated, and the final and initial letters allowed to remain unaffected by the rules of Sandhi. Compound words have been divided, and the single words which enter into composition are given in their *crude forms*. Thus *samśkritaśiṣu* is printed *samśkrita-śiṣu*, but not *sam-kṛita-śiṣu*, because it is *samśkrita*, as a ready-made word, that enters into composition with *śiṣu*. *Samśkāras*, on the contrary, is divided into *sam-kāras*, thus showing the reader that the insertion of the *s*, and the change of *m* into Anusvāra, are the result of the composition of *kāras* with *sam*. According to the same system *samannatim* is printed *sam-ud-natim*, *rājaputrās* appears as *rājan-putrās*, *upāiti* as *upa-eti*, &c. Two advantages are thus secured: the pupil is warned against reading the Devanāgarī text too mechanically by the aid of the transliteration, and his attention is from the first attracted to the rules which govern the composition of words.

The third line contains a grammatical analysis of every word. The space that could be spared for this being very limited, it was necessary to use abbreviations, a complete list of which will be found at the end of the preface.

The fourth line supplies an English inter-linear translation. As far as possible each Sanskrit word is here rendered by an English word, the succession of words in Sanskrit being preserved throughout in English. Any attempt at English idiom was out of the question; yet it is hoped that, by the help of the grammatical analysis, this English transvocalisation (*sit venia verbo*) may be intelligible and useful to a diligent student.

From page 38 the transliteration is discontinued. The student after having worked his way through the first thirty-eight pages, ought to be sufficiently familiarised with the Devanāgarī alphabet to be able to dispense henceforth

with the Roman transcript. In order to mark the end of words which in the Devanagari text are joined together with the next following words, a dot has been placed beneath the final letter, an expedient which, it is hoped, will prove useful to the beginner, and do away with the necessity of separating the final and initial letters of words which, according to the genius of the Sanskrit language, cannot be conceived as separated from each other.

From page 68 the grammatical analysis too has been discontinued. The student, after having read so far, may reasonably be supposed to have acquired such a knowledge of the elements of Sanskrit grammar as to be able to read the rest of the first book of the Hitopadeśa with the help of a literal inter-linear translation.

The Sanskrit text is chiefly based on that of Lakshmi Nārāyan Nyānākar, in his edition of the Hitopadeśa, with a Bengali and English translation, Calcutta, 1820. Deviations from that text were only resorted to where grammar, regard for the difficulties of beginners, or decency, seemed to require it. That text was chosen as an authority, partly because it was desirable to have, as far as possible, the same text in the examinations in India and in England, partly because an eclectic text, even one so carefully elaborated as that of Schlegel and Lassen, seemed to be incompatible with those principles of diplomatic criticism which are now adopted by all sound scholars, not only in Greek and Latin, but likewise in Sanskrit and Oriental literature. No attempt has yet been made to arrange the numerous MSS. of the Hitopadeśa genealogically, and there is hardly another work with which each copyist has ventured to take such liberties as with this, the ~~most~~ popular story-book of India. ~~With~~ MSS. have been genealogically arranged, a selection of certain plausible readings from this or that MS. is worse than useless. In my translation of the Hitopadeśa, published in the year 1844, I pointed out that an eclectic restoration of the text, even if carried out by men of taste and profound scholarship, could never satisfy the demands of modern criticism. As the labour of collating and classifying the MSS. of the Hitopadeśa would have been very great, and as, owing to the nature of this popular work, the result would always have been problematical, I determined to make no attempt at a critical restoration of the text, but to adhere throughout to some one native authority. The reason why I preferred the text of Lakshmi Nārāyan Nyānākar, the Bengali editor and translator of this Indian school-book, to any single MS. of the Hitopadeśa, was, as I stated before, of a purely practical nature—I wished there should be, as far as possible, a certain uniformity in the text-books used in England and in India. I have also to confess that in cases where such common phrases as *tathā cha*, *aparam cha*, *tathā cha ubham* ('and thus it is said') would have entailed a blank space of four lines, they have sometimes been omitted, and that the same consideration has occasionally required the omission of certain portions in the grammatical analysis of the text.

The manuscript of the First Book of the Hitopadeśa, as here printed, was carefully prepared for me, according to the principles just explained, by Dr. F. Kielhorn, and I hope that the labour bestowed upon it by him and by myself will prove useful to that daily-increasing class of scholars who wish to acquire an accurate knowledge of the classical language of ancient India, whether as a preparation for the study of the spoken vernaculars, or as an introduction to the science of language.

Transliteration of the Devanāgarī Alphabet.

अ a	औ au	ठ th	भ bh
आ ā	क k	ड d	म m
इ i	ख kh	ढ dh	य y
ई ī	ग g	ण ṅ	र r
उ u	घ gh	त t	ल l
ऊ ū	ङ ṅ	थ th	व v
ऋ ṛi	च ch	द d	श ś
ॠ ṛi	छ chh	ध dh	ष ṣh
ऌ ḷi	ज j	न n	स s
ए e	झ jh	प p	ह h
ऐ ai	ञ ñ	फ ph	ञ añ
ओ o	ट t	ब b	अः aḥ

List of Abbreviations.

N. = Nominative.	Pres. = Present.	Ind. = Indeclinable.
G. = Genitive.	Impf. = Imperfect.	Adv. = Adverb.
D. = Dative.	Perf. = Perfect.	Prep. = Preposition.
Ac. = Accusative.	Aor. = Aorist.	rt. = root.
V. = Vocative.	Fut. = Future.	aff. = affix.
Ab. = Ablative.	Pot. = Potential.	Compar. = Comparative.
I. = Instrumental.	Imp. = Imperative.	Superl. = Superlative.
L. = Locative.	Ptc. = Participle.	Ttp. = Tatpurushā.
m. = masculine.	Inf. = Infinitive.	Karm. = Karmadhāraya.
f. = feminine.	Ger. = Gerund.	Bahuv. = Bahuvrīhi.
n. = neuter.	Par. = Parasmaipada.	Dvand. = Dvandva.
sg. = singular.	Ātm. = Ātmanepada.	Avyay. = Avyayibhāva.
pl. = plural.	Pass. = Passive.	cf. = compare.
du. = dual.	Caus. = Causative.	id. = the same.

The Anusvāra and the Nasal Dot.

Another abbreviation which I have adopted in the Sanskrit text requires a few words of explanation.

According to Pāṇini (viii 3, 23), every *m* at the end of a word (*pada*), may, before any consonant, be pronounced as Anusvāra. Hence we find the following combinations —

तं करोति, 1. tañ karoti,	तं खादति, 2. tañ khādati,	तं गच्छति, 3. tañ gacchhati,	तं घोषयति, 4. tañ ghoshayati,	तं ङकारं, 5. tañ ñakāram,
तं चिनोति, 6. tañ chinoti,	तं च्छिनन्ति, 7. tañ chhinatti,	तं जयति, 8. tañ jayati,	तं ङ्कारं, 9. tañ ñakāram,	तं ञ्कारं, 10. tañ ñakāram,
तं टकारं, 11. tañ ṭakāram,	तं ठकारं, 12. tañ ṭhakāram,	तं डकारं, 13. tañ ḍakāram,	तं ढकारं, 14. tañ ḍhakāram,	तं णकारं, 15. tañ ṇakāram,
तं तुदति, 16. tañ tudati,	तं थकारं, 17. tañ ṭhakāram,	तं ददाति, 18. tañ dadāti,	तं धमति, 19. tañ dhamati,	तं नयति, 20. tañ nayati,
तं पिबति, 21. tañ pibati,	तं फलं, 22. tañ phalam,	तं बोधति, 23. tañ bodhati,	तं भिनन्ति, 24. tañ bhinatti,	तं मोचयति, 25. tañ mochayati,
तं याति, 26. tañ yāti,	तं रक्षति, 27. tañ rakṣhati,	तं लभते, 28. tañ labhate,	तं वहति, 29. tañ vahati,	
तं श्रुति, 30. tañ śruti,	तं शकारं, 31. tañ śhakāram,	तं खरति, 32. tañ kharati,	तं हरति, 33. tañ harati,	

According to the same authority, however (viii. 4, 59), this Anusvāra, at the end of words, may be (*not must be*) pronounced like the nasal corresponding to the initial letter of the following word, unless that initial letter be *ś, sh, s, h*: to which may be added *r*. Hence we find

in 1-5, तं करोति or तं करोति, tañ karoti or tañ karoti;

in 6-10, तं चिनोति or तं चिनोति, tañ chinoti or tañ chinoti;

in 11-15, तं टकारं or तं टकारं, tañ ṭakāram or tañ ṭakāram;

in 16-20, तं तुदति or तं तुदति, tañ tudati or tañ tudati;

in 21-25, तं पिबति or तं पिबति, tañ pibati or tañ pibati.

Of the semivowels, *r* only has no corresponding nasal, but *य, ल, व, y, l, v*, have their corresponding nasals, written *यं, लं, वं*, or *यँ, लँ, वँ, y, l, v*. Hence,

in 26, तं याति or तं याति, tañ yāti or tañ yāti;

in 28, तं लभते or तं लभते, tañ labhate or tañ labhate;

in 29, तं वहति or तं वहति, tañ vahati or tañ vahati.

In 30-36, before *ś, sh, s, h*, and in 27, before *r*, the change of *m* into Anu-
svāra is absolute.

All cases * are thus provided for in which an *m* at the end of words is followed by a consonant. The only case not provided for is when *m* stands in *pausâ*. Here, according to the strict interpretation of Pânini, as no change of *m* into Anusvâra is prescribed, *m* ought to be pronounced *m*.

We now come to *m* in the middle of words. Here Pânini prescribes, first (viii. 3, 24), that *m* is pronounced as Anusvâra before any consonant except *y*, *r*, *l*, *v*, and *ñ*, *ṅ*, *n*, *n*, *m*. But this, in the peculiar style of his grammar, is only a step to a further rule (viii. 4, 58), according to which every Anusvâra that has thus been enjoined, must be (not may be) pronounced like the nasal belonging to the consonant following, except before *ś*, *sh*, *s*, *h*, where it remains Anusvârâ. The long and short of these rules is, that *m*, in the middle of a word, is pronounced like the nasal of the consonant following; except before *y*, *r*, *l*, *v*, *ñ*, *ṅ*, *n*, *n*, *m* (where no change is enjoined by viii. 3, 24); and except before *ś*, *sh*, *s*, *h* (where the change of *m* into Anusvârâ, prescribed by viii. 3, 24, is not repeated by viii. 4, 58).

It is absolutely necessary, therefore, to pronounce :

- (1) अङ्किता aṅkitâ, अञ्चिता añchitâ, कुण्डिता kuṇḍitâ, नन्दिता nanditâ, कम्पिता kampitâ.

It is absolutely necessary to pronounce :

- (2) गम्यते gamyate, नम्रः namrah, अम्लः amlah;

And it is absolutely necessary to pronounce :

- (3) आक्रंस्यते âkraṅsyaṭe, संस्कृतः saṅskṛita [likewise यसांसि yasânsi, धनूषि dhanūṣi, ~~वृषांसि vṛṣânsi~~, ~~नासः nasâḥ~~ (num)].

All these rules will be found carefully observed in the text of the Hitopadeśa, with one exception. In apparent defiance of Pânini, the best MSS., and I would particularly instance the MSS. of the Saṁhitâ and Pâda texts of the Rig-Veda, write, not अङ्किता, but अङ्किता; not अञ्चिता, but अञ्चिता; not कुण्डिता, but कुण्डिता; not नन्दिता, but नन्दिता; not

* A few exceptions mentioned by Pânini serve only to confirm these general rules as far as the *m* at the end of words is concerned. Thus (Pân. viii. 3, 25), in the compound *sam-rât*, a great king, the *m* of *sam*, though according to Sanskrit grammarians, standing at the end of a word (*padânte*), must be pronounced as *m*, not as Anusvâra. Hence, सम्राट् samrât, not सराट् sairât. But this applies to this one compound only; hence संराजिता, samrâjitâ, not सम्राजिता samrâjitâ.

Again (Pân. viii. 3, 26), if initial *h* is followed by *m*, the final *m* of the preceding word may either, according to the general rule, be pronounced as Anusvâra, or remain *m*. Thus: किं ह्मलयति or किम्हलयति, kim hmalayati or kim hmaloyati. The reason of this must be found in the slight pronunciation of *h* before *m*; so that *m*, not *h*, seems to be sounded as the initial of *hmalayati*. The same option is given by some grammarians with regard to words beginning with *hy*, *hl*, *lv*. Natives very commonly write *Bramha*, instead of *Brahma*, i.e. they pronounce *mh* instead of *hm*. Pânini (viii. 3, 27), gives a similar option with regard to words beginning with *hn*. Hence, किं ह्नुते, or किं हुते.

कृमिता, कृ कृमिता. The reason of this is palpable: it is easier to write कृमिता than कृमिता. What applies to writing applies with still greater force to printing, and I have, therefore, in all my Sanskrit publications, preferred the more compendious system of representing the five nasals before the consonants of their own classes by the dot above the line. It should be clearly understood, however, that whether we write कृमिता or कृमिता, the rule of Pāṇini, which refers to pronunciation and not to writing, is equally absolute, and that in the middle of a word the only nasals that can be sounded before *k, kh, g, gh, ch, chh, j, jh, t, th, d, dh, t, th, d, dh, p, ph, b, bh*, are the nasals of the five classes to which these consonants belong (इ, ए, ँ, ँ, म्). The dot, therefore, used in writing and printing is here a mere graphic substitute for these five nasals, and in no way to be confounded with the dot as the sign of the Anusvāra.

At the end of words, as the pronunciation in cases 1-25, 26, 28, 29, is optional, the dot, which in accordance with most MSS. I always prefer, may either be pronounced as Anusvāra or looked upon as the graphic substitute for any of the five class-nasals and of the three nasalised semi-vowels. Only, if it precedes words beginning with *r, ś, s, h*, the final dot must be pronounced as Anusvāra. Lastly, if words ending in *m* stand *in pausā*, the final dot, according to the strict interpretation of Pāṇini, is to be pronounced as *m*.

Young grammarians who did not perceive that the rules given by Pāṇini refer to pronunciation and not to writing, and that in Sanskrit MSS. and native publications the dot has really two quite distinct functions:

1. It marks the sound of Anusvāra at the end of words before *ś, sh, s, h*, and *r* (optionally before any consonant), and in the middle of words before *ś, sh, s, h*.
2. It graphically replaces in the middle of words the five nasals before the twenty mutes, and the *m* at the end of words *in pausā*.

In an elementary book like the present, the consistent use of the dot instead of the five class-nasals in the cases described above, has the advantage that while it removes any doubt as to the original nature of final *ṅ, ṇ, and n*, when followed by initial sonant Palatals, Linguals, and Dentals,* it forces the student to practice the phonetic rules in order to be able to judge for himself whether the dot represents the sound of Anusvāra or whether it is used as an abbreviation in place of one of the five class-nasals.

MAX MÜLLER,

VERMOUTH: September 1864.

* Thus ताञ्जयति, tāñ jayati, always represents an original तान् जयति, he conquers them; while तां जयति, tāñ jayati, stands for an original ताम् जयति, he conquers her. The nasal dot never represents an original *n* except in the middle of words before *t, th, d, dh*. In cases like ताञ्च, tāñś cha, or मिमांसा, mīmāñsā, the dot is meant for Anusvāra.

CONTENTS.

	PAGE
INTRODUCTION	1

BOOK I.

FRIEND-ACQUISITION, ILLUSTRATED BY THE STORY OF THE CROW,
THE PIGEONS, THE MOUSE, THE TORTOISE, AND THE DEER.

FABLE	
I. . . . THE TRAVELLER AND THE TIGER	17
II. . . . THE DEER, THE JACKAL, AND THE CROW	37
III. . . . THE BLIND VULTURE CAT, AND THE BIRDS	39
IV. . . . THE HISTORY OF HIRANYAKA, THE MOUSE	61
V. . . . THE OLD MAN AND HIS YOUNG WIFE	62
VI. . . . DEATH OF THE GREEDY JACKAL	76
VII. . . . THE PRINCE AND THE MERCHANT'S WIFE	85
VIII. . . . THE JACKAL AND THE ELEPHANT	88

° ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥
TO THE BLESSED GAṆĒŚĀ, SALUTATION!

॥ अथ हितोपदेशः ॥
HERE BEGINS THE HITOPADEŚĀ.

सिद्धिः साध्ये सर्तामस्तु प्रसादात्तस्य धूर्जटेः ।

siddhis	sādhye	satām	astu	pra-sādāt	tasya	dhūrjaṭes
-dhi, <i>N. sg.</i>	-ya, <i>L. sg. n.</i>	-ī, <i>G. pl.</i>	as, <i>3 sg. Imp. Par.</i>	-da, <i>Ab. sg.</i>	tad, <i>G. sg. m.</i>	-ṭi, <i>G. sg.</i>
Succeeds	in what is to be	of the good	may be	through the	of that	Dhūrjaṭi,
	accomplished			favour		

जाह्नवीफेनलेखेव यन्मूर्ध्नि शशिनः कला ॥ १ ॥

Jāhnavi-phena-lekhā	iva	yad-mūrdhni	śaśinas	kalā.	(1)
<i>Ttp. -khā, N. sg.</i>	<i>Ind.</i>	<i>Ttp. -dhan, L. sg.</i>	<i>-śin, G. sg.</i>	<i>-lā, N. sg.</i>	
Ganges-froth-streak	-like	on whose-head	the moon's	sixteenth part.	

° श्रुतो हितोपदेशो ऽयं पाटवं संस्कृतोक्तिषु ।

śrutas	hita-upadeśas	ayam	pāṭavam	saṁskṛita-uktishu
<i>śru, N. sg. m. past Ptc. Pass.</i>	<i>Karm. -śa, N. sg.</i>	<i>idam, N. sg. m.</i>	<i>-va, Ac. sg.</i>	<i>Karm. -ī, L. pl.</i>
Heard	friendly-advice	this,	skill	in polished-expressions,

वाचां सर्वत्र वैचित्र्यं नीतिविद्यां ददाति च ॥ २ ॥

vāchām	sarvatra	vaichitryam	nīti-vidyām	dadāti	cha.	(2)
<i>-ch, G. pl.</i>	<i>Ind.</i>	<i>-ya, Ac. sg.</i>	<i>Ttp. -yā, Ac. sg.</i>	<i>dā, 3 sg. Pres. Par.</i>	<i>Ind.</i>	
of words	everywhere	variety,	behaviour-knowledge	gives	and.	

अजरामरवत्प्राज्ञो विद्यामर्थं च चिंतयेत् ।

ajara-amara-vat	prājñas	vidyām	artham	cha	chintayet
<i>Ind.</i>	<i>-ña, N. sg. m.</i>	<i>-yā, Ac. sg.</i>	<i>-tha, Ac. sg.</i>	<i>Ind.</i>	<i>chint, 3 sg. Pot. Par.</i>
Not-growing old,	the wise	knowledge	gain	and	should consider,
not-dying-like,					

गृहीत इव केशेषु मृत्युना धर्ममाचरेत् ॥ ३ ॥

gṛhītas	iva	keśeshu	mṛityunā	dharmam	ā-charet.	(3)
<i>grah, N. sg. m. past Ptc. Pass.</i>	<i>Ind.</i>	<i>-śa, L. pl.</i>	<i>-yu, I. sg.</i>	<i>-ma, Ac. sg.</i>	<i>char with ā, 3 sg. Pot. Par.</i>	
seized	as if	by the hairs	by death,	virtue	he should practise.	

सर्वद्रव्येषु विद्यैव द्रव्यमाह्वरनुत्तमं ।

sarva-dravyeshu vidyâ eva dravyam âhus an-uttamam
Karm. -ya, L. pl. -yâ, N. sg. Ind. -ya, N. sg. ah, 3 pl. Perf. Par. Bahuv. -ma, N. sg. n.
Among all-things knowledge only a thing, they say, having nothing-beyond :

अहार्यत्वादनर्घ्यत्वादनक्षयत्वाच्च सर्वदा ॥ ४ ॥

ahâryatvât anarghyatvât akshayatvât cha sarvadâ. (4)
-tva, Ab. sg. -tva, Ab. sg. -tva, Ab. sg. Ind. Ind.
from the irremov- from the inestima- from the imperish- and always.
ability, bleness, ableness,

संगमयति विद्यैव नीचगापि नरं सरित् ।

sam-gamayati vidyâ eva nîcha-gâ api naram sarit
gam with sam, 3 sg. Pres. Par. Caus. -yâ, N. sg. Ind. -ga, N. sg. f. Ind. -ra, Ac. sg. -t, N. sg.
It causes to meet knowledge only, low-going even a man a stream

समुद्रमिव दुर्धर्षं नृपं भाग्यमतः परं ॥ ५ ॥

samudram iva dus-dharsham nri-pam bhâgyam atas param. (5)
-dra, Ac. sg. Ind. -sha, Ac. sg. m. -pa, Ac. sg. -ya, N. sg. Ind. -ra, Ac. sg. n. Adv.
the ocean as, a difficult to be approached prince ; happiness thence further.

विद्या ददाति विनयं विनयाद्याति पात्रतां ।

vidyâ dadâti vi-nayam vi-nayât yâti pâtratâm
-yâ, N. sg. dâ, 3 sg. Pres. Par. -ya, Ac. sg. -ya, Ab. sg. yâ, 3 sg. Pres. Par. -tâ, Ac. sg.
Knowledge gives good behaviour, from good behav. one goes to worthiness,

पात्रत्वाद्भनमाप्नोति धनाद्धर्मं ततः सुखं ॥ ६ ॥

pâtratvât dhanam âpnoti dhanât dharmam tatas sukham. (6)
-tva, Ab. sg. -na, Ac. sg. âp, 3 sg. Pres. Par. -na, Ab. sg. -ma, Ac. sg. Ind. -kha, Ac. sg.
from wor- wealth one obtains, from wealth religious thence happiness.
thiness merit,

विद्या शस्त्रस्य शास्त्रस्य द्वे विद्ये प्रतिपत्तये ।

vidyâ śâstrasya śâstrasya dve vidye prati-pattaye
-yâ, N. sg. -tra, G. sg. -tra, G. sg. dvi, N. du. f. -yâ, N. du. -tti, D. sg.
The know- of the weapon (and) of a learned two kinds of know- for acquirement,
ledge book, ledge

आद्या हास्याय वृद्धत्वे द्वितीयाद्रिचते सदा ॥ ७ ॥

âdyâ hâsyâya vṛiddhatve dvitīyâ â-driyate sadâ. (7)
-ya, N. sg. f. -ya, D. sg. -tva, L. sg. -ya, N. sg. f. dri with â, 3 sg. Pres. Pass. Ind.
the first for ridicule in old age, the second is respected always.

यन्त्रके भाजने लग्नः संस्कारो नान्यथा भवेत् ।

yad nave bhâjane lagnas sam-kâras na anyathâ bhavet
Ind. -va, L. sg. n. -na, L. sg. lag, N. sg. m. past Part. Pass. -ra, N. sg. Ind. Ind. bhû, 3 sg. Pot. Par.
Because on a new vessel impressed an ornament not otherwise may be,

कथाह्वलेन बालानां नीतिसिद्धि कथ्यते ॥ ८ ॥

kathâ-hvalena bâlânâm nîtis tad iha kathyate. (8)
Thp. -la, I. sg. -la, G. pl. -ti, N. sg. Ind. Ind. kath, 3 sg. Pres. Pass.
Through story-disguise of children prudence therefore here is told.

मित्रलाभः सुहृद्भेदो विग्रहः संधिरेव च ।

mitra - lābhas	subhṛid - bhedas	vi-grahas	sam-dhis	eva	cha
• Tlp. -bha, N. sg.	Tlp. -da, N. sg.	-ha, N. sg.	-dhī, N. sg.	Ind.	Ind.
• Friend-acquisition,	friend-separation,	war,	conciation	even	and

पंचतंत्रात्तथान्यस्माद्ग्रन्थादां कथं लिख्यते ॥ ९ ॥

pañcha-tantrāt	tathā	anyasmāt	granthkāt	ṣ-krishya	likhyate. (9)
Duigu. -tra, Ab. sg.	Ind.	-ya, Ab. sg. m.	-thā, Ab. sg.	krish, with ā, Ger.	likh, 3 sg. Pres. Pass.
from the Pañchat.	and likewise	from another	book	having drawn	is written.

अस्ति भागीरथीतीरे पाटलिपुत्रनामधेयं नगरं । तत्र

asti	bhāgirathī-tīre	pāṭaliputra-nāmadheyam	nagam.	tatra
as, 3 sg. Pres. Par.	Tlp. -ra, L. sg.	Bahuv. -ya, N. sg. n.	-ra, N. sg.	Ind.
There is	on the Bhāgirathī-bank	Pāṭaliputra-named	a town.	Therein

सर्वस्वामिगुणोपेतः सुदर्शनो नाम नरपतिरासीत् ।

sarva-svāmin-guṇa -upetas	su-darśanas	nāma	nara-patis	āsīt.
Tlp. -ta, N. sg. m.	-na, N. sg.	-man, Ac. sg. Adv.	Tlp. -ti, N. sg.	as, 3 sg. Impf. Par.
with all-lord's-qualities-endowed,	Sudaršana	by name	a man-lord	was.

स भूपतिरेकदा केनापि पद्यमानं

sas	bhū-patis	ekadā	kena-api	paṭhyamānam
tad, N. sg. m.	Tlp. -ti, N. sg.	Ind.	kim, I. sg. m. Ind.	paṭh, Ac. sg. n. Pres. Ptc. Pass.
That	earth-lord	one day	by somebody	being recited

श्लोकद्वयं श्रुत्वाव ।

śloka-dvayam	śruṣṭvāva :
Tlp. -ya, Ac. sg.	śru, 3 sg. Perf. Par.
a verse-couple	heard:

अनेकसंशयोच्छेदि परोक्षार्थस्य दर्शकं ।

aneka-saiṅśaya-uchchhedi	paroksha-arthasya	darśakam
Tlp. -din, N. sg. n.	Karm. -tha, G. sg.	-ka, N. sg. n.
Many-doubts-dispelling;	of invisible-matter	showing;

सर्वस्य लोचनं शास्त्रं यस्य नास्ति एव सः ॥ १० ॥

sarvasya	lochanam	śāstram	yasya	na	asti	andhas	eva	sas. (10)
-va, G. sg. n.	-na, N. sg.	-tra, N. sg.	yad, G. sg. m.	Ind.	as, 3 sg.	-dha, N.	Ind.	tad, N.
of everything	the eye,	learning	whose	not	is,	blind	indeed	he.

यौवनं धनसंपत्तिः प्रभुत्वमविवेकता ।

yauvanam	dhana-sampattis	prabhutvam	a-vivekatā
-na, N. sg.	Tlp. -ti, N. sg.	-tva, N. sg.	-tā, N. sg.
Youth,	wealth-acquisition,	lordship,	want of judgment,

एकैकमप्यनर्थाय किमु यत्र चतुष्टयं ॥ ११ ॥

eka-ekam	api	an-arthāya	kim-u .	yatra	chatusṭayam. (11)
-ka, N. sg. n.	Ind.	-tha, D. sg.	Ind.	Ind.	-ya, N. sg.
one-by-one	even	to disadvantage,	how much more	where	a tetrad.

इत्याकर्षात्मिनः पुत्राणामनधिगतशास्त्राणां नित्यम्

iti â-karṇya âtmanas putrâṇâm an-adhigata-śâstrâṇâm nityam
Ind. karṇ with â, Ger. -man, G. sg. -ra, G. pl. Bahuv. -ra, G. pl. m. -ya, Ac. sg. n. Adv.

Thus having heard, of himself of the sons who had not-read-books constantly

उन्मार्गगामिनां शास्त्राननुष्ठानेनोद्धिग्मनाः स राजा चिंतयामास ।

unmârga-gâminâm śâstra-ananushṭhânenâ udvigna-manâs sas râjâ chintayâm-âsa:
Ttp. -min, G. pl. m. Ttp. -na, I. sg. •• Bahuv. -nas, N.sg.m. tad, N. -jan, chint, 3 sg. Perf.
sg. m. N.sg. Par.
wrong-ways-going by the book-neglect with afflicted-mind, that king was reflecting:

को ऽर्थः पुत्रेण जातेन यो न विद्वान् धार्मिकः ।

kas arthas putreṇa jâtena yas na vidvân na dhârmikas
kim, N. -tha, N. sg. -ra, I. sg. jan, I. sg. m. past yad, N. Ind. -vas, N.sg.m. Ind. -ka, N. sg. m.
sg. m. Ptc.Pass. sg. m.
What use by a son born, who not learned, not virtuous?

काणेन चक्षुषा किं वा चक्षुःपीडैव केवलं ॥ १२ ॥

kâneṇa chakshushâ kim vâ chakshus-pîḍâ eva kevalam. (12)
-ṇa, I. sg. n. -shus, I. sg. kim, N. sg. n. Ind. Ttp. -ḍâ, N. sg. Ind. -la, Ac. sg. n. Adv.
with an injured eye what or? an eye-pain indeed merely.

अजातमृतमूर्खाणां वरमाद्यौ न चांतिमः ।

ajâta-mṛita-mûrkhânâm varam âdyau na cha antimas
Dvandva. -kha, G. pl. -ra, N. sg. n. -ya, N. du. m. Ind. Ind. -ma, N. sg. m.
Of unborn-dead-foolish-ones better the two first not and the last,

सकृद्दुःखकरावाद्यावंतिमस्तु पदे पदे ॥ १३ ॥

sakṛit duḥkha-karau âdyau antimas tu pade pade. (13)
Ind. Ttp. -ra, N. du. m. -ya, N. du. m. -ma, N. sg. m. Ind. -da, L. sg. -da, L. sg.
once pain-causing the two first, the last but at step at step.

किंच । स जातो येन जातेन याति वंशः समुन्नतिं ।

kim-cha, sas jâtas yena jâtena yâti vaiśas sam-ud-natiṁ
Ind. tad, N. jan, N. sg. m. yad, I. jan, I. sg. m. yâ, 3 sg. •
sg. m. past Ptc.Pass. sg. m. past Ptc.Pass. Pres.Par. -śa, N.sg. -ti, Ac. sg.
Moreover, He is born through born goes the family to exaltation,
whom

परिवर्तिनि संसारे मृतः को वा न जायते ॥ १४ ॥

pari-vartini sam-sâre mṛitas kas vâ na jâyate. (14)
-tin, L. sg. m. -ra, L. sg. mṛi, N.sg.m. past Ptc.Pass. kim, N. sg. m. Ind. Ind. jan, 3 sg. Pres. Âtm.
in the revolving world dead who or not is born?

गुणिगुणगणनारंभे न पतति कठिनी सुसंभ्रमाद्यस्य ।

guṇi-guṇa-gaṇanâ-ârambhe na patati kaṭhîni su-sambhramât yasya
Ttp. -bha, L. sg. Ind. pat, 3 sg. -ni, N. sg. Karm. -ma, Ab. sg. yad, G. sg. m.
Pres.Par.
In the virtuous-multitude- not falls the chalk through great- of whom,
enumerating-attempt hast

तेनांवा यदि सुतिनी वद बंध्या कीदृशी नाम ॥ १५ ॥

tena ambâ yadi sutîni vada bandhyâ kîdṛśî nâma. (15)
yad, I. sg. m. -bâ, N. sg. Ind. -ni, N. sg. vad, 2 sg. -yâ, N. sg. -dṛśî, N. sp. f. -man, Ac.
Imp. Par. sg. Adv.
through him the mother if son-possessed, say, barren which (wife) in truth?

अपि च । दाने तपसि शौर्ये च यस्य न प्रथितं मनः ।

api cha, dāne tapasi śaurye cha yasya na prathitam manas
Ind. Ind. -na, L.sg. -pas, L. sg. -ya, L. sg. Ind. yad, G. sg. m. Ind. prath, N. sg. n. -nas, N. sg. n.
 Also and, In liberality, in penance, in heroism and, whose not praised mind,

विद्यायामर्थलाभे च मातृस्त्वार एव सः ॥ १६ ॥

vidyâyām artha-lâbhe cha mâtus t̄ud-châras eva sas. (16)
-yâ, L. sg. Ttp. -bha, L. sg. Ind. -tri, G. sg. -ra, N. sg. Ind. tad, N. sg. m.
 in knowledge, in wealth-acquisition and, a mother's discharge merely he.

अपरं च । वरमेको गुणी पुत्रो न च मूर्खशतैरपि ।

aparam cha, varam ekas guṇi putras na cha mûrkha-śatais api
-ra, N. sg. n. Ind. -ra, N. sg. n. -ka, N. sg. m. -ṇin, N. sg. m. -ra, N. sg. Ind. Ind. Ttp. -ta, I. pl. Ind.
 Again and, Better one virtuous son, not and of fools even;
 hundreds

एकश्चंद्रस्तमो ष्मन्ति न च तारागणैरपि ॥ १७ ॥

ekas chandras tamas hanti na cha târâ-gaṇais api. (17)
-ka, N. sg. m. -ra, N. sg. -mas, Ac. sg. han, 3 sg. Pres. Par. Ind. Ind. Ttp. -ṇa, I. pl. Ind.
 the one moon darkness dispels, not and star-heaps even.

पुण्यतीर्थे कृतं येन तपः कायतिदुष्करं ।

punya-tîrthe kṛitam yena tapas kva-api ati-dus-karam
Karm. -tha, L. sg. kṛi, N. sg. n. past. Ptc. Pass. yad, I. sg. m. -pas, N. sg. Ind. Ind. Karm. -ra, N. sg. n.
 At a holy-bath- performed by whom penance where-ever very-difficult
 ing place

तस्य पुत्रो भवेद्दृश्यः समृद्धो धार्मिकः सुधीः ॥ १८ ॥

tasya putras bhavet vaśyas sam-riḍḍhas dhârmikas su-dhis. (18)
tad, G. sg. m. -ra, N. sg. bhû, 3. sg. Pot. Par. -ya, N. sg. m. -dha, N. sg. m. -ka, N. sg. m. Bahuv. -dhi, N. sg. m.
 of him a son will be obedient, prosperous, righteous, wise.

अर्थागमो नित्यमरोगिता च प्रियश्च भार्या प्रियवादिनी च ।

artha-âgamas nityam a-rogiṭâ cha priyas cha bhâryâ priya-vâdinî cha
Ttp. -ma, N. sg. -ya, Ac. sg. n. Adv. -tâ, N. sg. Ind. -ya, N. sg. m. Ind. -yâ, N. sg. Ttp. -din, N. sg. f. Ind.
 Wealth-affluence, constantly not-illness and, a friend and, a wife kind-speaking and,

वश्यश्च पुत्रो ऽर्थकरी च विद्या षड्जीवलोकस्य सुखानि राजन् ॥ १९ ॥

vaśyas cha putras artha-karî cha vidyâ, śaṭ jîva-lokasya sukhâni râjan. (19)
-ya, N. sg. m. Ind. -ra, N. sg. Ttp. -ra, N. sg. f. Ind. -yâ, N. sg. shash, N. Ttp. -ka, G. sg. -kha, N. pl. -jan, V. sg.
 obedient and a son, useful and a craft, the six of man-kind pleasures, O king.

को धन्यो बहुभिः पुत्रैः कुशुलापूरणाढकैः ।

kas dhanyas bahubhis putrais kuśûla-âpûraṇa-âḍhakais,
kim, N. sg. m. -ya, N. sg. m. -hu, I. pl. m. -ra, I. pl. Karm. -ka, I. pl.
 Who wealthy through many sons,— granary-filling-measures ?

वरमेकः कुलालंबी यत्र विश्रूयते पिता ॥ २० ॥

varam ekas kula-âlambî yatra vi-śrûyate pitâ. (20)
-ra, N. sg. n. -ka, N. sg. m. Ttp. -bin, N. sg. m. Ind. śru with vi, 3 sg. Pres. Pass. -tri, N. sg.
 better one family-upholding, in whom is renowned the father.

ऋणकर्ता पिता शत्रुर्माता च व्यभिचारिणी ।

ṛiṇa-kartâ pitâ śatrus mâtâ cha vi-abhi-chârini
Ttp. -tri, N. sg. m. -tri, N. sg. -ru, N. sg. -tri, N. sg. Ind. -rin, N. sg. f.

A debt-contracting father an enemy, a mother and wanjon,

भार्या रूपवती शत्रुः पुत्रः शत्रुरपंडितः ॥ २१ ॥

bhâryâ rūpavâtî śatrus putras śatrus a-panḍitas. (21)
-yâ, N. sg. -vat, N. sg. f. -ru, N. sg. -râ, N. sg. -ru, N. sg. Karm. -ta, N. sg. m.
a wife beautiful an enemy, a son an enemy not-learned.

अनभ्यासे विषं विद्या अजीर्णे भोजनं विषं ।

an-abhyâse visham vidyâ a-jirṇe bhojanam visham
Karm. -sa, L. sg. -sha, N. sg. -yâ, N. sg. Karm. -na, L. sg. -na, N. sg. -sha, N. sg.

In want of practice poison knowledge, in indigestion food poison,

विषं सभा दरिद्रस्य वृद्धस्य तरुणी विषं ॥ २२ ॥

visham sabhâ daridrasya vṛddhasya taruṇi visham. (22)
-sha, N. sg. -bhâ, N. sg. -ra, G. sg. m. -dha, G. sg. m. -ṇa, N. sg. f. -sha, N. sg.
poison company of the poor, of an old man a young wife poison.

यस्य कस्य प्रसूतो ऽपि गुणवान्पूज्यते नरः ।

*yasya kasya pra-sûtas api guṇavân pūjyate naras
yad, G. sg. m. kim, G. sg. m. sâ with pra, N. sg. m. past Ind. -vat, N. sg. m. pūj, 3 sg. Pres. Pass. *ra, N. sg.
Of whom - soever engendered also, virtuous is honoured a man,

धनुर्वशविशुद्धो ऽपि निर्गुणः किं करिष्यति ॥ २३ ॥

dhanus vaiśa-viśuddhas api nis-guṇas kim karishyati. (23)
-nu, N. sg. Ttp. -dha, N. sg. m. Ind. Bahuv. -ṇa, N. sg. m. kim, Ac. sg. n. kṛi, 3 sg. Fut. Par.
a bow stem-faultless also, stringless what will it do ?

हा हा पुत्रक नाधीत सुगतैतासु रात्रिषु ।

hâ hâ putraka na adhi-ita su-gata etâsu râtrishu
Ind. Ind. -ka, V. sg. Ind. i with adhi, V. sg. m. past Karm. -ta, V. sg. m. etad, L. pl. f. -ri, L. pl.

Ah, ah, O boy, not-learned, pleasantly-faring in these nights !

तेन त्वं विदुषां मध्ये पंके गौरिव सीदसि ॥ २४ ॥

tena tvam vidushâm madhye paṅke gaus iva sîdasi. (24)
tad, I. sg. n. yushmad, N. sg. -vas, G. pl. m. -ya, L. sg. -ka, L. sg. gau, N. sg. Ind. sad, 2 sg. Pres. Par.
therefore thou of the learned in the midst, in a mire cow-like, thou sittest.

तत्कथमिदानीमेते मम पुत्रा गुणवन्तः क्रियन्तां ।

tad katham idânim ete mama putrâs guṇavantas kriyantâm ?
Ind. Ind. Ind. etad, N. pl. m. asmad, G. sg. -ra, N. pl. -vat, N. pl. m. kṛi, 3 pl. Imp. Pass.
Then how now these of me the sons virtuous shall be made ?

आहारनिद्राभयमैथुनं च सामान्यमेतत्पशुभिर्नराणां ।

âhâra-nidrâ-bhaya-maithunam cha sâmânyam etad paśubhis narâṇâm
Dvandva. -na, N. sg. Ind. -ya, N. sg. etad, N. sg. n. -su, I. pl. -râ, G. pl.
Feeding-sleep-fear-love and common pro- this with animals of men,
perty

धर्मो हि तेषामधिको विशेषो धर्मेण हीनाः पशुभिः समानाः ॥ २५ ॥

dharmas hi teshâm adhikas vi-śeshas dharmeṇa hinâs paśubhis samânâs. (25)
 -ma, N. sg. Ind. tad, G. pl. m. -ka, N. sg. m. -sha, N. sg. ma, I. sg. hâ, N. pl. m. -śu, I. pl. -na, N. pl. m.
 Virtue for of them the addi- special pro- of virtue deprived with ani- equal.
 tional perity ; mals

यतः । धर्मार्थकाममोक्षाणां यस्यैकोऽपि न विद्यते ।

yatas, dharma-artha-kâma-mokshânâm yasya ekas api na vidyate
 Ind. Dvando. -sha, G. pl. yad, G. sg. m. -ka, N. sg. m. Ind. Ind. vid, 3 sg. Pres.
 For, Of virtue-wealth-desire, final of whom one even not is known,
 liberation

अजगलस्तनस्यैव तस्य जन्म निरर्थकं ॥ २६ ॥

aja-gala-stanasya iva tasya janma nis-arthakam. (26)
 Ttp. -na, G. sg. Ind. tad, G. sg. m. -man, N. sg. Bahuv. -ka, N. sg. n.
 of the he-goat-throat-nipple like of him the birth useless.

यच्चोच्यते । आयुः कर्म च वित्तं च विद्या निधनमेव च ।

yad cha uchyate, âyus karma cha vittam cha vidyâ ni-dhanam eva cha
 yad, N. Ind. vach, 3 sg. Pres. -yus, N. sg. -man, N. sg. Ind. -ta, N. sg. Ind. -yâ, N. sg. -na, N. sg. Ind. Ind.
 sg. n. Pass.
 What and is said, Life, action and, riches and, know- death even and,
 ledge,

पंचैतान्यपि सृज्यंते गर्भस्थस्यैव देहिनः ॥ २७ ॥

pañcha etâni api srijyante garbha-sthasya eva dehinâs. (27)
 -chan, N. etad, N. pl. n. Ind. srij, 3 pl. Pres. Pass. Ttp. -stha, G. sg. m. Ind. -hin, G. sg. m.
 five these also are produced of the in the womb- even being.
 standing

किंच । अवश्यंभाविनो भावा भवन्ति महतामपि ।

kim-cha avâśyam-bhâvinâs bhâvâs bhavanti mahatâm api
 Ind. -vin, N. pl. m. -va, N. pl. bhû, 3 pl. Pres. Par. -hat, G. pl. m. Ind.
 Moreover, Necessarily-becoming the conditions are of the great even ;—

नग्नत्वं नीलकण्ठस्य महाहिशयनं हरेः ॥ २८ ॥

nagnatvam nîla-kaṅṭhasya mahâ-ahi-śayanam hares. (28)
 -tva, N. sg. Bahuv. -ṭha, G. sg. m. Ttp. -na, N. sg. -ri, G. sg.
 the nakedness of the blue-necked, the on the great-serpent-lying of Hari.

अपि च । यदभावि न तद्भावि भावि चेन्न तदन्यथा ।

api cha, yad a-bhâvi na tad bhâvi bhâvi ched na tad anyathâ
 Ind. Ind. yad, N. Karm. -vin, Ind. tad, N. -vin, N. -vin, N. Ind. Ind. tad, N. Ind.
 sg. n. N. sg. n. sg. n. sg. n. sg. n.
 Also and, What not to be, not that to be; to be if, not that otherwise,

इति चिन्ताविषण्णोऽयमगदः किं न पीयते ॥ २९ ॥

iti chintâ-viṣa-ghnaṣ ayam a-gadas kim na piyate? (29)
 Ind. Ttp. -ghna, N. sg. m. idam, N. sg. m. -da, N. sg. Ind. Ind. pî, 3 sg. Pres. Pass.
 thus reflection-poison-destroying this medicine why not is drunk?

एतत्कार्याक्षमाणं केषांचिदालस्यवचनं ।

etad kârya-akshamâṇam keshâm-chlid âlasya-vachanam.
 etad, N. sg. n. Ttp. -ma, G. pl. m. kim, G. pl. m. Ind. Ttp. -na, N. sg. n.
 This of duty-incapable of some the laziness-speech!

न दैवमपि संचिंत्य त्यजेद्योगमात्मनः ।

na daivam api sam-chintya tyajet ud-yogam âtmanas
 Ind. -va, Ac. sg. Ind. chint with sam, Ger. tyaj, 3 sg. Pot. Par. -ga, Ac. sg. -man, G. sg.
 Not, fate even reflecting on, one should give up the exertion of one self,

अनुद्योगेन तैलानि तिलेभ्यो नाप्तुमर्हति ॥ ३० ॥

an-udyogena tailâni tilebhyas na âptum arhati. (30)
 Karm. -ga, I. sg. -la, Ac. pl. -la, Ab. pl. Ind. âp, Inf. arh, 3 sg. Pres. Par.
 with no-exertion sesamum oil from sesamum seeds not obtain one can.

अन्यच्च । उद्योगिनं पुरुषसिंहमुपैति लक्ष्मीः

anyad cha, udyoginam purusha-simham upa-eti lakshmis,
 -ya, N. sg. n. Ind. -gin, Ac. sg. m. Karm. -ha, Ac. sg. i with upa, 3 sg. Pres. Par. -mi, N. sg.
 Again and, The exerting himself man-lion approaches Fortune,

दैवेन देयमिति कापुरुषा वदन्ति ।

daivena deyam iti kâ-purushâs vadanti,
 -va, I. sg. dâ, N. sg. n. Fut. Ptc. Pass. Ind. Karm. -sha, N. pl. vad, 3 pl. Pres. Par.
 'by Fate it must be given,' thus weak-men say;

दैवं निहत्य कुरु पौरुषमात्मशक्त्या

daivam ni-hatya kuru paurusham âtman-śaktyâ,
 -va, Ac. sg. han with ni, Ger. kri, 2 sg. Imp. Par. -sha, Ac. sg. Ttp. -ti, I. sg.
 Fate down-striking do a man's work with thy own-power,

यत्ने कृते यदि न सिध्यति कोऽत्र दोषः ॥ ३१ ॥

yatne krite yadi na sidhyati kas atra doshas? (31)
 -na, L. sg. kri, L. sg. m. Ind. Ind. sidh, 3 sg. Pres. Par. kim, N. Ind. -sha, N. sg.
 past Ptc. Pass. sg. m.
 The effort having been if not there is success, what therein fault?
 made,

यथा ह्येकेन चक्रेण न रथस्य गतिर्भवेत् ।

yathâ hi ekena chakreṇa na rathasya gatis bhavet
 Ind. Ind. -ka, I. sg. n. -ra, I. sg. Ind. -tha, G. sg. -ti, N. sg. bhâ, 3 sg. Pot. Par.
 As for with a single wheel not of a carriage movement can be,

एवं पुरुषकारेण विना दैवं न सिध्यति ॥ ३२ ॥

evam purusha-kâreṇa vinâ daivam na sidhyati. (32)
 Ind. Ttp. -ra, I. sg. Ind. -va, N. sg. Ind. sidh, 3 sg. Pres. Par.
 thus a man's-work without, fate not does succeed.

तथा च । पूर्वजन्मकृतं कर्म तद्दैवमिति कथ्यते ।

tathâ cha, pûrva-janman-kṛitam karma tad daivam iti kathyate
 Ind. Ind. Ttp. -ta, N. sg. n. -man, N. sg. tad, N. sg. n. -va, N. sg. Ind. kath, 3 sg.
 Pres. Pass.
 Thus and, In a former-birth-done action that 'fate' thus is called,

तस्मात्पुरुषकारेण यत्नं कुर्यादतन्द्रितः ॥ ३३ ॥

tasmât purusha-kâreṇa yatnam kuryât a-tandritas. (33)
 tad, Ab. sg. n. Adv. Ttp. -ra, I. sg. -na, Ac. sg. kri, 3 sg. Pot. Par. Karm. -ta, N. sg. m.
 therefore with man's-work effort one should make unwearied.

यथा मृत्पिंडतः कर्ता कुरुते यद्यदिच्छति ।

yathā mṛid-piṇḍa-tas kartā kurute yad-yad ichchhati
Ind. Ttp. -ḍa, with Ab. aff. tas -tri, N. sg. m. kri, 3 sg. Pres. Átm. yad, Ac. sg. n. ish, 3 sg. Pres. Par.
 As from a clay-lump the worker makes for himself whatever he wishes,

एवमात्मकृतं कर्म मानवः प्रतिपद्यते ॥ ३४ ॥

evam ātman-kṛitam karma mānavas prāti-padyate. (34)
Ind. Ttp. -ta, Ac. sg. n. -man, Ac. sg. -va, N. sg. pad with prati, 3 sg. Pres. Átm.
 thus the by himself-done action man obtains.

काकतालीयवत्प्राप्तं दृष्ट्वापि त्रिधिमगतः ।

kāka-tāliya-vat pra-āptam dṛiṣṭvā api ni-dhim agra-tas
Ind. āp with pra, Ac. sg. m. dṛiś, Ger. Ind. -dhi, Ac. sg. -ra with Ab. aff. tas
sg. m. past Ptc. Pass.
 As-in (the story of) the reached having seen even a treasure in front,
 Crow-and the Palmfruit,

न स्वयं दैवमाकृते पुरुषार्थमपेक्षते ॥ ३५ ॥

na svayam daivam ā-datte purusha-artham apa-īkshate. (35)
Ind. Ind. -va, N. sg. dā with ā, 3 sg. Ttp. -tha, Ac. sg. iksh with apa,
Pres. Átm. 3 sg. Pres. Átm.
 not of itself fate takes (it) up, man's-exertion it expects.

उद्यमेन हि सिध्यन्ति कार्याणि न मनोरथैः ।

ud-yaṃena hi sidhyanti kāryaṇi na manas-rathais
-ma, I. sg. Ind. sidh, 3 pl. Pres. Par. -ya, N. pl. Ind. Ttp. -tha, I. pl.
 Through exertion indeed succeed works, not through wishes,

न हि सुप्तस्य सिंहस्य प्रविशन्ति मुखे मृगाः ॥ ३६ ॥

na hi suptasya siṃhasya pra-viśanti mukhe mṛigās. (36)
Ind. Ind. svap, G. sg. m. past. -ha, G. sg. viś with pra, 3 pl. -kha, L. sg. -ga, N. pl.
Ptc. Pass. Pres. Par.
 not indeed of the sleeping lion enter into the mouth the deer.

मृगपितृकृताभ्यासो गुणितामेति बालकः ।

mātri-pitṛi-kṛita-abhyāsas guṇitām eti bālakas
Bahuv. -sa, N. sg. m. -tā, Ac. sg. i, 3 sg. Pres. Par. -ka, N. sg.
 By mother-and father-made-to study to the state of a comes a child,
 virtuous man

न गर्भच्युतिमात्रेण पुत्रो भवति पंडितः ॥ ३७ ॥

na garbha-chyuti-mātreṇa putras bhavati paṇḍitas. (37)
Ind. Ttp. -ra, I. sg. -ra, N. sg. bhū, 3 sg. Pres. Par. -ta, N. sg. m.
 not by birth-alone a son becomes learned.

माता शत्रुः पिता वैरी येन बालो न पाठितः ।

mâtâ śatrus pitâ vairi yena bālas na pāṭhitas
-tri, N. sg. -ru, N. sg. -tri, N. sg. -rin, N. sg. m. yad, I. sg. m. -la, N. sg. Ind. path, N. sg. m.
past Ptc. Pass. Caus.
 The mother an enemy, the father hostile, by whom a boy not made to study,

न शोभते सभामध्ये हंसमध्ये वको यथा ॥ ३८ ॥

na śobhate sabhā-madhye haṃsa-madhye vakas yathā. (38)
Ind. śubh, 3 sg. Pres. Átm. Ttp. -ya, L. sg. Ttp. -ya, L. sg. -ka, N. sg. Ind.
 not does he shine in an assembly-midst, in the flamingo-midst a crane like.

रूपयौवनसंपन्ना विशालकुलसंभवाः ।

rûpa-yauvana-sampannâs
Ttp. -na, N. pl. m. (rt. pad with sam, past Ptc. Pass.)
Beauty-youth-endowed

visâla-kula-sambhavâs
Bahuv. -va, N. pl. m.
of noble-race-sprung

विद्याहीना न शोभन्ते निर्गन्धा इव किंशुकाः ॥ ३९ ॥

vidyâ-hinâs na śobhante nis-gandhâs iva kimśukâs. (39)
Ttp. -na, N. pl. m. (rt. hâ) Ind. śubh, 3 pl. Pres. Âtm. Bahuv. -dha, N. pl. m. Ind. -ka, N. pl.
knowledge-dëstitute ones not shine, • scent-less like kimśuka flowers.

मूर्खो ऽपि शोभते तावत्सभायां वञ्चवेष्टितः । •

mûrkhas api śobhate tâvat sabhâyâm vastra-veshtitas
-kha, N. sg. m. Ind. śubh, 3 sg. Pres. Âtm. -vat, Ac. sg. n. Adv. -bhâ, L. sg. Ttp. -ta, N. sg. m. (rt. vesht).
A fool also shines so long in an assembly garment-dressed,

तावच्च शोभते मूर्खो यावत्किञ्चिन्न भाषते ॥ ४० ॥

tâvat cha śobhate mûrkhas yâvat kim - chid na bhâshate. (40)
-vat, Ac. sg. n. Ind. śubh, 3 sg. -kha, N. sg. m. -vat, Ac. sg. n. kim, Ac. sg. n. Ind. Ind. bhâsh, 3 sg.
Adv. Pres. Âtm. Adv. Pres. Âtm.
So long and shines a fool as long as anything • not he says.

एतच्चिंतयित्वा स राजा पंडितसभां कारितवान् ।

etad chintayitvâ sas râjâ paṇḍita-sabhâm kâritavân.
etad, Ac. sg. n. chint, Ger. tad, N. sg. m. -jan, N. sg. m. Ttp. -bhâ, Ac. sg. kṛi, N. sg. m. past Ptc. Par. Caus.
This having thought that King a wise men-assembly caused to be made.

राजोवाच । भो भोः पंडिताः श्रूयतां । अस्ति

râjâ uvâcha : bho bhos paṇḍitâs, śrûyatâm ; asti
-jan, N. sg. vach, 3 sg. Perf. Par. Ind. Ind. -ta, V. pl. m. śru, 3 sg. Imp. Pass. as, 3 sg. Pres. Par.
The King said : O ye wise, be it heard ; Is there •

कश्चिदेवंभूतो विद्वान्यो मम पुत्राणां नित्यमु-

kas-chid evam-bhûtas vidvân yas mama putrânâm nityam
kim, N. sg. m., Ind. Karm. -ta, N. sg. m. -vas, N. sg. m. yad, N. sg. m. asmad, G. sg. -ra, G. pl. Ind.
any one such a sage, who of me of the sons constantly

न्मार्गगामिनामनधिगतशास्त्राणामिदानीं नीतिशास्त्रोपदेशेन पुनर्जन्म •

unmârga-gâminâm an-adhigata-śâstrânâm idânîm nîti-śâstra-upadeśena punar-janma
Ttp. -min, G. pl. m. Bahuv. -ra, G. pl. m. Ind. Ttp. -sa, I. sg. Karm. -man, Ac. sg.
wrong-ways-going, who have not-read-books, now by behaviour-book-again-birth instruction

कारयितुं समर्थः ।

kârâyitum sam-arthas?
kṛi, Inf. Caus. -tha, N. sg. m.
to effect (is) capable ?

यतः । काचः कांचनसंसर्गाद्भूते मारकतीं द्युतिं ।

yatas, kâchas kâñchana-sainsargât dhatte mârakatîm dyutim
Ind. -cha, N. sg. Ttp. -ga, Ab. sg. dhâ, 3 sg. Pres. Âtm. -ta, Ac. sg. f. -ti, Ac. sg.
For, Glass from gold-proximity accepts emerald splendour ;

तथा सत्सन्निधानेन मूर्खो याति प्रवीणतां ॥ ४१ ॥

tathâ sat-sannidhâna mûrkhas yâti pravîṇatâm. (41)
Ind. Ttp. -na, I. sg. -kha, N. sg. m. ya, 3 sg. Pres. Par. -tâ, Ac. sg.
 thus through the good-vicinity a fool goes to cleverness.

उक्तं च । हीयते हि मतिस्तात हीनैः सह समागमात् ।

uktam cha, hîyate hi matis tâta hînais saha sam-â-gamât
vach. N. sg. n. Ind. hâ, 3 sg. Ind. -ti, N. sg. -ta, V. sg. hâ, I. pl. m. past Ind. -ma, Ab. sg.
past Ptc. Pass. Pres. Pass. Ptc. Pass. Prop.
 Said and, It is loweredly the intelligence, my dear, low persons with through intercourse,

समैश्च समतामेति विशिष्टैश्च विशिष्टतां ॥ ४२ ॥

samais cha samatâm eti vi-śiṣṭais cha viśiṣṭatâm. (42)
-ma, I. pl. m. Ind. -tâ, Ac. sg. i, 3 sg. Pres. Par. -ta, I. pl. m. Ind. -tâ, Ac. sg.
 with equals and to equality it goes, with distinguished and to distinction.

अत्रांतरे विष्णुशर्मनामा महापंडितः सकलनीतिशास्त्रतत्त्वज्ञो

atra antare vishṇuśarman-nâmâ mahâ-panḍitas sakala-niti-śâstra-tattva-jñâs
Ind. -ra, L. sg. Bahuv. -man, N. sg. m. Karm. -ta, N. sg. m. Ttp. -jñâ, N. sg. m.
 There meanwhile Vishṇuśarman-named a great-scholar of all-behaviour-books-the essence-knowing

बृहस्पतिरिवाब्रवीत् । देव महाकुलसंभूता एते राजपुत्राः ।

bṛihhas-patis iva abravît: deva, mahâ-kula-sambhûtâs ete râjan-putrâs;
Ttp. -ti, N. sg. Ind. brû, 3 sg. Impf. Par. -va, V. sg. Ttp. -ta, N. pl. m. etad, N. pl. m. Ttp. -ra, N. pl.
 Bṛihhaspati like spoke: Sire, from a great-family-sprung these king's-sons;

तन्मया नीतिं ग्राहयितुं शक्यंते ।

tad mayâ nitim grâhayitum śakyante.
Ind. asmad, I. sg. -ti, Ac. sg. grâh, Inf. Caus. śak, 3 pl. Pres. Pass.
 therefore by me behaviour to accept they can be made.

यतः । नाद्रव्ये निहिता काचित्क्रिया फलवती भवेत् ।

yatas, na a-dravye ni-hitâ kâ-chid kriyâ phalavati bhavet
Ind. Ind. Karm. -ya, L. sg. dhâ with ni, N. sg. f. kim, N. Ind. -yâ, N. sg. -vat, N. sg. f. bhû, 3 sg. Pot. Par.
 For, Not on a worthless-object bestowed any labour fruitful can be,

न व्यापारशतेनापि शुकवत्याद्यते वकः ॥ ४३ ॥

na vyâpâra-śatena api śuka-vat pâthyate vakas (43)
Ind. Ttp. -ta, I. sg. Ind. Ind. path, 3 sg. Pres. Pass. Caus. -ka, N. sg.
 not by a hundred of exertions even parrot-like is made to talk a crane.

अन्यच्च । अस्मिंस्तु निर्गुणं गोत्रे नापत्यमुपजायते ।

anyad cha, asmin tu nis-guṇam gotre na apatyam upa-jâyate.
-ya, N. sg. n. Ind. idam, L. sg. n. Ind. Bahuv. -ṇa, N. sg. n. -ra, L. sg. Ind. -ya, N. sg. jan with upa, 3. sg. Pres. Pass.
 Again and, In this but void-of virtue family not offspring is born,

आकरे पद्मरागाणां जन्म काचमणेः कुतः ॥ ४४ ॥

â-kare padma-râgânâm janma kâcha-manes kutas. (44)
-ra, L. sg. Bahuv. -ga, G. pl. -man, N. sg. Karm. -ṇi, G. sg. Ind.
 In a mine of rubies the production of crystal whence?

अतो ऽहं षण्मासाभ्यन्तरे तव पुत्रांनीतिशास्त्राभिज्ञान्करिष्यामि ।

atas aham shash-mâsa- tava putrân nîti-śâstra-abhijñân karishyâmi.
abhyantare

Ind. asmad, N. sg. Ttp. -ra, L. sg. yushmad, G. sg. -ra, Ac. pl. Ttp. -jña, Ac. pl. m. kpi, 1 sg. Fut. Par.
Therefore I in a six-months- interval of thee the sons behaviour-book- will makę.
interval knowing

राजा सविनयं पुनरुवाच ।

râjâ sa-vinayam punar uvâcha:
-jan, N. sg. Avyay. Ind. vach, 3 sg. Perf. Par.
The king graciously again spoke:

कीटो ऽपि सुमनःसंगादारोहति सतां शिरः ।

Kîtas api sumanas-saᅅgât â-rohati satâm śiras
-ta, N. sg. Ind. Ttp. -ga, Ab. sg. ruh with â, 3 sg. Pres. Par. -t, G. pl. -ras, Ac. sg.
A worm even through flower-attachment ascends of the noble the head,

अस्मापि याति देवत्वं महद्भिः सुप्रतिष्ठितः ॥ ४५ ॥

âsmâ api yâti devatvam mahadbhis su-pratishthitas. (45)
-man, N. sg. Ind. yâ, 3 sg. Pres. Par. -tva, Ac. sg. -hat, I. pl. m. Karm. -ta, N. sg. m. (rt. sthâ)
a stone even goes to divinity by the great well-set up.

अन्यच्च । यद्योदयगिरेर्द्रव्यं संनिकर्षेण दीप्यते ।

anyad cha, yathâ udaya-gires dravyam sam-ni-karshena dipyate
-ya, N. sg. n Ind. Ind. Ttp. -ri, L. sg. -ya, N. sg. -sha, I. sg. dip, 3 sg. Pres. Âtm.
Again and, As of the sunrise- a thing through the proximity shines,
mountain

तथा सत्संनिधानेन हीनवर्णो ऽपि दीप्यते ॥ ४६ ॥

tathâ sat-sannidhânaena hîna-varᅅnas api dipyate. 46
Ind. Ttp. -na, I. sg. Bahuv. -ᅅa, N. sg. m. Ind. dip, 3 sg. Pres. Âtm.
thus through the noble-vicinity one of low-caste even shines.

गुणा गुणज्ञेषु गुणा भवन्ति

guᅅas guᅅa-jñeshu guᅅas bhavanti
-ᅅa, N. pl. Ttp. -jña, L. pl. m. -ᅅa, N. pl. bhû, 3 pl. Pres. Par.
Virtues in virtue-knowers virtues are,

ते निर्गुणं प्राप्य भवन्ति दोषाः ।

te nis-guᅅam pra-âpya bhavanti doshâs;
tad, N. pl. m. Bahuv. -ᅅa, Ac. sg. m. âp with pra, Ger. bhû, 3 pl. Pres. Par. -sha, N. pl.
they to a virtue-void having come become vices;

आस्वादयतोयाः प्रभवन्ति नद्यः

âsvâdya-toyâs pra-bhavanti nadyas
Bahuv. -ya, N. pl. f. bhû with pra, 3 pl. Pres. Par. -di, N. pl.
savoury-water holding rise rivers,

समुद्रमासाद्य भवंत्यपेयाः ॥ ४७ ॥

samudram â-sâdya bhavanti a-peyâs (47)
-ra, Ac. sg. sad with â, Ger. Caus. bhû, 3 pl. Pres. Par. Karm. -ya, N. pl. f.
the sea having reached, they are undrinkable.

तदेतेषामस्यत्पुत्राणां नीतिशास्त्रोपदेशाय भवंतः प्रमाणं ।

tad	eteshām	asmat-putrāṇām	nīti-śāstra-upadeśāya	bhavantas	pra-māṇam.
Ind.	etad, G. pl. m.	Ttp. -ra, G. pl.	Ttp. -śa, D. sg.	-vat, N. pl. m.	-ṇa, N. sg.
Therefore	of these	of us-the sons	for the behaviour- book-instruction	you	the authority.

इत्युक्त्वा तस्य विष्णुशर्मणो बह्वमानपुरःसरं पुत्रान्

iti	uktvā	tasya	vishṇu-śarmanas	bahumāna-puraḥsaram	putrān
Ind.	vach, Ger.	tad, G. sg. m.	-man, G. sg.	Ind.	-ra, Ac. pl.
Thus	having said	of that	Vishṇuśarman	by respect preceded	the sons

समर्पितवान् । अथ प्रासाददृष्टे सुखोपविष्टानां राजपुत्राणां

sam-arpitavān.	atha	prāsāda-prishṭhe	sukha-upaviṣṭānām	rājan-putrāṇām
ri, with sam, N. sg. m.	Ind.	Ttp. -ḥḥa, L. sg.	Karm. -ta, G. pl. m.	Tpt. -ra, G. pl.
past. Ptc. Par. Caus.	Now	on the palace- terrace	of the comfortably- seated	king's-sons

पुरस्तात्प्रस्तावक्रमेण स पंडितो ब्रवीत् ।

purastāt	prastāva-krameṇa	saś	paṇḍitas	abravīt :
Ind.	Ttp. -ma, I. sg	tad, N. sg. m.	-ta, N. sg. m.	brū, 3 sg. Impf. Par.
in front	of introduction-by way	that	learned man	said :

काव्यशास्त्रविनोदेन कालो गच्छति धीमतां ।

kāvya-śāstra-vinodena	kālas	gacchhati	dhimatām
Ttp. -da, I. sg.	-la, N. sg.	gam, 3 sg. Pres.Par.	-mat, G. pl. m.
Through poem-book-entertainment	the time	passes away	of the wise,

व्यसनेन च मूर्खाणां निद्रया कलहेन वा ॥ ४८ ॥

vyasanena	cha	mūrkhāṇām	nidrayā	kalahena	vā. (48)
-na, I. sg.	Ind.	-kha, G. pl. m.	-drā, I. sg.	-ha, I. sg.	Ind.
through vice	and	of fools,	through sleep,	through quarrel	or.

तद्भवतां विनोदाय काककूर्मादीनां विचित्रां

tad	bhavatām	vi-nodāya	kāka-kūrma-āḍinām	vichitrām
Ind.	-vat, G. pl. m.	-da, D. sg.	Bahuv. -di, G. pl. m.	-tra, Ac. sg. f.
Therefore	of you	for the entertainment	of the crow-the tortoise-etc.	the wonderful

कथां कथयामि । राजपुत्रैरुक्तं । आर्यं कथ्यतां ।

kathām	kathayāmi.	rājan-putrais	uktam :	ārya	kathyatām.
-thā, Ac. sg.	kath, 1 sg. Pres. Par.	Ttp. -ra, I. pl.	vach, N. sg. n. past Ptc. Pass.	-ya, V. sg.	kāth, 3 sg. Imp. Pass
story	I tell.	By the princes	said :	Reverend Sir,	it may be told.

विष्णुशर्मावाच । शृणुत । संप्रति मित्रलाभः प्रसूयते यस्या-

vishṇu-śarmā	uvācha :	śrīnuta ;	samprati	mitra-lābhas	pra-stūyate,	yasya
-man, N. sg.	vach, 3 sg. Perf. Par.	śru, 2 pl. Imp. Par.	Ind.	Ttp. -bha, N. sg.	stu with pra, 3 sg. Pres. Pass.	yad, G. sg. m.
Vishṇuśarman	said ;	Listen ;	now	the friend- acquisition	is introduced,	of which

यमाद्यः श्लोकः ॥

ayam	ādyaś	ślokaś :
idam, N. sg. m.	-ya, N. sg. m.	-ka, N. sg.
this	the first	verse :

॥ मित्रलाभः ॥

• MITRA-LĀBHAS.

Ttp. -bha, N. sg.

FRIEND-ACQUISITION.

असाधना वित्तहीना बुद्धिमंतः सुहृत्तमाः ।

a-sādhanâs	vitta-hīnâs	buddhimantas	suhr̥ittamâs
Bahuv. -na, N. pl. m.	Ttp. -na, N. pl. m. (rt. hâ).	-mat, N. pl. m.	su-hr̥id, N. pl. m. Superl.
Having no-means,	of wealth-destitute,	the wise,	(if) very friendly,

साधयंत्याशु कार्याणि काककूर्ममृगाखुवत् ॥ १ ॥

sādhayanti	âśu	kāryāṇi	kāka-kūrma-mṛga-ākhu-vat.	(1)
sādḥ, 3 pl. Pres. Ac. sg. n., Adv. Par. Caus.	-ya, Ac. pl.		Doandva, with aff. vat, Ind.	

accomplish quickly purposes like-the crow-the tortoise-the deer-the mouse.

राजपुत्रा ऊचुः । कथमेतत् । विष्णुशर्मा कथयति ।

râjjan-putrâs	ûchus :	katham	etad ?	vishṇu-śarmâ	kathayati :
Ttp. -ra, N. pl.	vach, 3 pl. Perf. Par.	Ind.	etad, N. sg. n.	-man, N. sg.	kath, 3 sg. Pres. Par.
The princes	said:	'How	that?'	Viṣṇuśarman	relates:

अस्ति गोदावरीतीरे विशालः शास्त्रलीतरुः । तत्र

asti	godâvari-tīre	visâlas	śâlmali-tarus ;	tatra
as, 3 sg. Pres. Par.	Ttp. -ra, L. sg.	-la, N. sg. m.	Karm. -ru, N. sg.	Ind.
There is	on the Godâvari-bank	a large	silk cotton-tree ;	thereon •

नानादिग्देशादागत्य रात्रौ पक्षिणो निवसन्ति । अथ

nânâ-diś-deśât	â-gatya	râtrau	pakshīṇas	ni-vasanti.	atha
Ttp. -śa, Ab. sg.	gam with â, Ger.	-ri, L. sg.	-shin, N. sg. m.	vas with ni, 3 pl. Ind. Pres. Par.	
from various-region-country	having arrived	at night	birds	dwelt.	Now

कदाचिदवसन्नायां रात्रावस्ताचलचूडावलंबिनि भगवति

kalâ-chid	ava-sannâyâm	râtrau	astâchala-chûḍâ-avalambini	bhagavati
Ind. Ind.	sad with ava, L. sg. f. past Ptc. Pass.	-ri, L. sg.	Ttp. -bin, L. sg. m.	-vat, L. sg. m.
once,	being ended	the night,	while on setting-mountain-crest-resting	the venerable

कुमुदिनीनायके चंद्रमसि लघुपतनकनामा वायसः प्रबुद्धः

kumudini-nâyake	chandramasi	laghupatanaka-nâmâ	vâyasas	pra-buddhas
• Ttp. -ka, L. sg. m.	-mas, L. sg.	Bahuv. -man, N. sg. m.	-sa, N. sg.	budh with pra, N. sg. m. past Ptc. Pass.
lotus-lover	the moon,	Laghupatanaka-named	a crow,	being awake,

कृतांतमिव द्वितीयमायांतं व्याधमपश्यत् । तम-

kritântam	iva	dvitiyam	â-yântam	vyâdham	apaśyāt.	tam
-ta, Ac. sg.	Ind.	-ya, Ac. sg. m.	yâ with â, Ac. sg. m.	-dha, Ac. sg.	driś, 3 sg. Impf. Par.	tad, Ac. sg. m.
Death	like	• a second,	approaching	a hunter	saw.	Him

वलोक्त्याचिंतयत् । अद्य प्रातरेवानिष्टदर्शनं

ava-lokya	achintayat :	adya	prâtar	• eva	anishṭa-darśanam
lok with ava, Ger.	chint, 3 sg. Impf. Par.	Ind.	•	Ind.	Ttp. -na. N. sg.
having seen	he reflected :	To-day	early	indeed	of un wished-the sight

जातं । न जाने किमनभिमतं दर्शयिष्यति ।

jâtam ;	na	jâne	kim	an-abhimatam	darśayishyati
jan, N. sg. n. past Ptc. Pass.	Ind.	jñâ, 1 sg. Pres. Âtm.	Ac. sg. n.	Karm. -ta, Ac. sg. n.	driś, 3 sg. Fut. ii. Par. Caus.
produced ;	not	do I know,	what	disagreeable	it will show.

इत्युक्त्वा तदनुसरणक्रमेण व्याकुलश्चलितः ।

iti	uktvâ	tad-anusaraṇa-krameṇa	vyâkulas	chalitas.
Ind.	vach, Ger.	Ttp. -ma, I. sg.	-la, N. sg. m.	chal, N. sg. m. past Ptc. Pass.
Thus	having said •	by way-of following-him	perplexed	he moved about.

यतः । शोकस्थानसहस्राणि भयस्थानशतानि च ।

yatas,	• śoka-sthâna-sahasrâṇi	bhaya-sthâna-śatâni	cha
Ind.	Ttp. -ra, N. pl.	Ttp. -ta, N. pl.	Ind.
For,	Of sorrow-occasions-thousands,	of fear-occasions-hundreds	and

दिवसे दिवसे मूढमाविशति न पंडितं ॥ २ ॥

divase	divase	mûdham	â-viśanti	na	paṇḍitam. (2)
-sa, L. sg.	-sa, L. sg.	muh, Ac. sg. m. past Ptc. Pass.	viś, with â, 3 pl. Pres. Par.	Ind.	-ta, Ac. sg. m.
• by day	by day	the fool	approach,	not	the wise.

अन्यच्च । विषयिणामिदमवश्यं कर्तव्यं ।

anyad	cha,	vishayiṇâm	idam	avaśyam •	kartavyam.
-ya N. sg. n.	Ind.	-yin, G. pl. m.	idam, N. sg. n.	Ind.	kri, N. sg. n. Ptc. Fut. Pass.
Again	and ;	Of men of the world	this	surely	to be done.

उत्थाद्योत्थाय बोद्धव्यं महद्भयमुपस्थितं ।

ud-sthâya	ud-sthâya	boddhavyam	mahat	bhayam	upa-sthitam,
sthâ with ud, Ger.	sthâ with ud, Ger.	budh, N. sg. n. Ptc. Fut. Pass.	-t. N. sg. n.	-ya, N. sg.	sthâ, with upa, N. sg. n. past Ptc. Pass.
Having risen,	having risen,	it is to be thought,	great	danger	impending,

मरणव्याधिशोकानां किमद्य निपतिष्यति ॥ ३ ॥

maraṇa-vyâdhi-śokânâm	kim	adya	ni-patishyati? (3)
Dvandva. -ka, G. pl.	kim, N. sg. n.	Ind.	pat, with ni, 3 sg. Fut. ii. Par.
of death-sickness-sorrow	which	to-day	will fall down?

अथ तेन व्याधेन तंडुलकणान्विकीर्य जालं

atha	tena	vyâdhena	tanḍula-kaṇân	vi-kîrya	jâlam
Ind.	tad, I. sg. m.	-dha, I. sg.	Ttp. -ṇa, Ac. pl.	kri, with vi, Ger.	-la, N. sg.
Then	by that	hunter	rice-grains	having scattered,	a net

विस्तीर्णः । स च प्रच्छन्नो भूत्वा स्थितः ।

vi-stīrṇam ; stri, with vi, N. sg. n. past Ptc. Pass. was spread ;	sas tad, N. sg. m. Ind.	cha Ind.	pra-chhannas chhad, with pra, N. sg. m. past Ptc. Pass. hidden	bhūtāvā bhū, Ger. having been	sthitas. sthā, N. sg. m. past Ptc. Pass. stood.
	he	and			

तस्मिन्नेव काले चित्रग्रीवनामा कपोतराजः सपरिवारो

tasmin tad, L. sg. m. Ind.	eva Ind.	kāle -ja, L. sg. Bahuv. -man, N. sg. m.	chitragrīva-nāmā Bahuv. -man, N. sg. m.	kapota-rājas Ttp. -ja, N. sg. Bahuv. -ra, N. sg. m.	sa-parivāras Bahuv. -ra, N. sg. m.
At that	very	time	Chitragrīva-named	a pigeon-king	with-retinue

विद्यति विस्पृष्टांस्तंडुलकणानवलोकयामास । ततः

viyati -t, L. sg. Ind.	vi-sarpan srīp, with vi, N. sg. m. Ptc. Pres. Par.	tān tad, Ac. pl. m.	taṇḍula-kaṇān Ttp. -na, Ac. pl.	ava-lokayām-āsa. lok, with ava, 3 sg. Perf. Par.	tatas Ind.
in the air	flying-about	those	rice-grains	espying-was.	Then

कपोतराजस्तंडुलकणानुभ्रान्कपोतान्प्रत्याह । कुतो ऽत्र

kapota-rājas Bahuv. -na, N. sg. Ind.	taṇḍula-kaṇa-lubbhān Ttp. -dha, Ac. pl. m. (rt. lubh)	kapotān -ta, Ac. pl.	prati-āha : ah, with prati, 3 sg.	kutas Ind.	atra Ind.
the pigeon-king	the rice-grains desiring	pigeons	addressed :	Whence	here

निर्जने वने तंडुलकणानां संभवः । तन्निरूप्यतां तावत् ।

nis-jane Bahuv. -na, L. sg. n. Ind.	vane -na, L. sg. Ind.	taṇḍula-kaṇānām Ttp. -na, G. pl.	sam-bhavas? -va, N. sg.	tad tad, N. sg. n. Imp. Pass.	ni-rūpyatām rūp, with ni, 3 sg. Imp. Pass.	tāvat! Ind.
in the lonely	wood	of rice-grains	the produc-tion?	That	may be in-vestigated,	first!

भद्रमिदं न पश्यामि । प्रायेणानेन तंडुलकणलोभेना-

bhadram -ra, Ac. sg. n. Ind.	idam idam, Ac. sg. n. Ind.	na Ind.	paśyāmi. driś, 1 sg. Pres. Par.	prāyeṇa -ya, I. sg. Adv.	anena idam, I. sg. m.	taṇḍula-kaṇa-lobhena Ttp. -bha, I. sg.
Fortunate	this	not	I do consider.	Possibly	through this	rice-grain-desire

स्माभिरपि तथा भवितव्यं ।

asmābhis asmad, I. pl. sg. n. Ind.	api Ind.	tathā Ind.	bhavitavyam, bhū, N. sg. n. Ptc. Fut. Pass.
by us	also	thus	to be fared,

कांकाणस्य तु लोभेन मग्नः पंके सुदुस्तरे ।

kaṅkaṇasya -na, G. sg. Ind.	tu Ind.	lobhena -bha, I. sg. Ind.	magnas majj, N. sg. m. past Ptc. Pass.	panke -ka, L. sg. Ind.	su-dustare Karm. -ra, L. sg. n. or m.
of gold	(but)	through desire	plunged	in a mire	very-difficult-to be crossed,

वृद्ध्यान्नेण संप्राप्तः पथिकः स मृतो यथा ॥ ४ ॥

vṛddhya-nyāneṇa Karm. -ra, I. sg. Ind.	sam-pra-āptas āp, with sam and pra, N. sg. m. past Ptc. Pass.	pathikas -ka, N. sg. Ind.	sas tad, N. sg. m. Ind.	mṛitas mri, N. sg. m. past Ptc. Pass.	yathā. (4) Ind.
by an old-tiger	seized	wanderer	that	dead	as.

कपोता ऊचुः । कथमेतत् । सो ऽब्रवीत् ।

kapotās -ta, N. sg. Ind.	ūchus : vach, 3 pl. Perf. Par.	katham Ind.	etad ? etad, N. sg. n. Ind.	sas tad, N. sg. m. Ind.	abravīt : brū, 3 sg. Impf. Par.
The pigeons	said :	how	that ?	He	said :

अहमेकदा दक्षिणारण्ये चरन्नपश्यं । एको वृद्धव्याघ्रः स्नातः

aham ekadâ	dakṣhiṇa-aranye	charan	apaśyam,	ekas	vṛiddha-vyâghras	snâtas	
asmad, Ind.	Karm. -ya, L. sg.	char, N. sg. m.	driś, 1 sg.	eka, N.	Karm. -ra, N. sg.	snâ, N. sg. m.	
N. sg.		Pres. Ptc. Par.	Impf. Par.	sg. m.		past Ptc. Pass.	
I	once	in the south-	roaming	saw,	An	old-tiger	bathed
		ern-wood					

कुशहस्तः सरसीरे ब्रूते । भो भोः पांथ इदं

kuśa-hastas	saras-tīre	brūte :	bho	bhos	pāntha,	idam
Bahuv. -ta, N. sg. m.	Ttp. -ra, L. sg.	brū, 3 sg. Pres. Attm.	Ind.	Ind.	-tha, V. sg. m.	idam, N. sg. n.
with kuśa grass-	on a lake-bank	says :	Ho,	ho,	wanderer,	this
in his hand						

सुवर्णकंकणं गृह्यतां । ततो लोभाकृष्टेन केनचित्पांथेना-

suvarṇa-kaṅkaṇam	grihyatām !	tatas	lobha-ākriṣṭeṇa	kena-chid	pānthena
Ttp. -ṇa, N. sg.	grah, 3 sg. Imp. Pass.	Ind.	Ttp. -ṭa I. sg. m. (r. krish with ā)	kim, Ind.	-tha, I. sg. I. sg. m.
gold-bracelet	may be taken !	Then	by a desire-attracted	some	wanderer

लोचितं । भाग्येनैतत्संभवति । किंत्वस्मिन्नात्मसंदेहे

â-lochitam :	bhâgyena	etad	sam-bhavati ;	kim-tu	asmin	âtman-sandeha
loch with â, N. sg. n. past Ptc. Pass.	-ya, I. sg.	etad, N. sg. n.	bhū with sam, 3 sg. Pres. Par.	Ind. Ind.	idam, L. sg. m.	Ttp. -ha, L. sg.
it was considered :	luckily	this	happens ;	but	in this	life-risk

प्रवृत्तिर्न विधेया ।

pra-vṛittis	na	vi-dheyâ ;
-ti, N. sg.	Ind.	dhâ with vi, N. sg. f. Ptc. Fut. Pass.
engagement	not	to be made ;

यतः । अनिष्टादिष्टलाभेऽपि न गतिर्जायते शुभा ।

yatas,	an-ishṭât	ishṭa-l. bhe	api	na	gatis	jâyate	śubhâ,
Ind.	Karm. -ṭa, Ab. sg. (r. ish).	Ttp. -bha, L. sg.	Ind.	Ind.	-ti, N. sg.	jan, 3 sg. Pres. Attm.	-bha, N. sg. f.
For,	From an	on pleasure-	even	not	a result	is produced	prosperous,
	unpleasant one	reception					

यत्रास्ते विषसंसर्गोऽमृतं तदपि मृत्यवे ॥ ५ ॥

yatra	âste	visha-samsargas	a-mṛitam	tad	api	mṛityave. (5)
Ind.	âs, 3 sg. Pres. Attm.	Ttp. -ga, N. sg.	Bahuv. -ta, N. sg.	tad, N. sg. n.	Ind.	-yu, D. sg.
where	there lies	poison-mixture,	Ambrosia	that	even	for death.

किंतु सर्वत्रार्थाजने प्रवृत्तिः संदेह एव ।

kim-tu	sarvatra	artha-arjane	pra-vṛittis	sam-dehas	eva.
Ind. Ind.	Ind.	Ttp. -na, L. sg.	-ti, N. sg.	-ha, N. sg.	Ind.
However	everywhere	in wealth-acquisition	engaging	risk	certainly.

तथा चोक्तं । न संशयमनारुह्य नरो भद्राणि पश्यति ।

tathâ	cha	uktam,	na	sam-śayam	an-âruhya	naras	bhadrâṇi	paśyati
Ind.	Ind.	vach, N. sg. n. past Ptc. Pass.	Ind.	-ya, Ac. sg.	an before ruh with â, Ger.	-ra, N. sg.	-ra, Ac. pl. n.	driś, 3 sg. Pres. Par.
Thus	and	said,	Not	risk	not-having	a man	prosperity	beholds,
					encountered			

संशयं पुनरारुह्य यदि जीवति पश्यति ॥ ६ ॥

sam-śayam	punar	â-ruhya	yadi	jivati	paśyati. (6)
-ya, Ac. sg.	Ind.	ruh with â, Ger.	Ind.	jiv, 3 sg. Pres. Par.	driś, 3 sg. Pres. Par.
risk	on the con-	having en-	if	he lives,	he sees (it).
	trary	countered,			

तन्निरूपयामि तावत् । प्रकाशं ब्रूते । कुत्र तव कंकणं ।

tad	ni-rūpayāmi	tāvāt.	pra-kāśam	brūte :	kutra	tava	kañkaṇam ?
tad, Ac. sg. n.	rūp with ni, 1 sg. Pres. Par.	Ind.	Ind.	brū, 3 sg. Pres. Atm. Par. Caus.	Ind.	yushmad, G. sg.	-na, N. sg.
That	I investigate	then.	Aloud	he says :	Where	of thee	the bracelet ?

व्याघ्रो हस्तं प्रसार्य दर्शयति । पांथो ऽवदत् । कथं

vyāghras	hastam	pra-sārya	darśayati.	pānthas	avadat :	katham
-ra, N. sg.	-ta, Ac. sg.	sri with pra, Ger. Caus.	drś 3 sg. Pres. Par. Caus.	-tha, N. sg.	vad, 3 sg. Impf. Par.	Ind.
The tiger	the paw	having stretched-forth	shows.	The wanderer	said :	How

माराम्भके लयि विश्वासः । व्याघ्र उवाच । शृणु रे पांथ ।

māra-ātmake	tvayi	vi-śvāsas ?	vyāghras	uvācha :	śṛiṇu	re	pānthā !
Bahuv. -ka, L. sg. m. (ātman) in the murder-minded	yushmad, L. sg.	-sa, N. sg.	-ra, N. sg.	vach, 3 sg. Perf. Par.	śru, 2 sg. Imp. Par.	Ind.	-tha, V. sg.
	in thee	confidence ?	The tiger	said :	Listen	O	wanderer !

प्रागेव यौवनदशायामतिदुर्वृत्त आसं । अनेकगोमानुषाणां बधान्मे

prāk	eva	yauvana-daśāyām	ati-durvṛttas	āsam.	aneka-go-mānushāṇām	badhāt	me
prāc, Ac. sg. m. Adv.	Ind.	Ttp. -śā, L. sg.	Karm. -tta, N. sg. m.	as, 1 sg. Impf. Par.	Karm. -sha, G. pl.	-dha, Ab. sg.	asmad, G. sg.
For-merly	indeed	in the youth-period	exceedingly-wicked	I was.	Of many-cows-(and)-men	because of the murder,	of me

पुत्रा मृता दाराश्च वंशहीनश्चाहं । ततः केनचिद्धर्मिकेणा-

putrās	mṛitās	dārās cha	vaṁśa-hīnas	cha	aham. tatas	kena-ehid	dhārmikēṇa
-ra, N. sg. m.	mri, N. pl. m. past Ptc. Pass. pl.	-ra, N. Ind.	Ttp. -na, N. sg. n. (ādi)	Ind.	asmad, N. sg.	kim, I. sg. m. Ind.	-ka, I. sg. m.
the sons	dead,	wife and,	family-deprived and	and	I.	Then	by some virtuous

हमादिष्टः । दानधर्मादिकं चरतु भवान् । तदुपदेशादिदानीमहं

aham	â-dishtas :	dāna-dharma-âdikam	charatu	bhavān.	tad-upadesāt	idānim	aham
asmad, N. sg. m. past Ptc. Pass.	Ind.	Bahuv. -ka, Ac. sg. n. (ādi)	char, 3 sg. Imp. Par. sg. m.	-vat, N. sg. m.	Ttp. -śa, Ab. sg.	Ind.	asmad, N. sg.
I	was advised :	Liberality-virtue, etc.	should practise	you.	Of him-because of the advice	now	I

ज्ञानशीलो दाता वृद्धो गलितनखदंतो न कथं विश्वासभूमिः ।

snāna-śīlas	dātā	vṛiddhas	galita-nakha-dantas	na	katham	viśvāsa-bhūmis ?
Bahuv. -la, N. sg. m.	-tri, N. sg. m.	-dha, N. sg. m.	Bahuv. -ta, N. sg. m.	Ind.	Ind.	Ttp. -mi, N. sg.
ablution-observing,	charitable,	old,	having lost-claws-(and)-teeth	not	how	a confidence-object ?

यतः । इज्याध्ययनदानानि तपः सत्यं धृतिः क्षमा ।

yatās	ijyâ-adyayana-dānāni	tapas	satyam	dhṛitis	kshamâ
Ind.	Dvando. -na, N. pl.	-as, N. sg.	-ya, N. sg.	-ti, N. sg.	-mâ, N. sg.
For,	Sacrificing-study-charity,	penance,	truth,	firmness,	forgiveness,

अलोभ इति मार्गो ऽयं धर्मस्याष्टविधः स्मृतः ॥ ७ ॥

a-lobhas	iti	mārgas	ayam	dharmasya	ashtan-vidhas	smṛitas ; (7)
Karm. -bha, N. sg.	Ind.	-ga, N. sg.	idam, N. sg.	-ma, G. sg.	Bahuv. -dha, N. sg. m.	smṛi, N. sg. m. past. Ptc. Pass.
want-of desire,	thus	way	this	of virtue	the eight-fold	is recorded ;

तत्र पूर्वञ्चतुर्वर्गो दंभार्थमपि सेव्यते ।

tatra	pûrvas	chatur-vargas	dambha-artham	api	sevyate;
Ind. -va, N. sg. m.	Dvigu. -ga, N. sg. m.	Ind. (-itha, Ac. sg.)	Ind.	sev, 3 sg. Pres. Pass.	
There	the former	four-collection	for simulation's sake	also	is attended to;

उत्तरस्तु चतुर्वर्गो महात्मन्येव तिष्ठति ॥ ८ ॥

uttaras	tu	chatur-vargas	mahâ-âtmani	eva	tishṭhati (8)
-ra, N. sg. m.	Ind.	Dvigu. -ra, N. sg.	Bahuv. -man, L. sg. m.	Ind.	sthâ, 3 sg. Pres. Par.
the latter	but	four-collection	in the great-minded	only	stands.

मम चैतावांस्त्रोभविरहो येन स्वहस्तस्यमपि सुवर्णकंकणं

mama	cha	etâvân	lobha-virahas	yena	sva-hasta-stham	api	suvarṇa-kankanaṃ
asmad, G. sg.	Ind. -vat, N. sg. m.	Ttp. -ha, N. sg.	yad, I. sg. n.	Ttp. -stha, Ac. sg. n.	Ind.	Ttp. -ṇa, Ac. sg.	
Of me	and	such	desire-freedom	that	in the own-hand-	even	the gold-bracelet
					standing		

यस्मै कस्मैचिदात्मिच्छामि । तथापि व्याघ्रो मानुषं खादती-

yasmai	kasmai-chid	dâtum	icchhâmi.	tathâ	api	vyâghras	mânusham	khâdati
yad, D. sg. m.	kim, D. sg. m.	Ind. -â, Inf.	ish, 1 sg. Pres. Par.	Ind.	Ind.	-ra, N. sg.	-sha, Ac. sg.	khâd, 3 sg. Pres. Par.
	to any-body	to give	I wish.	So	even,	'the tiger	the man	devours,'

ति लोकप्रवादो दुर्निवारः ।

iti	loka-pravâdas	dus-nivâras.
Ind.	Ttp. -da, N. sg.	-ra, N. sg. m.
thus	the world-report	difficult-to be overcome.

यतः । गतानुगतिको लोकः कुट्टनीमुपदेशिनी ।

yatas,	gata-anugatikas	lokas	kuttanîm	upa-deśinîm
Ind.	Bahuv. -ka, N. sg. m.	-ka, N. sg.	-nî, Ac. sg.	-śin, Ac. sg. f.
For,	The predecessor-following	world	a bawd	as instructress

प्रमाणयति नो धर्मे यथा गोघ्नमपि द्विजं ॥ ९ ॥

pramāṇayati	nas	dharme	yathâ	go-gṇam	api	dvi-jam. (9)
pramāṇaya, 3 sg. Pres. Par.	asmad, D. pl.	-ma, L. sg.	Ind.	Ttp. -na, Ac. sg. m.	Ind.	-ja, Ac. sg. m.
holds up as a model	to us	in virtue,	as	a cow-killing	also	a twice-born.

मया च धर्मशास्त्राख्यधीतानि । शृणु ।

mayâ	cha	dharmâ-śâstrâṇi	adhi-itâni.	śṛinu!
asmad, I. sg.	Ind.	Ttp. -ra, N. pl.	i with adhi, N. pl. n. past Ptc. Pass.	śru, 2. sg. Imp. Par.
By me	and	of religion-the books	read.	Listen;

मरुस्थल्यां यथा वृष्टिः क्षुधार्ते भोजनं तथा ।

maru-sthalyâm	yathâ	vṛṣṭiṣ	kshudhâ-ârte	bhojanam	tathâ,
Ttp. -î, L. sg.	Ind.	-ṭi, N. sg.	Ttp. -ta, L. sg. m.	-na, N. sg.	Ind.
In a desert-place	as	rain,	in the hunger-pained	food	thus,

दरिद्रे दीयते दानं सफलं पांडुनंदन ॥ १० ॥

daridre	dîyate	dânam	sa-phalam	pâṇḍu-nandana. (10)
-ra, L. sg. m.	dâ, 3 sg. Pres. Pass.	-na, N. sg.	Bahuv. -la, N. sg. n.	Ttp. -na, V. sg.
Unto a poor	is given	a gift	fruitful,	O Pâṇḍu-son.

प्राणा यथात्मनो ऽभीष्टा भूतानामपि ते तथा ।

prāṇās	yathâ	âtmanas	abhi-ishâtās	bhûtânâm	api	te	tathâ
-na, N. pl.	Ind.	-man, G. sg.	ish with abhi, N. pl. m. past Ptc. Pass.	-ta, G. pl. n.	Ind.	tad, N. pl. m.	Ind.
Life	as	of oneself	dear,	of living beings	also	it	thus,

आत्मौपम्येन भूतेषु दयां कुर्वति साधवः ॥ ११ ॥

âtman-aupamyena	bhûteshu	dayâm	kurvanti	sâdhavas.	(11)
Ttp. -ya, I. sg.	-ta, L. pl. n.	-yâ, Acc. sg.	kri, 3 pl. Pres. Par.	-dhu, N, pl. m.	
Through self-comparison	unto living beings	sympathy	bestow	the good.	

अपरं च । प्रत्याख्याने च दाने च सुखदुःखे प्रियाप्रिये ।

aparam	cha,	prati-â-khyâne	cha	dâne	cha	sukha-duḥkhe	priya-apriye
-ra, N. sg. n.	Ind.	-na, L. sg.	Ind.	-na, L. sg.	Ind.	Dvandva. -kha, L. sg.	Dvandva. -ya, L. sg.
Another	and,	In refusing	and,	in granting	and,	in pleasure- (and) pain,	in pleasing- (and) displeasing,

आत्मौपम्येन पुरुषः प्रमाणमधिगच्छति ॥ १२ ॥

âtman-aupamyena	purushas	pra-mânam	adhi-gachchhati.	(12)
Ttp. -ya, I. sg.	-sha, N. sg.	-na, Ac. sg.	gam with adhi, 3 sg. Pres. Par.	
through self-comparison	a man	a scale	obtains.	

अन्यच्च । मातृवत्परदारेषु परद्रव्येषु लोष्टवत् ।

anyad	cha,	mâtri-vat	para-dâreshu	para-dravyeshu	loṣṭa-vat
-ya, N. sg. n.	Ind.	Ind.	Ttp. -ra, L. pl.	Ttp. -ya, L. pl.	Ind.
Again	and,	As-on a mother	on another's-wife,	on another's-possessions	as-on a lump of earth,

आत्मवत्सर्वभूतेषु यः पश्यति स पंडितः ॥ १३ ॥

âtman-vat	sarva-bhûteshu	yas	paśyati	sas	paṇḍitas.	(13)
Ind.	Karm. -ta, L. pl. n.	yad, N. sg. m.	dris 3 sg. Pres. Par.	tad, N. sg. m.	-ta, N. sg. m.	
as-on himself	on all-beings	who	looks,	he	wise.	

त्वं चातीव दुर्गतस्तेन तत्तुभ्यं

tvam	cha	ati-iva	dus-gatas,	tena	tad	tubhyam
yushmad, N. sg.	Ind.	Ind. Ind.	Karm. -ta, N. sg. m.	tad, I. sg. n. Adv.	tad, Ac. sg. n.	yushmad, D. sg.
Thou	and	exceedingly	bad-circumstanced,	therefore	this	to thee

दातुं सयत्नो ऽहं । तथा चोक्तं ।

dâtum	sa-yatnas	aham.	tathâ	cha	uktam.
dâ, Inf.	Bahuv. -na, N. sg. m.	asmad, N. sg.	Ind.	Ind.	vach, N. sg. n. past Ptc. Pass.
to give	endeavouring	I.	Thus	and	said,

दरिद्रान्तर कौंतेय मा प्रयच्छेश्वरे धनं ।

dariḍrân	bhara	kaunteya	mâ	pra-yachchha	îsvare	dhanam,
-ra, Ac. pl. m.	bhri, 2 sg. Imp. Par.	-ya, V. sg.	Ind.	yam with pra, 2 sg. Imp. Par.	-ra, L. sg.	-na, Ac. sg.
The poor	support,	O son of Kuntî,	not	bestow	on a lord	wealth,

व्याधितस्त्रौषधं पथं नीरुजस्य किमौषधैः ॥ १४ ॥

vyâdhitasya	aushadham	pathyam,	nis-rujasya	kim	aushadhais ?	(14)
-ta, G. sg. m.	-dha, N. sg.	-ya, N. sg. n.	Bahuv. -ja, G. sg. m.	kim Ac. sg. n.	-dha, I. pl.	
Of the diseased	medicine	wholesome,	of the un- diseased	what	with drugs ?	

अन्यच्च । दातव्यमिति यद्दानं दीयते ऽनुपकारिणे ।

anyad	cha,	dâtavyam	iti	yad	dânam	diyate	an-upakârîṇe
-yâ, N. sg. n.	Ind.	dâ, N. sg. n. Ptc.	Ind.	yad, N. sg. n.	-na, N. sg.	dâ, 3 sg. Pres. Pass.	Karm. -rin, D. sg. m.
Again	and,	'It ought to be given,'	thus	what	gift	is given	to one not-conferring benefits,

देशे काले च पात्रे च तद्दानं सात्त्विकं विदुः ॥ १५ ॥

deśe	kâle	cha	pâtre	cha	tad	dânam	sâttvikam	vidus. (15)
-śa, L. sg.	-la, L. sg.	Ind.	-śa, L. sg.	Ind.	-tad, Ac. sg. n.	-na, Ac. sg.	-ka, Ac. sg. n.	vid, 3 pl. Perf. Par.
In place,	in time	and,	unto a worthy person,	and,	that	gift	a true one	they record.

तदत्र सरसि स्नात्वा सुवर्णकंकणं गृह्णाण । ततो यावद-

tad	atra	sarasi	snâtva	suvarṇa-kaṅkaṇam	grihâṇa.	tatas	yâvat
Ind.	Ind.	-ras, L. sg.	snâ, Ger.	Ttp. -ṇa, Ac. sg.	grah, 3 sg. Imp. Atm.	Ind.	Ind.
Therefore	here	in the lake	having bathed	the gold-bracelet	accept.	Thereupon	while

सौ तद्वचः प्रतीतो लोभात्सरः स्नातुं प्रविशति तावन्म-

asau	tad-vachas	prati-itas	lobhât	saras	snâtum	pra-vîsati,	tâvat
adas, N. sg. m.	Ttp. -chas, Ac. sg.	i with prati, N. sg. m. past Ptc. Pass.	-bha, Ab. sg.	-ras, Ac. sg.	snâ, Inf. sg. m.	viś, with pra, 3 sg. Pres. Par.	Ind.
he	his word	trusting	through desire	the lake	to bathe	enters,	then

हापंके निमग्नः पलायितुमचमः । पंके पतितं

mahâ-paṅke	ni-magnas	palâyitum	a-kshamas.	paṅke	patitam
Karm. -ka, L. sg.	majj with ni, N. sg. m. past. Ptc. Pass.	ay with parâ, Inf. sg. m.	Karm. -ma, N. sg. m.	-ka, L. sg.	pat, Ac. sg. m. past Ptc. Pass.
into the great-mire	plunged	to escape	unable.	Into the mire	the fallen

दृष्ट्वा व्याघ्रो ऽवदत् । अहह महापंके पतितो ऽसि ।

dṛiṣṭvâ	vyâghras	avadat :	ahaha	mahâ-paṅke	patitas	asi ;
driś, Ger.	-ra, N. sg.	vad, 3 sg. Impf. Par.	Ind.	Karm. -ka, L. sg.	pat, N. sg. m. past Ptc. Pass.	as, 2 sg. Pres. Par.
having seen	the tiger	said :	'Ah, ah,	into the great-mire	fallen	thou art;

अतस्त्वामहमुत्यापयामि । इत्युक्त्वा शनैः शनै-

atas	tvâm	aham	ud-sthâpayâmi,	iti	uktvâ	śanais	śanais
Ind.	yushmad, Ac. sg.	asmad, N. sg.	sthâ with ud, 1 sg. Pres Par. Caus.	Ind.	vach,	Ind.	Ind.
thence	thee	I	lift out,'	thus	having said,	slowly	slowly

रूपगम्य तेन व्याघ्रेण धृतः स पांथो ऽचिंतयत् ।

upa-gamya	tena	vyâghreṇa	dhṛitas	sas	pânthas	achintayat :
gam with upa, Ger.	tad, I. sg. m.	-ra, I. sg.	dhri, N. sg. m. past Pass. Ptc.	tad, N. sg. m.	-tha, N. sg.	chiut, 3 sg. Impf. Par.
having approached,	by that	tiger	seized	that	wanderer	thought :

न धर्मशास्त्रं पठतीति कारणं

na	dharma-śâstram	paṭhati	iti	kâraṇam,
Ind.	Ttp. -ra, Ac. sg.	paṭh, 3 sg. Pres. Par.	Ind.	-ṇa, N. sg.
Not	'the law-book	he reads,'	thus is	a reason,

न चापि वेदाध्ययनं दुरात्मनः ।

na	cha	api	veda-adhyayanam	dus-âtmanas
Ind.	Ind.	Ind.	Ttp. -na, N. sg.	Bahuv. -man, G. sg. m.
not	and	also	the Veda-study	of the wicked-minded,

स्वभाव एवात्र तथातिरिच्यते

sva-bhâvas	eva	atra	tathâ	ati-richyate
<i>Karm. -va, N. sg.</i>	<i>Ind.</i>	<i>Ind.</i>	<i>Ind.</i>	<i>rich with ati, 3 sg. Pres. Pass.</i>
the inborn-disposition	only	here	thus	prevails,

यथा प्रकृत्या मधुरं गवां पयः ॥ १६ ॥

yathâ	pra-kṛityâ	madhuram	gâvâm	payas. (16)
<i>Ind.</i>	<i>-ti, I. sg.</i>	<i>-ra, N. sg. n.</i>	<i>go, G. pl.</i>	<i>-yas, N. sg.</i>
as	by nature	sweet	of cows	the milk.

किंच । श्रुवशेंद्रियचित्तानां हस्तिस्नानमिव क्रिया ।

Kim-cha,	avaśa-indriya-chittânâm	hastin-snânam	iva	kriyâ,
<i>Ind. Ind.</i>	<i>Bahuv. -ta, G. pl. m.</i>	<i>Ttp. -na, N. sg.</i>	<i>Ind.</i>	<i>-yâ, N. sg.</i>
Moreover,	Of those with unsubdued senses-	elephant-bathing	like	the action,
	(and)-mind			

दुर्भगाभरणप्रायो ज्ञानं भारः क्रियां विना ॥ १७ ॥

durbhagâ-âbharâṇa-prâyas	jñânâ	bhâras	kriyâm	vinâ. (17)
<i>Bahuv. -ya, N. sg. m.</i>	<i>-na, N. sg.</i>	<i>-ra, N. sg.</i>	<i>-yâ, Ac. sg.</i>	<i>Ind.</i>
Unhappy women's-ornaments-resembling	knowledge	a burthen	action	without.

तन्मया भद्रं न हृतं यदत्र मारात्मके विश्वासः द्रुतः ।

ad mayâ	bhadram	na	kṛitam	yad	atra	mâra-âtmake	vi-śvâsas	kṛitas.
<i>tad, N. asmad. sg. n. I. sg.</i>	<i>-ra, N. sg. n.</i>	<i>Ind. kri. N. sg. n.</i>	<i>Ind. Ind.</i>	<i>Bahuv. -ka, L. sg. m.</i>	<i>-sa, N. sg.</i>	<i>kri. N. sg. m.</i>	<i>past Ptc. Pass.</i>	
This	by me	prosperous	not	done,	that	here	in the murderous-	confidence
							minded	placed.

तथा ह्युक्तं । नदीनां शस्त्रपाणीनां नखिनां शृंगिणां तथा ।

tathâ	hi	uktam,	nadînâm	śastra-pâṇînâm	nakhinâm	śṛiṅginâm	tathâ,
<i>Ind.</i>	<i>Ind.</i>	<i>vach. N. sg. n. past Ptc. Pass.</i>	<i>-ti, G. pl.</i>	<i>Bahuv. -ṇi, G. pl. m.</i>	<i>-in, G. pl. m.</i>	<i>-in, G. pl. m.</i>	<i>Ind.</i>
Thus	for	said,	Of rivers,	of the weapon-in	of the claw	of the horn	thus,
			hand having,	possessing,	possessing,	possessing	

विश्वासो नैव कर्तव्यः स्त्रीषु राजकुलेषु च ॥ १८ ॥

vi-śvâsas	na	eva	kartavyas	strîshu	râjan-kuleshu	cha. (18)
<i>-sa, N. sg. Ind.</i>	<i>Ind.</i>	<i>Ind.</i>	<i>kri, N. sg. m. Ptc. Fut. Pass.</i>	<i>-ri, L. pl.</i>	<i>Ttp. -la, L. pl.</i>	<i>Ind.</i>
confidence	not	by any means	to be made,	in women,	in kings' families	and.

अपरं च । सर्वस्य हि परीक्ष्यंते स्वभावा नेतरे गुणाः ।

aparam	cha,	sarvasya	hi	pari-ikshyante	sva-bhâvas	na	itare	guṇâs;
<i>-ra, N. sg. n. Ind.</i>	<i>-va, G. sg. m.</i>	<i>Ind. iksh with pari, 3. pl. Pres. Pass.</i>	<i>Ind.</i>	<i>Karm. -va, N. pl. Ind.</i>	<i>-ra, N. pl. m. -ṇa, N. pl.</i>			
Another	and,	Of every one	indeed	are investigated	the natural-dis-	not	the other	qualities;
					positions,			

अतीत्य हि गुणान्स्वभावो मूर्ध्नि वर्तते ॥ १९ ॥

âti-itya	hi	guṇân	sarvân	sva-bhâvas	mûrdhni	vartate. (19)
<i>i with ati, Ger. Ind.</i>	<i>Ind.</i>	<i>-ṇa, Ac. pl.</i>	<i>-va, Ac. pl. m.</i>	<i>Karm. -va, N. sg.</i>	<i>-dhan, L. sg. vṛit, 3. sg. Pres. Âtm.</i>	
excelling	for	qualities	all	the natural-	at the head	stands.
				disposition		

अन्यच्च । स हि गगणविहारी कल्मषध्वंसकारी

anyad	cha,	sas	hi	gagaṇa-vihâri	kalmasha-dhvainsa-kâri
<i>-ya, N. sg. n. Ind.</i>	<i>tad, N. sg. m. Ind.</i>	<i>Ind.</i>	<i>Ttp. -rin, N. sg. m.</i>	<i>Ttp. -rin, N. sg. m.</i>	
Again	and,	This	indeed	in the sky-roaming	sin-destruction-causing

दशशतकरधारी ज्योतिषां मध्यचारी ।

daśan-śata-kara-dhâri jyotishâm madhya-châri
Typ. -rin, N. sg. m. -tis, G. pl. Typ. -rin, N. sg. m.
 ten-hundred-rays-bearing of the lights in the midst-wandering

विधुरपि विधियोगाद्ग्रस्यते राहुणासौ

vidhus api vidhi-yogât grasyate râhuṇâ asau ;
-dhu, N. sg. Ind. Typ. -ga, Ab. sg. gras, 3 sg. Pres. Pass. -hu, I. sg. adas, N. sg. m.
 the moon even through fate-conjuncture is devoured by Râhu he ;

लिखितमपि ललाटे प्रोज्झितुं कः समर्थः ॥ २० ॥

likhitam api lalâte pra-ujjhitum kas sam-arthas ? (20)
likh, Ac. sg. n. past Ind. -ta, L. sg. ujjh with pra, Inf. kim, N. sg. m. -tha, N. sg. m. Ptc. Pass.
 what is written even on the forehead to-escape who able?

इति चिंतयन्नेवासौ व्याघ्रेण व्यापादितः खादितश्च । अतो

iti chintayan eva asau vyâghreṇa vi-â-pâditas khâditas cha. atas
Ind. chint, N. sg. m. Ind. adas, N. sg. m. -ra, I. sg. pad with vi and â, khâd, N. sg. m. Ind. Ind. Ptc. Pres. Par. N. sg. m. past Ptc. past Ptc. Pass. Pass. Caus.

Thus reflecting even, he by the tiger killed, eaten and. Therefore

ऽहं ब्रवीमि कांकाणस्य तु लोभनेत्यादि । अतः सर्वथाविचारितं

aham bravîmi kaṅkaṇasya tu lobhena iti-âdi. atas sarvathâ a-vichâritam
asmad, N. sg. brû, 1 sg. -ya, G. sg. Ind. -bha, I. sg. Ind. Ind. Ind. Karm. -ta, N. sg. n. Pres. Par. N. sg. n. (rt. char with vi)
 I say: 'of gold but through etc.' Therefore anyhow an incon- siderate

कर्म न कर्तव्यं ।

यतः ।

karma na kartavyam. yatas,
-man, N. sg. Ind. kpi, N. sg. n. Ptc. Fut. Pass. Ind.
 act not to be done. For,

सुजीर्णमन्नं सुविचक्षणः सुतः सुशासिता स्त्री नृपतिः सुसेवितः ।

su-jîrnam annam su-vichakṣhaṇas sutas su-śâsitâ stri nri-patis su-sevitas
Karm. -na, -na, N. sg. Karm. -na, -ta, N. sg. Karm. -ta, -ri, N. sg. Typ. -ti, N. sg. Karm. -ta, N. sg. n. N. sg. n. N. sg. n. N. sg. f. N. sg. n.
 Well-digested food, a well-discerning son, a well-governed wife, a prince well-served,

सुचिन्त्वा चोक्तं सुविचार्य यत्कृतं सुदीर्घकाले ऽपि न

su-chintya cha uktam su-vichârya yad kṛitam su-dîrgha-kâle api na
chint, with su, Ind. vach, N. sg. n. char with vi, yad, N. kri, N. sg. n. Karm. -la, L. sg. Ind. Ind. Ger. past Ptc. Pass. Ger. Caus. sg. n. past Ptc. Pass.
 Well-having and spoken, well-having what done, in very-long-time even not reflected considered

याति विक्रियां ॥ २१ ॥

yâti vi-kriyâm. (21)
yâ, 3. sg. Pres. Par. -yâ, Ac. sg.
 goes to change.

एतद्वचनं श्रुत्वा कश्चित्कपोतः सदर्पमाह । आः किमेवमुच्यते ।

etad vachanam śrutvâ kas - chid kapotas sa-darpam âha: âḥ kim evam uchyate?
etad, -na, Ac. sg. śru, Ger. kim, N. Ind. -ta, N. sg. Avyay. ah, 3 sg. Ind. N. Ind. vach, 3 sg. Ac. sg. n. sg. m. Ptc. Par. sg. n. Ptes. Pass.
 This speech having heard some pigeon haughtily said; Ha, what thus is said?

वृद्धानां वचनं ग्राह्यमापत्काले ह्युपस्थिते ।

vṛddhānām	vachanam	grāhyam	āpad-kāle	hi	upa-sthite,
-dha, G. pl. m.	-na, N. sg.	grah, N. sg. n. Ptc. Fut. Pass.	Ttp. -la, L. sg.	Ind.	sthā with upa, L. sg. m. past Ptc. Pass.
Of the old	the word	to be accepted	misfortune-time	for	having approached,

सर्वत्रैव विचारेण भोजने न प्रवर्तते ॥ २२ ॥

sarvatra	eva	vi-chāreṇa	bhojane	na	pra-var-tate. (22)
Ind.	Ind.	-ra, I. sg.	-na, L. sg.	Ind.	vpit with pra, 3 sg. Pres. Attm.
everywhere	indeed	with reflecting	in eating	nōt	one engages.

यतः । शंकाभिः सर्वमाक्रान्तमन्नं पानं च भूतले ।

yatas,	śāṅkābhis	sarvam	ā-krāntam	annam	pānam	cha	bhū-tale,
Ind.	-kā, I. pl.	-va, N. sg. n.	kram with ā, N. sg. n. past Ptc. Pass.	-na, N. sg.	-na, N. sg.	Ind.	Ttp. -la, L. sg.
For,	By apprehensions	everything	assailed,	food,	drink	and,	on the earth-surface,

प्रवृत्तिः कुत्र कर्तव्या जीवितव्यं कथं नु वा ॥ २३ ॥

pra-vṛttis	kutra	kartavyā	jīvitavyam	katham	nu	vā ? (23)
-tti, N. sg.	Ind.	kri, N. sg. f. Ptc. Fut. Pass.	jiv, N. sg. n. Ptc. Fut. Pass.	Ind.	Ind.	Ind.
occupation	where	to be made,	to be lived	how	now	or ?

ईर्ष्या घृणी त्वसंतुष्टः क्रोधनो नित्यशंकितः ।

īrshyā	ghṛṇī	tu	a-santushṭas	krodhanas	nitya-śāṅkitas
-yin, N. sg. m.	-ṇin, N. sg. m.	Ind.	Karm. -ta, N. sg. m. (rt. tush with sam)	-na, N. sg. m.	Karm. -ta, N. sg. m.
The envious, the censorious	but,		the dis-satisfied,	the passionate,	the constantly-suspicious,

परभाग्योपजीवी च षडेते दुःखभागिनः ॥ २४ ॥

para-bhāgya-upajīvi	cha	ṣaṭ	ete	duḥkha-bhāginas.	(24)
Ttp. -vin, N. sg. m.	Ind.	shash, N.	etad, N. pl. m.	Ttp. -gin, N. pl. m.	
the on another's-property-living	and,	six	these	misery-sharing.	

एतच्छ्रुत्वा सर्वे कपोतास्तत्रोपविष्टाः ।

etad	śrutvā	sarve	kapotās	tatra	upa-visṭās.
etad, Ac. sg. n.	śru, Ger.	-va, N. pl. m.	-ta, N. pl.	Ind.	viś, with upa, N. pl. m. past Ptc. Pass.
This	having heard	all	the pigeons	there	alighted.

यतः । सुमहांत्यपि शास्त्राणि धारयन्तो बह्वश्रुताः ।

yatas,	su-mahānti	api	śāstrāṇi	dhārayantas	bahv-śrutās
Ind.	Karm. -hat, Ac. pl. n.	Ind.	-ra, Ac. pl.	dhri, N. pl. m. Ptc. Pres. Par. Caus.	Bahav. -ta, N. pl. m. (rt. śru)
For,	Very-great	even	sciences	possessing,	having learned-much,

हेचचारः संशयानां च क्लिश्यन्ते लोभमोहिताः ॥ २५ ॥

chihettāras	saṁ-śayānām	cha	kliśyante	lobha-mohitās.	(25)
-tri, N. pl. m.	-ya, G. pl.	Ind.	kliś, 3 pl. Pres. Attm.	Ttp. -ta, N. pl. m. (rt. muh)	
dispellers	of doubts	and,	are pained	by desire-infatuated.	

अन्यच्च । लोभात्क्रोधः प्रभवति लोभात्कामः प्रजायते ।

anyad	cha,	lobhāt	krodhas	pra-bhavati	lobhāt	kāmas	pra-jāyate,
-ya, N. sg. n.	Ind.	-bha, Ab. sg.	-dha, N. sg.	bhū with pra, 3 sg. Pres. Par.	-bha, Ab. sg.	-ma, N. sg.	jan with pra. 3 sg. Pres. Attm.
Again	and,	From desire	passion	springs,	from desire	lust	is born,

लोभान्मोहश्च नाशश्च लोभः पापस्य कारणं ॥ २६ ॥

lobhât mohas cha, nâśas cha; lobhas pâpasya kâraṇam. (26)
 -bha, *Ab. sg.* -ha, *N. sg.* *Ind.* -śa, *N. sg.* *Ind.* -bha, *N. sg.* -pa, *G. sg. n.* -na, *N. sg.*
 from desire infatuation and, destruction and; desire of evil the cause.

अन्यच्च । असंभवं हेममृगस्य जन्म तथापि रामो लुलुभे मृगाय ।

anyad cha, a-sambhavam hema-mṛigasya janma, tathâ api râmas lubbhe mṛigâya;
 -ya, *N. Ind.* Bahuv. -va, *N. Ttp.* -ga, *G. sg.* -man, *Ind.* *Ind.* -ma, *N. sg.* lubh, *3 sg.* -ga, *D. sg.*
sg. n. *sg. n.* *N. sg.* *Perf. Âtm.*
 Again and, Impossible the gold-deer's birth, yet thus even Râma had a de- for the
 sire deer;

प्रायः समापन्नविपत्तिकाले धियोऽपि पुंसां मलिना भवन्ति ॥ २७ ॥

prâyas samâpanna-vipatti-kâle dhīyas api puṁsâm malinâs bhavanti. (27)
Ind. *Ttp.* -la, *L. sg. (rt. pad with sam-â)* dhī, *N. pl.* *Ind.* puṁs, *G. pl.* -na, *N. pl. f.* bhū, *3 pl.*
 often at the approached-misfor- the minds even of men obscured become.
 tune's-time *Pres. Par.*

अनन्तरं सर्वे जालेन बद्धा बभूवुः । ततो यस्य वचनात्

an-antaram sarve jâlena baddhâs babhûvus. tatas yasya vacanât
Ind. -va, *N. pl. m.* -la, *I. sg.* bandh, *N. pl. m.* bhû, *3 pl.* *Ind.* yad, *G. sg. m.* -na, *Ab. sg.*
 Immediately all by the net caught were. Then whose through
 speech

तत्रावलंबितास्तं सर्वे तिरस्कुर्वन्ति ।

tatra ava-lambitâs tam sarve tiras-kurvanti.
Ind. lamb with ava, *N. pl. m.* tad, *Ac. sg. m.* -va, *N. pl. m.* kri with tiras, *3 pl.*
 there descended, him all reproach.
past. Ptc. Pass. *Pres. Par.*

यतः । न गणस्याग्रतो गच्छेत्सिद्धे कार्ये समं फलं ।

yatas, na gaṇâsya agratas gachchhet, siddhe kârṇye samam phalam,
Ind. *Ind.* -na, *G. sg.* *Ind.* gam, *3 sg.* sidh, *L. sg. n.* -ya, *L. sg.* -ma, *N.* -la, *N. sg.*
 For, not of a mass in front one should go; succeeding the action, equal the fruit,
Pot. Par. *past. Ptc. Pass.* *sg. n.*

यदि कार्यविपत्तिः स्यान्मुखरस्तत्र हन्यते ॥ २८ ॥

yadi kârṇya-vipattis syât mukharas tatra hanyate. (28)
Ind. *Ttp.* -tti, *N. sg.* as, *3 sg. Pot. Par.* -ra, *N. sg. m.* *Ind.* han, *3 sg. Pres. Pass.*
 if action-failure should be, the leader there is slain.

तस्य तिरस्कारं श्रुत्वा चित्रघीव उवाच । नायमस्य दोषः ।

tasya tiras-kâram śrutvâ chitra-grīvas uvâcha: na ayam asya doshas;
 tad, *G.* -ra, *Ac. sg.* śru, *Ger.* Bahuv. -va, vach, *3 sg.* *Ind.* idam, *N.* idam, *G.* -sha, *N. sg.*
sg. m. *N. sg.* *Perf. Par.* *sg. m.* *sg. m.*
 Of him the reproach having Chitragrīva said: Not this of him the fault;
 heard

यतः । आपदामापतन्तीनां हितोऽप्यायाति हेतुतां ।

yatas, â-padâm â-patantīnâm hitas api â-yâti hetutâm;
Ind. -pad, *G. pl.* pat with â, *G. pl. f.* -ta, *N. sg. m.* *Ind.* yâ with â, *3 sg.* -tâ, *Ac. sg.*
 For, Of misfortunes arriving a friend even goes-to the state of being
 the cause;

मातृजंघा हि वत्सस्य स्तंभीभवति बंधने ॥ २९ ॥

mâtri-janghâ hi vatsasya stambhī-bhavati bandhane. (29)
Ttp. -ghâ, *N. sg.* *Ind.* -sa, *G. sg.* stambhī-bhû, *3 sg. Pres. Par.* -na, *L. sg.*
 the mother's-leg for of a calf post-becomes in the fastening

अन्यच्च । म्बंधुर्यो विपन्नानामापदुद्धरणक्षमः ।

anyad	cha,	sas	bandhus	yas	vi-pannânâm	âpad-uddharâna-kshamas,
-ya, N. sg. n.	Ind.	tad, N. sg. m.	-dhu, N. sg.	yad, N. sg. m.	pad with vi, G. pl. m. past Ptc. Pass.	Ttp. -ma, N. sg. m.
Again	and,	He	a friend	who	of the afflicted	out of misfortune-to lift-able,

न तु भीतपरित्राणवस्त्रपालंभपंडितः ॥ ३० ॥

na	tu	bhîta-paritrâna-vastu-upâmbha-paṇḍitas.	(30)
Ind.	Ind.	Ttp. -ta, N. sg. m.	
Not	but	the danger-deliverance-means-reproaching-clever.	

विपत्काले विस्मय एव कापुरुषलक्षणं । तदत्र धैर्यम-

vipad-kâle	vi-smayas	eva	kâpurusha-lakshânam.	tad	atra	dhairyam
Ttp. -la, L. sg.	-ya, N. sg.	Ind.	Ttp. -na, N. sg.	Ind.	Ind.	-ya, Ac. sg.
At misfortune-time	amazement	just	a weak-man's-	Therefore	here	firmness
			mark.			

वलंब्य प्रतीकारश्चित्यतां ।

ava-lambya	pratî-kâras	chintyatâm.
lamb with ava, Ger.	-ra, N. sg.	chint, 3 sg. Imp. Pass.
embracing	a-remedy	let be thought of.

युतः । विपदि धैर्यमथाभ्युदये ज्ञमा

yatas,	vi-padi	dhairyam,	atha	abhi-ud-aye	kshamâ,
Ind.	-pad, L. sg.	-ya, N. sg.	Ind.	-ya, L. sg.	-mâ, N. sg.
For,	In misfortune	firmness,	further	in prosperity	moderation,

सदसि वाक्पटुता युधि विक्रमः ।

sadasi	vâch-paṭutâ,	yudhi	vi-kramas,
-das, L. sg.	Ttp. -tâ, N. sg.	-dh, L. sg.	-ma, N. sg.
in an assembly	word-cleverness,	in battle	heroism,

यशसि चाभिरुचिर्वसनं श्रुतौ

yaśasi	cha	abhi-ruchis,	vyasanam	śrutau,
-śas, L. sg.	Ind.	-chi, N. sg.	-na, N. sg.	-ti, L. sg.
in glory	and	contentment,	diligence	in sacred study,

प्रकृतिषिद्धमिदं हि महात्मनां ॥ ३१ ॥

prakṛiti-siddham	idam	hi	mahat-âtmanâm.	(31)
Ttp. -dha, N. sg. n. (rt. sidh)	idam, N. sg. n.	Ind.	Bahuv. -man, G. pl.	
by nature-accomplished	this	indeed	of the great-minded.	

संपदि यस्य न हर्षो विपदि विषादो रणे च धीरलं ।

sam-padi	yasya	na	harshas,	vi-padi	vi-sâdas,	raṇe	cha	dhîratvam,
-pad, L. sg.	yad, G. sg. m.	Ind.	-sha, N. sg.	-pad, L. sg.	-da, N. sg.	-na, L. sg.	Ind.	-tva, N. sg.
In happiness	whose	not	exultation,	in misfortune	despair,	in battle	and	firmness,

तं भुवनत्रयतिलकं जनयति जननी सुतं विरलं ॥ ३२ ॥

tam	bhuvana-traya-tilakam	janayati	janani	sutam	viralam.	(32)
tad, Ac. sg. m.	Ttp. -ka, Ac. sg.	jan, 3 sg. Pres. Par. Caus.	-ni, N. sg.	-ta, Ac. sg. m.	-la, Ac. sg. n. Adv.	
him	a world-triad-ornament	bears	a mother	a son	rarely.	

अन्यच्च । षड्दोषाः पुरुषेणेह हातव्या भूतिमिच्छता ।

anyad cha, shaṭṭ doṣhās puruṣheṇa iha hātavyāś bhūtim ichchhatā,
 १a, N. sg. n. Ind. shash, N. -sha, N. pl. -sha, I. sg. Ind. hā, N. pl. m. Ptc. -ti, Ac. sg. ish, I. sg. m.
 • Again and, Six faults by a man here to be avoided, prosperity wishing,
 Fut. Pass. Ptc. Pres. Par.

निद्रा तन्द्रा भयं क्रोध ब्रालस्यं दीर्घसूत्रता ॥ ३३ ॥

nidrā tandrā bhayam krodhas ālasyam dīrgha-sūtrātā. (33)
 -rā, N. sg. -rā, N. sg. -ya, N. sg. -dha, N. sg. • -ya, N. sg. -tā, N. sg.
 Sleep, sloth, fear, anger, laziness, procrastination. •

इदानीमप्येवं क्रियतां । सर्वैरेकचित्तीभूय जालमादायोद्धीयतां ।

idānīm api evam kriyātām; sarvais ekachitti-bhūya jālam ā-dāya ud-dhiyātām.
 Ind. Ind. Ind. kri, 3 sg. Imp. -va, I. pl. ekachitti-bhū, Ger. -la, Ac. dā with ā, 3
 At present also thus may be by all of one-mind- the net having up-may be
 acted; being, taken, flown.
 Pass. m. sg. Ger. sg. Imp. Pass.

यतः । अल्पानामपि वस्तूनां संहतिः कार्यसाधिका ।

yatas, alpānām api vastūnām sam-hatis kārya-sādhikā,
 Ind. -pa, G. pl. n. Ind. -tu, G. pl. -ti, N. sg. Ttp. -dhaka, N. sg. f.
 For, Of small even things a combination aim-accomplishing,

दलैर्गुणत्वमापन्नैर्वध्यन्ते मत्तदन्तिनः ॥ ३४ ॥

trīṇais guṇatvam ā-pannais badhyante matta-dantinas. (34)
 -ṇa, I. pl. m. or n. -tva, Ac. sg. pad with ā, I. pl. bandh, 3 pl. Pres. Karm. -tin, N. pl. (rt. mad).
 with grass blades, a rope's state having attained, are bound furious-elephants.
 m. orn. past Ptc. Pass. Ptc.

संहतिः श्रेयसी पुंसां स्वकुलैरल्पकैरपि ।

sam-hatis śreyasī pūṁsām sva-kulais alpakais api,
 -ti, N. sg. praśasya, N. sg. f. Compar. pūṁs, G. pl. Karm. -la, I. pl. -ka, I. pl. n. Ind.
 Combination better of men with their-families small even,

तुषेणापि परित्यक्ता न प्ररोहन्ति तंडुलाः ॥ ३५ ॥

tuṣheṇa api parityaktās na pra-rohanti ṭaṇḍulās. (35)
 -sha, I. sg. Ind. tyaj with pari, N. pl. m. Ind. ruh with pra, 3 pl. -la, N. pl.
 by the husk merely deserted not grow-up rice-grains.
 past Ptc. Pass. Pres. Par.

इति विचिंत्य पक्षिणः सर्वे जालमादायोत्पतिताः ।

iti vi-chintya pakṣiṇas sarve jālam ā-dāya ud-patitās.
 Ind. chint with vi, Ger. -shin, N. -va, N. pl. m. -la, Ac. sg. dā with ā, pat with ud, N. pl. m.
 Thus having considered, the birds all the net having taken, flown-up.
 Ger. past Ptc. Pass.

अनंतरं स व्याधः सुदूराज्जालापहारकांस्तानवलोक्य

an-antaram sas vyādhas su-dūrāt jāla-apahārakān tān ava-lokya
 Ind. tad, N. -dha, N. sg. Ind. Ttp. -ka, Ac. pl. m. tad, Ac. lok with ava,
 Thereupon that hunter from very-far net-carrying off them having seen,
 sg. m. Ger.

पश्चाद्भावन्नचिंतयत् ।

paśchāt dhāvan achintayat:
 Ind. dhāv, N. sg. m. Ptc. Pres. Par. chint, 3 sg. Impf. Par.
 after running, thought:

संहतासु हरंत्येते मम जालं विहंगमाः ।

sam-hatās	tu	haranti	ete	mama	jālam	viham-gamās,
han with sam, N. pl. m.	Ind.	ṛpi, 3 pl. Pres. Par.	etad, N. pl. m.	asmad, G. sg.	-ja, Ac. sg.	-ma, N. pl.
past Ptc. Pass.						
Combined	indeed	take away	these	of me	the net	the birds,

यदा तु निपतिष्यन्ति वशमेष्यन्ति मे तदा ॥ ३६ ॥

yadā tu	ni-patishyanti	vaśam	eshyanti	me	tadā.	(36)
Ind.	Ind. pat with ni, 3 pl. Fut. ii. Par.	-śa, Ac. sg.	i, 3 pl. Fut. ii. Par.	asmad, G. sg.	Ind.	
if	but	down-they shall fall;	into the power	they will go	of me	then.

ततस्तेषु चक्षुर्विषयातिक्रान्तेषु पक्षिषु स व्याधो.

tatas	teshu	chakshus-vishaya-atikrānteshu	pakshishu	sas	vyādhas
Ind.	tad, L. pl. m.	T'p. -ta, L. pl. m. (rl. kram with ati)	-shin, L. pl. m.	tad, N. sg. m.	-dha, N. sg.
Then	those	the sight-confines-having passed	birds,	that	hunter

निवृत्तः । अथ लुब्धकं निवृत्तं दृष्ट्वा कपोता

ni-vṛttas.	atha	lūbdhakam	ni-vṛttam	drishṭvā	kapotās
vṛit with ni, N. sg. m. past Ptc. Pass.	Ind.	-ka, Ac. sg.	vṛit with ni, Ac. sg. m. past Ptc. Pass.	drīś, Ger.	-ta, N. pl.
returned.	Now	the hunter	returned	having seen	the pigeons

कुचुः । किमिदानीं कर्तुमुचितं । चित्रग्रीव उवाच ।

ūchus:	kim	idānim	kartum	uchitam ?	chitra-grīvas	uvācha:
vach, 3 pl. Perf. Par.	kim, Ac. sg. n.	Ind.	kṛi, Inf.	-ta, N. sg. n.	Bahuv. -va, N. sg.	vach, 3 sg. Perf. Par.
said:	What	now	to do	proper ?	Chitragrīva	said :

माता मित्रं पिता चेति स्वभावान्नितयं हितं ।

mâtā	mitram	pitā	cha	iti	sva-bhāvāt	tritayam	hitam ;
-trī, N. sg.	-ra, N. sg.	-trī, N. sg.	Ind.	Ind.	Karm. -va, Ab. sg.	-ya, N. sg.	-ta, N. sg. n.
A mother,	a friend,	a father	and,	thus	from inborn-disposition	a triad	friendly ;

कार्यकारणतश्चान्ये भवन्ति हितबुद्धयः ॥ ३७ ॥

kārya-kāraṇa-tas	cha	anye	bhavanti	hita-buddhayas.	(37)
Dvandva. with tas.	Ind.	-ya, N. pl. m.	bhū, 3 pl. Pres. Par.	Bahuv. -dhi, N. pl. m.	
from effect-and-cause	and	others	become	friendly-minded.	

तदस्माकं मित्रं हिरण्यको नाम मूषिकराजो गण्डकीतीरे

tad	asmākam	mitram	hiranyakas	nāma	mūshika-rājas	gaṇḍakī-tīre
Ind.	asmad, G. pl.	-ra, N. sg.	-ka, N. sg.	-man, Ac. sg. Adv.	T'p. -ja, N. sg.	T'p. -ra, L. sg.
Now	of us	a friend	Hiranyaka	by name,	a mouse-king,	on the Gaṇḍakī-bank

चित्रवने निवसति । सो ऽस्माकं पाशांश्चेत्स्यति ।

chitra-vane	ni-vasati;	sas	asmākam	pāśān	chhetsyati.
Karm. -na, L. sg.	vas with ni, 3 sg. Pres. Par.	tad, N. sg. m.	asmad, G. pl.	-śa, Ac. pl.	chhid, 3 sg. Fut. ii. Par.
in the Chitra-wood	dwells;	he	of us	the fetters	will cut.

इत्यालोच्य सर्वे हिरण्यकविवरसमीपं गताः । हिरण्यकश्च

iti	ā-lochya	sarve	hiranyaka-vivara-samīpam	gatās.	hiranyakas	cha
Ind.	loch with ā, Ger.	-va, N. pl. m.	T'p. -pa, Ac. sg. Adv.	gam, N. pl. m. past Ptc. Pass.	-ka, N. sg.	Ind.
Thus	having reflected	all	Hiranyaka's-hole-near	gone.	Hiranyaka	and

सर्वदापायशंकया शतदारं विवरं कृत्वा निवसति ।

sarvadā	apāya-śaṅkayā	śata-dvāram	vi-varam	kṛitvā	ni-vasati.
• Ind.	Ttp. -kā, I. sg.	Bahuv. -ra, Ac. sg. n.	-ra, Ac. sg.	kṛi, Ger.	vas with ni, 3 sg. Pres. Par.
always	through danger-dread	a hundred-doored	hole	having made	dwells.

ततो हिरण्यकः कपोतावपातभयाच्चकितस्वृष्णीं स्थितः ।

tatas	hiranyakas	kapota-avapāta-bhayāt	chakitas	tūshṇīm	sthitas.
Ind.	-ka, N. sg.	Ttp. -ya, Ab. sg.	-ta, N. sg. m.	Ind.	sthā, N. sg. m. past Ptc. Pass.
Then	Hiranyaka	from the pigeon-descent-fear	timid	silently	stood.

चित्रग्रीव उवाच । सखे हिरण्यक किमस्मान्न संभाषसे ।

chitra-grīvas	uvācha :	sakhe	hiranyaka,	kim	asmān	na	sam-bhāshase ?
Bahuv. -va,	vach, 3 sg.	-khi, V. sg.	-ka, V. sg.	Ind.	asmad,	Ind.	bhāsh with sam, 2 sg. Pres. Attm.
N. sg.	Perf. Par.			Ac. pl.			
Chitragrīva	said :	Friend	Hiranyaka,	why	us	not	dost thou greet ?

ततो हिरण्यकस्तदचनं प्रत्यभिज्ञाय ससंभ्रमं

tatas	hiranyakas	tad-vachanam	prati-abhi-jñāya	sa-sambhramam
Ind.	-ka, N. sg.	Ttp. -na, Ac. sg.	jñā with prati-abhi, Ger.	Avyay.
Then	Hiranyaka	of him-the voice	having recognised	hastily

वह्निर्निःसृत्यात्रवीत् । आः पुण्यवानस्मि प्रियसुहृन्मे

vahis	nis-sṛitya	abravīt :	āḥ	punya-vān	asmi,	priya-suhṛid	me
Ind.	sṛi with nis, Ger.	brū, 3 sg.	Ind.	-vat, N. sg. m.	as, 1 sg.	Karm. -d, N. sg.	asmad, G. sg.
		Impf. Par.			Pres. Par.		
out	slipping	said :	Oh,	happy	I am,	the dear-friend	of me

चित्रग्रीवः समायातः ।

chitra-grīvas	sam-ā-yātas.
Bahuv. -va, N. sg.	yā with sam and ā, N. sg. m. past Ptc. Pass.
Chitragrīva	arrived.

यस्य मित्रेण संभाषा यस्य मित्रेण संस्थितिः ।

yasya	mitreṇa	sam-bhāshā	yasya	mitreṇa	sam-sthitis
yad, G. sg. m.	-ra, I. sg.	-shā, N. sg.	yad, G. sg. m.	-ra, I. sg.	-ti, N. sg.
Whose	with a friend	greeting,	whose	with a friend	staying,

यस्य मित्रेण संलापस्ततो नास्तीह पुण्यवान् ॥ ३८ ॥

yasya	mitreṇa	sam-lāpas	tatas	na	asti	iha	punya-vān. (38)
yad, G. sg. m.	-ra, I. sg.	-pa, N. sg.	tad with Abl. aff. tas.	Ind.	as, 3 sg. Pres. Par.	Ind.	-vat, N. sg. m.
whose	with a friend	chatting,	than he	not	is there	here	a happier one.

पाशबद्धांश्चैतान्दृष्ट्वा सविस्मयः क्षणं

pāśa-baddhān	cha	etān	dṛishṭvā	sa-vismayas	kṣhaṇam.
Ttp. -dha, Ac. pl. m. (rī. bandh).	Ind.	etad, Ac. pl. m.	dṛiś, Ger.	Bahuv. -ya, N. sg. m.	-ṇa, Ac. sg. Adv.
Net-confined	and	them	having seen	with-amazement	a moment

स्थितोवाच । सखे किमेतत् । चित्रग्रीवो ऽवदत् ।

sthitvā	uvācha :	sakhe	kim	etad ?	chitra-grīvas	avadat :
sthā, Ger.	vach, 3 sg. Perf. Par.	-khi, V. sg.	kim, N. sg. n.	etad, N. sg. n.	Bahuv. -va,	vad, 3 sg.
					N. sg.	Impf. Par.
having stood	he said :	Friend,	what	this ?	Chitragrīva	said :

सखे ऽस्माकं प्राक्तनजन्मकर्मणः फलमेतत् ।

sakhe	asmâkam	prâktana-janman-karmaṇas	phalam	etad.
-khi, V. sg.	asmad, G. pl.	Ttp. -man, G. sg.	-la, N. sg.	etad, N. sg. n.
Friend,	of us	of a former-birth's-action	the fruit	this.

यस्माच्च येन च यथा च यदा च यच्च

yasmât	cha	yena	cha	yathâ	cha	yadâ	cha	yad	cha
yad, Ab. sg. n.	Ind.	yad, I. sg. n.	Ind.	Ind.	Ind.	Ind.	Ind.	yad, N. sg. n.	Ind.
Wherefore	and,	by what	and,	how	and,	when	and,	as what	and,

यावच्च यत्र च शुभाशुभमात्मकर्म ।

yâvat	cha	yatra	cha	śubha-aśubham	âtman-karma,
-vat, N. sg. n.	Ind.	Ind.	Ind.	Dvandva. -bha, N. sg. n.	Ttp. -man, N. sg.
how great	and,	where	and,	good-(and) evil	one's own-action,

तस्माच्च तेन च तथा च तदा च तच्च

tasmât	cha	tena	cha	tathâ	cha	tadâ	cha	tad	cha
tad, Ab. sg. n.	Ind.	tad, I. sg. n.	Ind.	Ind.	Ind.	Ind.	Ind.	tad, N. sg. n.	Ind.
therefore	and,	by that	and,	thus	and,	then	and,	as that	and,

तावच्च तत्र च विधात्वशादुपैति ॥ ३९ ॥

tâvat	cha	tatra	cha	vidhâtri-vaśât	upa-eti (39)
-vat, N. sg. n.	Ind.	Ind.	Ind.	Ttp. -śa, Ab. sg.	i with upa, 3 sg. Pres. Par.
so great	and,	there	and,	through fate's-power	it approaches.

रोगशोकपरीतापबंधनव्यसनानि च ।

roga-śoka-paritâpa-bandhana-vyasanâni	cha
Dvandva. -na, N. pl.	Ind.
Sickness-sorrow-pain-bonds-affliction	and,

आत्मापराधवृक्षस्य फलान्येतानि देहिनां ॥ ४० ॥

âtman-aparâdha-vṛkshasya	phalâni	etâni	dehinâm. (40)
Ttp. -sha, G. sg.	-la, N. pl.	etad, N. pl. n.	-hin, G. pl. m.
of the self-transgressions'-tree	the fruits	these	of creatures.

एतच्छ्रुत्वा हिरण्यकश्चिन्नग्रीवस्य बंधनं क्खेत्तुं

etad	śrutvâ	hiranyakas	chitra-grîvasya	bandhanam	chhettum
etad, Ac. sg. n.	śru, Ger.	-ka, N. sg.	Bahuv. -va, G. sg.	-na, Ac. sg.	chhid, Inf.
This	having heard	Hiranyaka	Chitragrîva's	bonds	to cut

सत्वरमुपसर्पति । चित्रग्रीव उवाच । मित्र मा मैवं ।

sa-tvaram	upa-sarpati.	chitra-grîvas	uvâcha :	mitra	mâ	mâ	evam ;
Apyay.	śrip, with upa,	Bahuv. -va,	vach, 3 sg.	-ra, V. sg.	Ind.	Ind.	Ind.
with-haste	3 sg. Pres. Par.	N. sg.	Perf. Par.	said :	Friend,	not,	not thus ;
	advances.	Chitragrîva					

अस्मदाश्रितानामेषां तावत्याशांश्छिन्धि तदा मम

asmad-âśritânâm	eshâm	tâvat	pâśân	chhindhi,	tadâ	mama
Ttp. -ta, G. pl. m.	etad, G. pl. m.	Ind.	-śa, Ac. pl.	chhid, 2 sg.	Ind.	asmad, G. sg.
(vt. śri, with â)				Imp. Par.		
of my-dependants	of these,	first	the fetters	cut,	then	of me

पाशं पश्चाच्छेत्यसि । हिरण्यको ऽप्याह । अहमल्पशक्ति-

pâsam	paśchât	chhetsyasi.	hiranyakas	api	âha:	aham	alpa-śaktis,
3a, Ac. sg.	Ind.	chhid, 2 sg. Fut. ii. Par.	-ka, N. sg.	Ind.	ah, 3 sg. Perf. Par. N. sg.	asmad, Bahuv. -ti, N. sg. m.	
the fetter	afterwards	thou wilt cut.	Hiranyaka	also	said :	I	of little-strength,

दंताश्च मे कोमलास्तदेतेषां पाशांश्चेत्तुं

dantâs	cha	me	komalâs,	tad	eteshâm	pâsân	chhettum
-ta, N. pl.	Ind.	asmad, G. sg.	-ja, N. pl. m.	Ind.	etad, G. pl. m.	-sa, Ac. pl.	chhid, Inf.
the teeth	and	of me	delicate,	therefore	of these	the fethers	to cut

कथं समर्थः । तद्यावन्मे दंता न च्युयन्ति ।

katham	samarthas ?	tad	yâvat	me	dantâs	na	trutyanti,
Ind.	-tha, N. sg. m.	Ind.	Ind.	asmad, G. sg.	-ta, N. pl.	Ind.	trut, 3 pl. Pts. Par.
how	able ?	Therefore	as long as	of me	the teeth	not	break,

तावत्तव पाशं क्षिन्धि तदनंतरमेषामपि

tâvat	tava	pâsam	chhinadmi ;	tad-anantaram	eshâm	api
Ind.	yushmad, G. sg.	-sa, Ac. sg.	chhid, 1 sg. Pres. Par.	Ind.	etad, G. pl. m.	Ind.
so long	of thee	the fetter	I cut ;	thereafter	of these	also

बंधनं यावच्छक्यं केत्यामि । चित्रधीव उवाच ।

bandhanam	yâvat-śakyam	chhetsyâmi.	chitra-grîvas	uvâcha :
-na, Ac. sg.	Avyay.	chhid, 1 sg. Fut. ii. Par.	Bahuv. -va, N. sg.	vach, 3 sg. Perf. Par.
the bonds	as far as-possible	I shall cut.	Chitragriva	said :

अस्त्वेवं तथापि यथाशक्त्येतेषां बंधनं

astu	evam,	tathâ	api	yathâ-śakti	eteshâm	bandhanam
as, 3 sg. Imp. Par.	Ind.	Ind.	Ind.	Avyay.	etad, G. pl. m.	-na, Ac. sg.
Be it	so,	thus	even	according to-strength	of these	the bonds

खण्डय । हिरण्यकेनोक्तं । आत्मपरित्यागेन यदा-

khaṇḍaya.	hiranyakena	uktam :	âtman-parityâgena	yad
khaṇḍ, 2 sg. Imp. Par.	-ka, I. sg.	vach, N. sg. n. past Ptc. Pass.	Top. -ga, I. sg.	yad, N. sg. n.
divide.	By Hiranyaka	said :	by self-sacrifice	what

श्रितानां परिरक्षणं तन्न नीतिवेदिनां संमतं ।

â-śritânâm	pari-rakshaṇam	tad	na	nîti-vedinâm	sam-matam.
śri with â, G. pl. m. past Ptc. Pass.	-ṇa, N. sg.	tad, N. sg. n.	Ind.	Ttp. -din, G. pl. m.	man with sam, N. sg. n. past Ptc. Pass.
of dependants	preservation,	that	not	of the policy-knowing	approved of.

यतः । आपदर्थे धनं रक्षेद्द्वारात्रचेद्भनैरपि ।

yatas,	âpad-arthe	dhanam	rakshet,	dârân	rakshet	dhanais	api,
Ind.	Ttp. -tha, L. sg. Adv.	-na, Ac. sg.	raksh, 3 sg. Pot. Par.	-ra, Ac. pl.	raksh, 3 sg. Pot. Par.	-na, I. pl.	Ind.
For,	For misfortune's-sake	riches	one should save,	the wife	one should save	through the riches	even,

आत्मानं सततं रक्षेद्द्वारैरपि धनैरपि ॥ ४१ ॥

âtmanam	satatam	rakshet	dârais	api	dhanais	api. (41)
-man, Ac. sg.	Ac. sg. n. Adv.	raksh, 3 sg. Pot. Par.	-ra, I. pl.	Ind.	-na, I. pl.	Ind.
oneself	constantly	one should save	through the wife	even,	through the riches	even.

अन्यच्च । धर्मार्थकाममोक्षाणां प्राणाः संस्थितिहेतवः ।

anyad	cha,	dharmā-rtha-kāma-mokṣhānām	prāṇās	saṁsthiti-hetavas,
-ya, N. sg. n.	Ind.	Dvandva. -sha, G. pl.	-ya, N. pl.	Tlp. -tu, N. pl.
Again	and,	Of virtue-wealth-desire-final liberation	life	the existence+cause,

तान्निघ्नता किं न हतं रक्षता किं न रक्षितं ॥ ४२ ॥

tān	ni-ghnatā	kim	na	hatam,	rakṣhatā	kim	na	rakṣhitam? (42)
tad, Ac. pl. m.	han with ni, I. sg. m. Pres. Ptc. Par.	kim, N. sg. n.	Ind.	han, N. sg. n. past Ptc. Pass.	rakṣh, I. sg. m. Pres. Ptc. Par.	id.	Ind.	rakṣh, past Ptc. Pass.
that	by one	destroying	what	not	destroyed,	by one	sawing	what not saved?

चित्रयीव उवाच । सखे नीतिस्त्रवदीदृश्येव किंत्व-

chitra-grīvas	uvācha:	sakhe	nītis	tāvāt	īdṛśī	eva,	kim-ta
Bahuv. -vas, N. sg.	vach, 3 sg. Porf. Par.	-khi, V. sg.	-ti, N. sg.	Ind.	-ś, N. sg. f.	Ind.	Ind. Ind.
Chitragrīva	said :	Friend,	policy	certainly	such	just,	but

हमस्मदाश्रितानां दुःखं सोढुं सर्वथासमर्थः ।

ham	asmad-āśritānām	duḥkham	soḍhum	sarvathā	a-samarthas;
asmad, N. sg.	Tlp. -ta, G. pl. m. (rt. śri with ā)	-kha, Ac. sg.	śah, Inf.	Ind.	Karm. -tha, N. sg. m.
I	of my-dependants	the affliction	to bear	wholly	un-able;

तेनेदं ब्रवीमि ।

• tena	idam	bravīmi.
tad, I. sg. n. Adv.	idam, Ac. sg. n.	brū, I. sg. Pres. Par.
therefore	this	• I say.

यतः । धनानि जीवितं चैव परार्थे प्राञ्ज उत्सृजेत् ।

yatas	dhanāni	jīvitam	cha	eva	para-arthe	prāñjas	ut-srījet;
Ind.	-na, Ac. pl.	-ta, Ac. sg.	Ind.	Ind.	Tlp. -cha, L. sg. Adv.	-ña, N. sg. m.	srij, with ud, 3 sg. Pol. Par.
For,	Riches,	life	and	even,	for another's-sake	the wise	should give-up;

सन्निमित्ते वरं त्यागो विनाशे नियते सति ॥ ४३ ॥

sat-nimitte	varam	tyāgas,	vi-nāśe	ni-yate	sati	(43) ^p
Tlp. -tia, L. sg.	-ra, N. sg. Adv.	-ga, N. sg.	-śa, L. sg.	yam with ni, L. sg. m. past Ptc. Pass.	as, I. sg. m. Ptc. Pres. Par.	being.
for good's sake	preferable	the sacrifice,	destruction	destined		

अयमपरश्चासाधारणो हेतुः ।

ayam	aparas	cha	a-sādharmaṇas	hetus;
idam, N. sg. m.	-ra, N. sg. m.	Ind.	Bahuv. -ya, N. sg. m.	-tu, N. sg.
This	another	and	un-paralleled	argument:

जातिद्रव्यगुणानां च साम्यमेषां मया सह ।

jāti-dravya-guṇānām	cha	eśmyam	eśhām	mayā	saha,
Dvandva. -ya, G. pl.	Ind.	-ya, N. sg. n.	etad, G. pl. m.	asmad, L. sg.	Ind.
of kind-substance-quality	and	equality	of these	me	with,

मत्प्रभुत्वफलं ब्रूहि कदा किं तद्भविष्यति ॥ ४४ ॥

mad-prabhutva-phalam	brūhi	kadā	kim	tad	bhaviṣyati? (44)
Tlp. -ta, Ac. sg. (cf. asmad)	brū, 2 sg. Imp. Par.	Ind.	kim, N. sg. n.	tad, N. sg. n.	bhū, 3 sg. Fut. ii. Par.
of me-the superiority-fruit, say,	when	what	that		will be?

अन्यच्च । विना वर्तनमेवैते न त्यजन्ति ममांतिकं ।

anyad -ya, N. sg. n.	cha, Ind.	vinâ Ind.	vartanam -na, Ac. sg.	eva Ind.	ete etad, N. Ind.	na tyaj, 3. pl. Pres. Par.	tyajanti asmad, G. sg.	mama -ka, Ac. sg.	antikam,
-------------------------	--------------	--------------	--------------------------	-------------	----------------------	----------------------------------	------------------------------	----------------------	----------

Again and, Without wages even, these not abandon of me the proximity,

तन्मे प्राणव्ययेनापि जीव्यैतान्ममाश्रितान् ॥ ४५ ॥

tad Ind.	me asmad, G. sg.	prâṇa-vyayena Ttp. -ya, I. sg.	api Ind.	jivaya jiv, 2 sg. Imp. Par. Caus.	etân etad, asmad, G. sg.	mama G. sg.	â-srîtân. (45) sri with â, Ac. pl. m. past Ptc. Pass.
-------------	------------------------	-----------------------------------	-------------	---	--------------------------------	----------------	---

therefore of me with the life-loss even cause to live these of me the dependants.

किंच । मांसमूत्रपुरीषास्थिनिर्मिते ऽस्मिन्कलेवरे ।

kim-cha, Ind. Ind.	mâṁsa-mûtra-purîsha-asthi-nirmite Ttp. -ta, L. sg. n. (rt. mâ with nis)	asmin idam, L. sg. n.	kalevare -ra, L. sg.
-----------------------	--	--------------------------	-------------------------

Moreover, On the flesh-urine-excrement-bone-composed this body

विनश्यरे विहायास्यां यशः पालय मित्र मे ॥ ४६ ॥

vi-našvare -ra, L. sg. n.	vi-hâya hâ with vi, Ger.	â-sthâm -sthâ, Ac. sg.	yaśas -śas, Ac. sg.	pâlaya pâ, 2 sg. Imp. Par. Caus.	mitra -ra, V. sg.	me. (46) asmad, G. sg.
------------------------------	-----------------------------	---------------------------	------------------------	--	----------------------	------------------------------

the perishable having given up consideration, the fame preserve, O friend, of me.

अपरं च पश्य । यदि नित्यमनित्येन निर्मलं मलवाहिना ।

aparam -ra, Ac. sg. n.	cha Ind.	paśya, driś, 2 sg. Imp. Par.	yadi Ind.	nityam -ya, N. sg. n.	a-nityena Karm. -ya, I. sg. n.	nis-malam Bahuv. -la, N. sg. n.	mala-vâhinâ Ttp. -hin, I. sg. n.
---------------------------	-------------	------------------------------------	--------------	--------------------------	-----------------------------------	---------------------------------------	-------------------------------------

Another and behold, If the eternal through the the stain-less through the stain-bringing,

यशः कायेन लभ्येत तन्न लब्धं भवेन्न किं ॥ ४७ ॥

yaśas -śas, N. sg.	kâyena -ya, I. sg.	labhyeta, labh, 3 sg. Pot. Pass.	tad tad, N. sg. n.	na Ind.	labdham labh, N. sg. n.	bhavet bhû, 3 sg. Pot. Par.	nu Ind.	kim? (47) Ind.
-----------------------	-----------------------	--	-----------------------	------------	----------------------------	-----------------------------------	------------	-------------------

fame through the body might be that not obtained should be well why?

यतः । शरीरस्य गुणानां च दूरमत्यंतंतरं ।

yatas, Ind.	śarîrasya -ra, G. sg.	guṇânâm -ṇa, G. pl.	cha Ind.	dûram -ra, N. sg. n.	ati-antam Ttp. -ta, N. sg. n.	antaram, -ra, N. sg. n.
----------------	--------------------------	------------------------	-------------	-------------------------	----------------------------------	----------------------------

For, Of the body of virtues and, a wide exceeding difference,

शरीरं क्षणविध्वंसि कल्पांतस्त्रायिनो गुणाः ॥ ४८ ॥

śarîram -ra, N. sg.	kṣhaṇa-vidhvamsi, Ttp. -sin, N. sg. n.	kalpa-anta-sthâyinas Ttp. -yin, N. pl. m.	guṇâs. (48) -ṇa, N. pl.
------------------------	---	--	----------------------------

the body in a moment-falling asunder, to a kalpa's-end-lasting virtues.

इत्याकर्ण्य हिरण्यकः प्रहृष्टमनाः पुलकितः सन्नब्रवीत् ।

iti Ind.	â-karṇya karṇ with â, Ger.	hiranyakas -ka, N. sg.	prahrîṣṭa-manâs Bahuv. -nas, N. sg. m.	pulakitas -ta, N. sg. m.	san as, N. sg. m.	abrabûit : brû, 3 sg. Ptc. Pres. Par. Impf. Par.
-------------	----------------------------------	---------------------------	---	-----------------------------	----------------------	--

Thus having heard Hiranyaka of delighted-mind thrilled being said :

साधु मित्र साधु । अनेनाश्रितवात्सल्येन त्रैलोक्यस्यापि

sâdhu, -dhu, N. sg. n. Adv.	mitra, -ra, V. sg.	sâdhu ; -dhu, N. sg. n. Adv.	anena idam, I. sg. n.	âśrita-vâtsalyena Ttp. -ya, I. sg.	trailokyasya -ya, G. sg.	api Ind.
--------------------------------	-----------------------	---------------------------------	--------------------------	---------------------------------------	-----------------------------	-------------

Nobly, friend, nobly ; through this towards the dependants-tenderness of the three - even worlds

प्रभुत्वं त्वयि युज्यते । एवमुक्त्वा तेन सर्वेषां

prabhutvam	tvayi	yujyate.	evam	uktvâ	tena	sarveshâm
-tva, N. sg.	yashmat, L. sg.	yuj, 3 sg. Pres. Pass.	Ind.	vach, Ger.	tad, I. sg. m.	-va, G. pl. m. ^o
the sovereignty	in thee	is proper.	Thus	having spoken	by him	of all

बंधनानि च्छिन्नानि । ततो हिरण्यकः सर्वान्सादरं संपूज्याह ।

bandhanâni	chhinnâni.	tatas	hiranyakas	sarvân	sa-âdaram	sam-pûjya	âha :
-na, N. pl.	chhid, N. pl. a. past	Ind.	-ka, N. sg.	-va, Ac. pl. m.	Avyay.	pûj with sam,	ah, 3. sg.
the bonds	cut.	Then	Hiranyaka	all	respectfully	having saluted	said :

सखे चित्रंघ्रिव सर्वथात्र जालबंधनविधौ सति दोषमा-

sakhe	chitra-griva,	sarvathâ	atra	jâla-bandhana-vidhau	sati	dosham
-khi, V. sg.	Bahuv. -va, V. sg.	Ind.	Ind.	Tlp. -dhi, L. sg.	as, I. sg. m. Ptc. Pres. Par.	-sha, Ac. sg.
Friend	Chitragriva,	wholly	here	the net-confinement-destiny	being,	a fault

शंक्यात्मन्यवज्ञा न कर्तव्या ।

â-shankya	âtmani	ava-jñât	na	kartavyâ.
shank with â, Ger.	-man, L. sg.	-jñâ, N. sg.	Ind.	kri, N. sg. f. Ptc. Ent. Pass.
suspecting,	of one's self	disdain	not	to be made.

द्युतः । यो ऽधिकार्योजनशतात्पश्यतीहामिषं खगः ।

yatas,	yas	adhikât	yojana-śatât	paśyati	iha	âmisham	kha-gas
Ind.	yad, N. sg. m.	-ka, Ab. sg. n. •	Tlp. -ta, Ab. sg.	ḍrîś, 3 sg. Pres. Par.	Ind.	-sha, Ac. sg.	Tlp. -ga, N. sg.
For,	Who	from a great	yojana-hundred	espies	here	the prey,	a bird,

स एव प्राप्तकालस्तु पाशबंधं न पश्यति ॥ ४६ ॥

sas	eva	prâpta-kâlas	tu	pâśa-bandham	na	paśyati. (49)
tad, N. Ind.	Bahuv. -a, N. sg. m.	Ind.	Ind.	Tlp. -dha, Ac. sg.	Ind.	ḍrîś, 3. sg. Pres. Par.
he	even	having reached-the time	on the other hand	the snare-knot	not	sees.

अपरं च । शशिविकरयोर्बहुपीडनं

aparam	cha,	śaśin-divâkarayos	graha-pîḍanam,
-ra, N. sg. n.	Ind.	Dvandva. -ra, G. du.	Tlp. -na, Ac. sg.
Another	and,	Of moon-(and)-sun	through eclipse-the distress,

गजभुजंगमयोरपि बंधनं ।

gaja-bhujangamayos	api	bandhanam,
Dvandva. -na, G. du.	Ind.	-na, Ac. sg.
of elephant-(and)-serpent	also	the binding,

मतिमतां च विलोक्य दरिद्रतां

matimatâm	cha	vi-lokya	daridratâm,
-mat, G. pl. m.	Ind.	lok with vi, Ger.	-tâ, Ac. sg.
of the wise	and	having perceived	the indigence,

विधिरहो बलवानिति मे मतिः ॥ ५० ॥

vidhis	aho	balavân	iti	me	matîs. (50)
-dhi, N. sg.	Ind.	-vat, N. sg. m.	Ind.	asmad, G. sg.	-ti, N. sg.
'destiny,	Oh,	powerful,'	thus	of me	the thought.

अन्यच्च । व्योमैकांतविहारिणो ऽपि विहगाः संप्राप्नुवंत्यापदं ।

anyad cha, vyoman-ekānta-vihāriṇas api vihagās sam-pra-āpnuvanti ā-padam,
 -ya, N. Ind. Ttp. -rin, N. pl. m. Ind. -ga, N. pl. āp, with sam and pra, -pad, Ac. sg.
 • sg. n. Agam and, In the air-exclusively-roaming even birds meet misfortune,

बध्न्ते निपुणैरगाधसलिलान्मत्स्याः समुद्रादपि ।

badhyante nipuṇais agādha-salilāt matsyaś samudrāt api;
 bandh, 3 pl. Pres.Pass. -ṇa, I. pl. m. Bdhuv. -la, Ab. sg. m. -ya, N. pl. -ra, Ab. sg. Ind.
 captured are by arful men out of the deep-water fishes ocean even;

दुर्नीतं किमिहास्ति किं सुचरितं कः स्थानलाभे गुणः

dus-nītam kim iha asti, kim su-charitam? kas sthāna-lābhe guṇas?
 Karm. -ta, kim, N. Ind. as, 3 sg. kim, N. Karm. -ta, N. sg. n. kim, N. Ttp. -bha, L. sg. -n, N. sg.
 N. sg. n. sg. n. Pres.Par. sg. n. sg. n. Badly-con- what here is, what well-performed? what in position-merit?
 ducted obtained

कालो हि व्यसनप्रसारितकरो गृह्णाति दूरादपि ॥ ५१ ॥

kālas hi vyasana-prasārita-karas gṛhṇāti dūrāt api. (51)
 -la, N. sg. Ind. Bahuv. -ra, N. sg. m. grah, 3 sg. Pres.Par. -ra, Ab. sg. n. Ind.
 time for to destruction-having forth seizes from afar even.

इति प्रबोधातिथ्यं कृत्वालिङ्ग्य च चित्रग्रीवस्तेन

iti pra-bodhya ātithyam kṛitvā ā-liṅgya cha chitra-grīvas tena
 Ind. budh with pra, -ya, Ac. sg. kṛi, Ger. liṅg with ā, Ind. Bahuv. -va, N. sg. tad, I.
 Ger. Caus. Thus having instructed, hospitality having having em- and, Chitragriva by him
 made, braced

संप्रेषितो यथेष्टदेशान्सपरिवारो ययौ । हिरण्यको

sam-pra-eshitas yathā-ishṭa-deśān sa-parivāras yayau; hiraṇyakas
 with sam and pra, N. sg. m. past Ptc. Pass. Karm. -śa, Ac. pl. Bahuv. -ra, N. sg. m. yā, 3 sg. Perf. -ka, N. sg.
 m. past Ptc. Caus. dismissed to ad libitum-places with-attendants went; Hiraṇyaka

ऽपि स्वविवरं प्रविष्टः ।

api sva-vivaram pra-visṭas.
 Ind. Karm. -ra, Ac. sg. viś with pra, N. sg. m. past Ptc. Pass.
 also his-hole entered.

यानि कानि च मित्राणि कर्तव्यानि शतानि च ।

yāni kāni cha mitrāṇi kartavyāni śatāni cha;
 yad, N. pl. n. kim, N. pl. n. Ind. -ra, N. pl. kṛi, N. pl. n. Ptc. Fut. Pass. -ta, N. pl. Ind.
 Whosoever friends are to be made hundreds and;

पश्य मूषिकमित्रेण कपोता मुक्तबंधनाः ॥ ५२ ॥

paśya mūshika-mitreṇa kapotās mukta-bandhanās. (52)
 dṛiś, 2 sg. Imp. Par. Karm. -ra, I. sg. -ta, N. pl. Bahuv. -na, N. pl. m.
 Behold, through the mouse-friend the pigeons bond-delivered.

अथ लघुपतनकनामा काकः सर्ववृत्तांतदर्शी साश्चर्यमि-

atha laghupatanaka-nāmā kākas sarva-vṛittānta-darśī sa-āścharyam
 Ind. Bahuv. -man, N. sg. m. -ka, N. sg. Ttp. -śin, N. sg. m. Aayay.
 Now Laghupatanaka-named the crow the whole-event-seeing with astonishment

दमाह । अहो हिरण्यक स्नाघ्यो ऽसि । अतो ऽहम-

idam	âha :	aho	hiranyaka	ślāghyas	asi ;	atas	aham
idam, Ac. sg. n.	ah, 3 sg. Perf. Par.	Ind.	-ka, V. sg.	ślāgh, N. sg. m.	as, 2 sg. Pres. Par.	Ind.	asmad, N. sg.
this	said :	Oh	Hiranyaka,	to be praised	thou art ;	hence	I

पि तया सह मैत्रीमिच्छामि । अतो मां मैत्रेणानुग्रहीत-

api	tvayâ	saha	maitrīm	ichehhami ;	atas	mām	maitryeṇa	anu-grahītum
Ind. yushmad, I. sg.	Ind. -ri, Ac. sg.	ish, 1 sg. Pres. Par.	Ind. asmad, Ac. sg.	-ya, I. sg. Inf.	Ind. asmad, Ac. sg.	-ya, I. sg. Inf.	grah with anu, Inf.	
also	thee	with	friendship	wish ;	therefore	me	with friendship	to favour

मर्हसि । एतच्छ्रुत्वा हिरण्यको ऽपि विवराभ्यन्तरादाह ।

arhasi.	etad	śrutvâ	hiranyakas	api	vivara-abhyantarât	âha :
arh, 2 sg. Pres. Par.	etad, Ac. sg. n.	śru, Ger.	-ka, N. sg.	Ind.	Ttp. -ra, Ab. sg.	ah, 3 sg.
deign.	This	having heard	Hiranyaka	also	from the hole's-inside	said :

कस्त्वं । स ब्रूते । लघुपतनकनामा वायसो ऽहं ।

kas	tvam?	sas	brûte :	laghupatanaka-nâmâ	vâyasas	aham.
kim, N. sg. m.	yushmad, N. sg.	tad, N. sg. m.	brû, 3 sg. Pres. Aim.	Bahuv. -man, N. sg. m.	-sa, N. sg.	asmad, N. sg.
Who	thou?	He	says :	Laghupatanaka-named	a crow	I.

हिरण्यको विहस्याह । का तया सह मैत्री ।

hiranyakas	vi-hasya	âha :	kâ	tvayâ	saha	maitrî?
-ka, N. sg.	has with vi Ger.	ah, 3 sg. Perf. Par.	kim, N. sg. f.	yushmad, I. sg.	Ind.	Cri, N. sg.
Hiranyaka,	laughing,	says :	What	thee	with	friendship?

यतः । यद्येन युज्यते लोके बुधस्तत्तेन योजयेत् ।

yatas,	yad	yena	yujyate	loke	budhas	tad	tena	yojayet ;
Ind. yad, N. sg. n.	yad, I. sg. n.	yuj, 3 sg. Pres. Pass.	-ka, L. sg.	-dha, N. sg. m.	tad, Ac. sg. n.	tad, I. sg. n.	yuj, 3 sg. Pot. Par. Caus.	
For,	What	with what	is fitting	in the world,	a wise man	that	with that	should unite ;

अहमन्नं भवान्भोक्ता कथं प्रीतिर्भवियति ॥ ५३ ॥

aham	annam	bhavân	bhoktâ ;	katham	prîtis	bhavishyati? (53) ^o
asmad, N. sg.	-na, N. sg.	-vat, N. sg. m.	-tri, N. sg. m.	Ind.	-ti, N. sg.	bhû, 3 sg. Fut. ii. Par.
I	the food,	you	the eater ;	how	love	will be ?

अपरं च । भक्ष्यभक्षकयोः प्रीतिः विपत्तेरेव कारणं ।

aparam	cha,	bhakshya-bhakshakayos	prîtis	vi-pâttas	eva	kâraṇam ;
-ra, N. sg. n.	Ind.	Dvandva. -ka, G. du. m.	-ti, N. sg.	-tti, G. sg.	Ind.	-ṇa, N. sg.
Another	and,	Of the food- (and)- the feeder	love,	of misfortune	alone	the cause ;

शृगालात्याशबद्धो ऽसौ मृगः काकेन रक्षितः ॥ ५४ ॥

śrīgâlât	pâśa-baddhas	asau	mṛigas	kâkena	rakshitas. (54)
-a, Ab. sg.	Ttp. -dha, N. sg. m.	adas, N. sg. m.	-ga, N. sg.	-ka, I. sg.	raksh, N. sg. m. past Ptc. Pass.
through a jackal	snare-bound	that	deer	by the crow	saved.

वायसो ऽब्रवीत् । कथमेतत् । हिरण्यकः कथयति । अस्ति मगधदेशे

vâyasas	abravit :	katham	etad?	hiranyakas	kathayati :	asti	magadha-deśe
-sa, N. sg.	brû, 3 sg. Impf. Par.	Ind.	etad, N. sg. n.	-ka, N. sg.	kath, 3 sg. Pres. Par.	as, 3 sg. Pres. Par.	Karm. -śa, L. sg.
The crow	said :	How	that?	Hiranyaka	relates :	There is	in the Magadha-country

चंपकवती नामारण्यानी । तस्यां चिरान्महता स्नेहेन

champakavatī nāma aranyāni; tasyām chirāt mahatā snehena
-ti, N. sg. -man, Ac. sg. Adv. -ni, N. sg. tad, L. sg. f. -ra, Ab. sg. m. Adv. -hat, I. sg. m. -ha, I. sg.
Champakavatī by name a large wood; therein since long with great affection

मृगंकाकौ निवसतः । स च मृगः स्नेच्छया भ्राम्यन्

mṛga-kākau ni-vasatas. sas cha mṛigas sva-ichchhayā bhrāmyan
Dvandva. -ka, N. du. vas with ni, 3 tad, N. sg. m. Ind. -ga, N. sg. Karm. -chā, I. sg. bhrām. N. sg. m.
a deer- (and) a crow dwell. That and deer at his-pleasure Ptc. Pres. Par. roaming

दृष्टपुष्टांगः केनचिच्छृगालेनावलोकितः । तं दृष्ट्वा प्रगालो

drishta-pushta-angas kena - chid śrīgālena ava-lokitas. tam drisṭvā śrīgālas
Bahuv. -ga, N. sg. m. kim, I. sg. m. Ind. -la, I. sg. lok with ava, N. sg. m. past Ptc. Pass. tad, Ac. dris, Ger. -la, N. sg.
frisky-fat-limbed by some jackal (was) espied. Him having seen the jackal

ऽचिंतयत् । आः कथमेतन्मांसं सुललितं भक्षयामि । भवतु

achintayat: āḥ katham etad-māmsam su-lalitam bhakshayāmi? bhavatu,
chint, 3 sg. Impf. Ind. Ind. Ttp. -sa, Ac. sg. Karm. -ta, Ac. bhaksh, 1 sg. Pres. bhū, 3 sg. Impf.
Par. thought: Ah, how of him-the meat the very-delicate I eat? Be it, Par.

विश्वासं तावदुत्पादयामि । इत्यालोच्योपसृत्याब्रवीत् ।

vi-svāsam tāvat ud-pādayāmi. iti ā-lochya upa-sṛitya abravīt
-sa, Ac. sg. m. Ind. pad with ud, 1 sg. Ind. loch with ā, sri with upa, brū, 3 sg. Impf.
confidence first I produce. Thus having thought having approached he said: Par.

मित्र कुशलं ते । मृगेणोक्तं । कस्त्वं । स

mitra kuśalam te. mṛigeṇa uktam: kas tvam? sas
-ra, V. sg. -la, N. sg. n. yushmad, -ga, I. sg. vach, N. sg. n. past kim, N. sg. m. yushmad, tad, N.
Friend, hail to thee. By the deer said: Who thou? He N. sg. m.

ब्रूते । कुशुद्रबुद्धिनामा जंबुको ऽहं । अत्रारण्ये बंधुहीनो

brūte: kshudrabuddhi-nāmā jambukas aham; atra aranye bandhu-hīnas
brū, 3 sg. Bahuv. -man, N. sg. m. -ka, N. sg. asmad, Ind. -ya, L. sg. Ttp. -na, N. sg. m. (hā)
Pres. Attm. says: Kshudrabuddhi-named a jackal I; here in the wood relation-deprived

मृतवृन्निवसामि । इदानीं त्वां मित्रमासाद्य पुनः संबंधु-

mṛta-vat ni-vasāmi; idānim tvām mitram ā-sādyā punar sa-bandhus
Ind. vas with ni, 1 Ind. yushmad, -ra, Ac. sg. sad with ā, Ger. Ind. Bahuv. -dhu, N. sg. m.
dead-like I dwell; now thee a friend having found again relation-possessed

जीवलोकं प्रविष्टो ऽस्मि । अधुना तवानुचरेण मया सर्वथा

jīva-lokam pra-visṭas asmi; adhunā tava anu-chareṇa mayā sarvathā
Ttp. -ka, Ac. sg. viś with pra, N. sg. as, 1 sg. Ind. yushmad, -ra, I. sg. m. asmad, Ind.
into of the entered I am; now of thee the attendant by me wholly I. sg.
living-the world

भवितव्यं । मृगेणोक्तं । एवमस्तु । ततः पश्चादस्संगते

bhavitavyam. mṛigeṇa uktam: evam astu. tatas paschāt astam-gate
bhū, N. sg. n. Ptc. -ga, I. sg. vach, N. sg. n. past Ind. as, 3 sg. Ind. Ind. gam with astam, L. s
Fut. Pass. to be. By the deer said: Thus it be. There-after, having gone-home m. past Ptc. Pass.

सवितरि भगवति मरीचिमालिनि तौ मृगस्य वासभूमिं गतौ ।

savitari	bhagavati	marīchi-mālini	tau	mṛigasya	vāsa-bhūmim	gatau.
-ṭṛi, L. sg.	-vat, L. sg. m.	Bahuv. -lin, L. sg. m.	tad, N. du. m.	-ga, G. sg.	Ttp. -mi, Ac. sg.	gam, N. du. m. past Ptc. Pass.
the sun,	the venerable,	the ray-gar-landed,	those two	of the deer	to the dwelling-place	proceeded.

तत्र चंपकवृक्षशाखायां सुबुद्धिनामा काको मृगस्य चिरमित्रं

tatra	champaka-vṛkṣa-śākhāyām	subuddhi-nāmā	kākas	mṛigasya	chira-mitram
Ind.	Ttp. -khā, L. sg.	Bahuv. -man, N. sg. m.	-ka, N. sg.	-ga, G. sg.	Karm. -ra, N. sg.
There	on a Champaka-tree-branch	Subuddhi-named	a crow,	of the deer	an old-friend,

निवसति । तौ दृष्ट्वा काको ऽवदत् । सखे चित्रांग को

ni-vasati.	tau	dṛiṣṭvā	kākas	avadat :	sakhe	chitra-aṅga,	kas
vas with ni, 3 sg. Pres. Par.	tad, Ac. du. m.	dṛiṣ, Ger.	-ka, N. sg.	vad, 3 sg. Impf. Par.	-khi, V. sg.	Bahuv. -ga, V. sg.	kim, N. sg. m.
dwells.	Those two	having seen	the crow	said :	Friend	Chitrāṅga,	who

ऽयं द्वितीयः । मृगो ब्रूते । जंबुको ऽयमस्मात्सख्यमिच्छन्ना-

ayam	dvītiyaḥ ?	mṛigas	brūte :	jambukas	ayam	asmad-sakhyam	icchhan
idam, N. sg. m.	-ya, N. sg. m.	-ga, N. sg.	brū, 3 sg. Pres. Attm.	-ka, N. sg.	idam, N. sg. m.	Ttp. -ya, Ac. sg.	ish, N. sg. m. Ptc. Pres. Par.
this	second ?	The deer	says :	A jackal	this	of us-the friendship	wishing

गतः । काको ब्रूते । मित्रं अकस्मादागतुना सह मैत्री

â-gatas.	kākas	brūte :	mitra	a-kasmāt	â-gantunā	saha	maitrī
gam with â, N. sg. m. past Ptc. Pass.	-ka, N. sg.	brū, 3 sg. Pres. Attm.	-ra, V. sg.	Ind. (kim)	-tu, I. sg.	Ind.	-rī, N. sg.
approached.	The crow	says :	Friend,	from no-where	a comer	with,	friendship

न युक्ता । तथा चोक्तं ।

na	yuktā ;	tathā	cha	uktam :
Ind.	yuj, N. sg. f. past Ptc. Pass.	Ind.	Ind.	vach, N. sg. n. past Ptc. Pass.
not	proper ;	thus	and	said :

अज्ञातकुलशीलस्य वासो देयो न कस्यचित् ।

a-jñāta-kula-śīlasya	vāsas	deyas	na	kasya-chid,
Bahuv. -ā, G. sg. m.	-sa, N. sg.	dā, N. sg. m. Ptc. Put Pass.	Ind.	kim, G. sg. m. Ind.
Of one of unknown-family-(and)character	residence	to be given	not	of any one ;

मार्जारस्य हि दोषेण हतो गृध्रो जरद्भवः ॥ ५५ ॥

mārjārasya	hi	doshēṇa	hato	gṛdhro	jaradbhav :	॥ ५५ ॥
-ra, G. sg.	Ind.	-sha, I. sg.	han, N. sg. m. past Ptc. Pass.	-ra, N. sg.	-va, N. sg.	(55)
of a cat	for	through the offence	slain	the vulture	Jaradgava.	

तावद्दत्तः । कथमेतत् । काकः कथयति ।

tau	âhatas :	katham	etad ?	kākas	kathayati.
tad, N. du. m.	ah, 3 du. Perf. Par.	Ind.	etad, N. sg. n.	-ka, N. sg.	kath, 3 sg. Pres. Par.
They both	say :	How	that ?	The crow	relates :

अस्ति भागीरथीतीरे गृध्रकूटनाम्नि पर्वते महान्पर्कटीवृक्षः ।

as, 3 sg. Pres. Par.	Ttp. -ra, L. sg.	Bahuv. -man, L. sg. m.	-ta, L. sg.	-hat, N. sg. m.	Karm. -ksha, N. sg.
There is	on the Ganges-bank,	upon a Gṛdhra-kūṭa-named	mountain	a large	fig-tree.

तस्य कोटरैर्दैवदुर्विपाकाङ्गलितनखनयनो जरङ्गवनामा गृध्रः प्रतिवसति ।

tad, G. -ra, L. sg. Ttp. -ka, Ab. sg. Bahuv. -na, N. Bahuv. -man, N. -ra, N. sg. vas with prati-
 3 sg. Pres. Par.
 Of it in the hollow through fate's- having lost-claws- Jaradgava- a vulture dwells.
 hard doom (and) eyes named

अथ कृपया तज्जीवनाय तद्दृच्वाभिनः पक्षिणः स्वाहारात्किञ्चिदुद्धृत्य

Ind. -pā, I. sg. Ttp. -na, D. sg. Ttp. -sin, N. pl. m. -kshin, Karm. -ra, Ab. sg. kim-chid, Ac. sg. n. hri with
 N. pl. m. ud, Ger.
 Now through of him-for the on that-tree- birds from their own- a little a little having
 pity support roosting food taken

ददति । तेनासौ जीवति । अथ कदाचिदीर्घकर्णनामा मार्जारः

dā, 3 pl. Pres. Par. tad, I. sg. m. adas, N. sg. m. jiv, 3 sg. Pres. Par. Ind. Ind. Bahuv. -man, N. sg. m. -ra, N. sg.
 give. By that he lives. Now one day Dirghakarṇa- a cat
 named

पक्षिणावकान्भक्षितुं तत्रागतः । ततस्तमा-

Ttp. -ka, Ac. pl. m. bhaksh, Inf. Ind. gam with ā, N. sg. m. Ind. tad, Ac. sg. m.
 past Ptc. Pass.
 of the birds-the young ones to eat there arrived. Then him

यातं दृष्ट्वा पक्षिणावकैर्भयार्तैः कोलाहलः कृतः ।

yā with ā, Ac. sg. m. dris, Ger. Ttp. -ka, I. pl. m. Ttp. -ta, I. pl. m. -la, N. sg. kri, N. sg. m.
 Ptc. Pres. Par. past Ptc. Pass.
 approaching having seen of the birds-by fear-stricken, clamour made.
 the young ones,

तच्छ्रुत्वा जरङ्गवेनोक्तं । को ऽद्यमायाति । दीर्घकर्णो

tad, Ac. sg. n. śru, Ger. -va, I. sg. vach, N. sg. n. kim, N. idam, N. yā with ā, 3 sg. Bahuv. -na, N. sg.
 past Ptc. Pass. sg. m. sg. m. Pres. Par.
 That having heard by Jaradgava said: Who this approaches? Dirghakarṇa,

गृध्रमवलोक्य सभयमाह । हा हतो ऽस्मि ।

-ra, Ac. sg. lok with ava, Ger. Ayyay. ah, 3 sg. Perf. Par. Ind. han, N. sg. m. as, 1 sg. Pres. Par.
 past Ptc. Pass.
 the vulture having perceived, with fear said: Oh, lost I am.

यतः । तावद्भयस्य भेतव्यं यावद्भयमनागतं ।

Ind. -vat, Ac. sg. n. -ya, G. sg. bhī, N. sg. n. -vat, Ac. sg. n. Adv. -ya, N. sg. n. Karm. -ta, N. sg. n.
 Adv. Ptc. Fut. Pass. (rt. gam with ā)
 Since, So long of danger one must be as danger not-approached,
 afraid,

आगतं तु भयं वीक्ष्य नरः कुर्याद्यथोचितं ॥ ५६ ॥

gam with ā, Ac. sg. n. Ind. -ya, Ac. sg. iksh with vi, -ra, N. sg. kri, 3 sg. Pot. Par. Ind. -ta, N. sg. n.
 past Ptc. Pass. Ger.
 approached but danger having seen a man should act as proper. (56)

अधुनास्य संनिधाने पलायितुमक्षमः । तद्यथा भवितव्यं

Ind. idam, G. sg. m. -na, L. sg. ay with palā, Inf. Karm. -ma, N. Ind. Ind. bhū, N. sg. n.
 sg. m. Ptc. Fut. Pass.
 Now of him in the presence to escape unable; therefore as it is to be,

तद्भवतु तावदिच्छासमुत्पाद्यास्य समीप-

tad, N. sg. n. bhū, 3 sg. Imp. Par. Ind. -sa, Ac. sg. pad with ud, Ger. idam, G. -pa, Ac. sg. n.
that let be; first confidence having produced of him to the proximity

मुपगच्छामि । इत्यालोच्योपसृत्याब्रवीत् ।

gam with upa, 1 sg. Pres. Par. Ind. loch with ā, Ger. sri with upa, Ger. brū, 3 sg. Impf. Par.
I approach. Thus having reflected, having near-gone, he said:

आर्यं त्वामभिवंदे । गृध्रो ऽवदत् । कस्त्वं ।

-ya, V. sg. yushmad, Ac. sg. vand with abhi, -ra, N. sg. vad, 3 sg. kim, N. sg. m. yushmad, N. sg.
Reverend Sir, thee I salute. The vulture said: Who thou?

सो ऽवदत् । मार्जारो ऽहं । गृध्रो ब्रूते ।

tad, N. sg. m. vad, 3 sg. Impf. Par. -ra, N. sg. asmad, N. sg. -ra, N. sg. brū, 3 sg. Pres. Attm.
He said: A cat I. The vulture says:

दूरमपसर नो चेद्भ्रंत्यो ऽसि मया । मार्जारो ऽवदत् ।

-rā, Ac. sri with apa, 2 sg. Ind. Ind. han, N. sg. m. Ptc. as, 2 sg. Pres. asmad, -ra, N. sg. vad, 3 sg.
sg. n. Adv. Imp. Par. Fut. Pass. Par. I. sg. Impf. Par.
Far away-go; not if, to be killed thou art by me. The cat said:

श्रूयतां तावदस्मद्वचनं ततो यद्यहं बध्यस्तदा हंतव्यः ।

śru, 3 sg. Imp. Pass. Ind. Ttp. -na, Ind. Ind. asmad, -ya, N. sg. m. (rt. han) Ind. han, N. sg. m.
It may be heard first of me-the thereafter if I to be punished, then to be killed.
speech;

यतः । जातिमात्रेण किं कश्चिद्भ्रान्यते पूज्यते क्वचित् ।

Ind. Ttp. -ra, I. sg. Ind. kim-chid, N. sg. m. han, 3 sg. Pres. Pass. pūj, 3 sg. Pres. Pass. Ind.
For, Through birth-merely any one is punished, is honoured anywhere?

व्यवहारं परिज्ञाय बध्यः पूज्यो ऽथवा भवेत् ॥ ५७ ॥

-ra, Ac. sg. jāñā, with pari, -ya, N. sg. m. pūj, N. sg. m. Ptc. Ind. bhū, 3 sg. Pot.
the conduct having scrutinised to be punished to be honoured or he should be. (57)

गृध्रो ब्रूते । ब्रूहि किमर्थमागतो ऽसि । सो ऽवदत् ।

-ra, N. sg. brū, 3 sg. 2 sg. Imp. Ind. gam with ā, N. sg. m. as, 2 sg. Pres. tad, N. vad, 3 sg. Impf.
The vulture says: Say, wherefore approached thou art? He said:

अहमत्र गंगातीरे नित्यस्नायी ब्रह्मचारी चांद्रायणव्रत-

asmad, Ind. Ttp. -ra, L. sg. Karm. -yin, Ttp. -rin, N. sg. m. Karm. -ta, Ac. sg.
I here on the Ganges-bank, constantly-bathing, religious study-observing the Chândrāyana-vow

माचरंस्त्रिष्टामि । युष्मान्धर्मज्ञानरतान्विश्वासभूमयः

char with à, N. sg. m. sthā, 1 sg. yushmad, Ttp. -ta, Ac. pl. m. Ttp. -mi, N. pl.
Ptc. Pres. Par. Pres. Par. Ac. pl.
performing, stay. You of duty-the knowledge-enjoying of confidence-objects

पक्षिणः सर्वे सर्वदा ममाद्ये प्रसुवन्ति । अतो भवद्भ्यो

.kshin, -va, N. Ind. asmad, G. sg. -ra, I. Op. Adv. stu with pra. Ind. -vat, Ab. pl. m.
N. pl. m. pl. m.
birds all always of me in the presence praise therefore from you,

विद्यावयोवृद्धेभ्यो धर्मं श्रोतुमिहागतः । सुमंतश्चेतादृशा

Ttp. -dha, Ab. pl. m. -ma, Ac. sg. -śru, Inf. Ind. gam with à, N. sg. m. -vat, N. pl. m. Ind. -sa N. pl. m.
in wisdom-(and) the duty of to hear hither approached. You and such
age-old, religion

धर्मज्ञा यन्मामतिथिं हंतुमुद्यताः । गृहस्थधर्मश्चैषः ।

Ttp. -jña, N. Ind. asmad, -thi, Ac. sg. hau, Inf. gam with ud, N. pl. m. Ttp. -ma, N. sg. Ind. ctad, N.
pl. m. Ac. sg.
of religion- that me a guest to kill ready. A householder's- and this:
knowers, duty

अरावप्युचितं कार्यमातिथ्यं गृहमागते ।

-ra, I. sg. Ind. -ta, N. sg. m. kṛi, N. sg. m. Ptc. -ya, N. sg. -ha, Ac. sg. gam with à, I. sg. m.
Fut. Pass.
To an enemy even proper to be exercised hospitality, to the house approached,

हेतुः पार्श्वगताच्छायां नोपसंहरते द्रुमः ॥ ५८ ॥

-tṛi, Ab. sg. Ttp. -ta, Ab. sg. m. -ya, Ac. sg. Ind. hṛi, with upa-sam, 3 sg. Pres. Aṅm. -ma, N. sg.
from the cutter to its side-come the shade not withdraws a tree. (58)

यदि वा धनं नास्ति तदा प्रीतिवचसाप्यतिथिः

Ind. Ind. -na, N. sg. Ind. as 3 sg. Pres. Par. Ind. Ttp. -chas, I. sg. Ind. -thi, N. sg.
If or property not there is, then with affection-speech at least a guest

पूज्य एव ।

pūj, N. sg. m, Ptc. Fut. Pass. Ind.
to be honoured certainly.

यतः । हृणानि भूमिरुदकं वाक् चतुर्थी च सूनुता ।

Ind. -pa, N. pl. -mi, N. sg. -ka, N. sg. -ch, N. sg. -tha, N. sg. f. Ind. -ta, N. sg. f.
For, Straw, room, water, speech as fourth and gentle,

एतान्पि सतां गेहे नोच्छ्रयन्ते कदाचन ॥ ५९ ॥

ctad, N. pl. n. Ind. -t, G. pl. m. -na, I. sg. Ind. chhid with ud, Ind.
3 pl. Pres. Pass.
these together of the good in the house not are wanting at any time. (59)

अपरं च । निर्गुणेष्वपि सत्त्वेषु दयां कुर्वति साधवः ।

-ra, N. sg. n. Ind. Bahuv. -ṇa, I. pl. n. Ind. -tva, L. pl. -yā, Ac. sg. kṛi, 3 pl. Pres. Par. -dhu, N. pl. x.
Another and, Unto worthless even beings mercy show the good;

न हि संहरते ज्योत्स्नां चंद्रश्यांडालवेश्मनि ॥ ६० ॥

Ind. Ind. hri with sam, 3 sg. Pres. Átm. -nā, Ac. sg. śdra, N. sg. Tṭp. -man, L. sg.
not for withholds (her) light the moon at the Chāṇḍāla-dwelling. (60)

अन्यच्च । अतिथिर्यस्य भग्नाशो गृहात्प्रतिनिवर्तते ।

-ya, N. sg. n. Ind. -thi, N. sg. yad, G. sg. m. Bahuv. -śa, N. sg. m. -ha, Ab. sg. vṛit with prati-ni,
3 sg. Pres. Átm.
Again and, A guest of whom broken-hoped from the house turns away,

स तस्मै दुष्कृतं दत्त्वा पुण्यमादाय गच्छति ॥ ६१ ॥

tad, N. sg. m. D. sg. m. Karm. -ta, da, Ger. -ya, Ac. sg. dā with ā, Ger. gam, 3 sg.
Ac. sg. n. Pres. Par.
He to him the guilt having given, the merit having taken, goes. (61)

अन्यच्च । उत्तमस्यापि वर्णस्य नीचो ऽपि गृहमागतः ।

-ya, N. sg. n. Ind. -ma, G. sg. m. Ind. -ṇa, G. sg. -cha, N. sg. m. Ind. -ha, Ac. sg. gain with ā, N. sg.
m. past. Ptc. Pass.
Again and, Of the highest even caste a low person even to the house come

पूजनीयो यथा योग्यं सर्वदेवमयो ऽतिथिः ॥ ६२ ॥

pūj, N. sg. m. Ptc. Fut. Pass. Ind. -ya, N. sg. n. -ya, N. sg. m. -thi, N. sg.
to be honoured as proper, all-gods representing a guest. (62)

गृध्रो ऽवदत् । मार्जारो हि मांसरुचिः पक्षिणावकाञ्चात्

-ra, N. sg. vad, 3 sg. -ra, N. sg. Ind. Bahuv. -chi, N. sg. m. Tṭp. -ka, N. pl. m. Ind. Ind.
Impf. Par.
The vulture said: Cat certainly meat-liking, of birds-the young ones and here

निवसंति तेनाहमेवं ब्रवीमि । तच्छ्रुत्वा मार्जारो

vas with ni, 3 pl. tad, I. sg. n. Adv. asmad, Ind. brū, 1 sg. tad, Ac. sg. n. śru, Ger. -ra, N. sg.
Pres. Par. dwell, therefore I thus speak. This having heard the cat

भूमिं सृष्ट्वा कर्णौ सृशति ब्रूते च । मया धर्मशास्त्रं

-mi, Ac. sg. spris, Ger. -ṇa, Ac. du. spris, 3 sg. brū, 3 sg. Ind. asmad, Tṭp. -ra, Ac. sg.
N. sg. n. Pres. Par. Pres. Átm. I. sg.
the ground having touched, the ears touches, says and: By me the law-book

श्रुत्वा वीतरागेणैदं दुष्करं व्रतं चांद्रायणमभ्यवसितं ।

śru, Ger. Bahuv. -ga, I. sg. m. idam, -ra, N. -ta, N. sg. -ṇa, N. sg. n. so with adhi-ava N. sg. n.
N. sg. n. sg. n. past. Ptc. Pass.
having heard, with gone-passions, this difficult vow Chāṇḍrāyaṇa undertaken.

परस्परं विवदमानानामपि धर्मशास्त्राणामहिंसा परमो

^c Ind. vad with vi, G. pl. n. Ind. Ttp. -ra, G. pl. Karm. -sā, N. sg. -ma, N. sg. m.
Ptc. Pres. Atm.

With-one-another of the disputing even law-books 'not-injuring the highest

धर्म इत्यत्रैकमत्यं । यतः ।

-ma, N. sg. Ind. Ind. -ya, N. sg. Ind.
duty' thus here unanimity. For,

सर्वहिंसानिवृत्ता ये नराः सर्वसहाश्च ये ।

Ttp. -ta, N. pl. m. (rt. vrit with ni). yad, N. pl. m. -ra, N. pl. Ttp. -ha, N. pl. m. Ind. yad, N. pl. m.
From all-injury-abstaining which men, all-enduring and who,

सर्वस्याश्रयभूताश्च ते नराः स्वर्गगामिनः ॥ ६३ ॥

-va, G. sg. n. Karm. -ta, N. pl. m. Ind. tad, N. pl. m. -ra, N. pl. Ttp. -min, N. pl. m.
of everything support-being and, those men to heaven-going. (63)

एक एव सुहृद्धर्मो निधने ऽप्यनुयाति यः ।

-ka, N. sg. m. Ind. -d, N. sg. -ma, N. sg. -na, L. sg. Ind. yā with anu, 3 sg. Pres. Par. yad, N. sg. m.
One only friend, virtue, in death even. follows who,

शरीरेण समं नाशं सर्वमन्यत्तु गच्छति ॥ ६४ ॥

-ra, I. sg. -ma, Ac. sg. n. Adv. -śa, Ac. sg. -va, N. sg. n. -ya, N. sg. n. Ind. gam, 3 sg. Pres. Par.
with the together to destruc- everything else but goes. (64)
c body tion

यो ऽस्ति यस्य यदा मांसमुभयोः पश्यतांतरं ।

^c yad, ad, 3 sg. yad, G. sg. m. Ind. -sa, Ac. sg. -bha, G. du. m. dṛśī, 2 pl. Imp. Par. -ra, Ac. sg.
N. sg. m. Pres. Par.
Who eats of whom when the flesh, of both behold the difference,

एकस्य क्षणिका प्रीतिरन्यः प्राणैर्विमुच्यते ॥ ६५ ॥

-ka, G. sg. m. -ka, N. sg. f. -ti, N. sg. -ya, N. sg. -pa, I. pl. much with vi, 3 sg. Pres. Pass.
of the one momentary enjoyment, the other of life deprived. (65)

मर्त्यमिति यद्दुःखं पुरुषस्योपजायते ।

mṛti, N. sg. n. Ptc. Fut. Pass. Ind. yad, N. sg. n. -kha, N. sg. -sha, G. sg. jan with upa, 3 sg. Pres. Atm.
'It must be died,' thus what pain of a man is produced,

शक्यस्तेनानुमानेन परो ऽपि परिरक्षितुं ॥ ६६ ॥

-ya, N. sg. m. tad, I. sg. n. -na, I. sg. -ra, N. sg. m. Ind. raksh with pari, Inf.
possible by that analogy an enemy even to save. (66)

शृणु पुनः । स्वच्छंदवनजातेन शाकेनापि प्रपूर्यते ।

śru, 2 sg. Imp. Ind. Ttp. -ta, I. sg. m. or n. -ka, I. sg. Ind. pri with pra, 3 sg. Par. Pres. Pass.
Listen again, By the spontaneously-in the wood-growing herb even it is filled,

अस्य दग्धोदरस्यार्थं कः कुर्यात्पातकं महत् ॥ ६७ ॥

idam, G. Karm. -ra, G. sg. -tha, L. sg. kim, N. sg. m. kri, 3 sg. Pot. -ka, Ac. sg. -hat, Ac. sg. n. Adv. Par.
of this burnt-stomach on account of who would commit a crime great? (67)

एवं विश्वास्य स मार्जारस्तरुकोटरे स्थितः । ततो

Ind. svas, with vi, Ger. tad, N. sg. m. -ra, N. sg. Ttp. -ra, L. sg. sthā, N. sg. m. past Ind. Caus. Ptc. Pass.
Thus having made to confide, that cat in the tree-hollow remained. Then,

दिनेषु गच्छन्तु पक्षिशवकानाक्रम्य कोटर-

-na, L. pl. gam, L. pl. m. or n. Ttp. -ka, Ac. pl. m. kram with ā, Ger. -ra, Ac. sg. Ptc. Pres. Par.
the days passing on, of the birds-the young ones having approached, to the hollow

मानीय प्रत्यहं खादति । येषामपत्यानि खादितानि

ni with ā, Ger. Ayay. khād, 3sg. Pres. Par. yad, G. pl. m. -ya, N. pl. khād, N. pl. n. past Ptc. Pass.
having brought, daily he eats. Of whom the young ones eaten,

तैः शोकार्तेर्विलपद्भिरितस्ततो जिज्ञासा समारम्भा ।

tad, I. pl. m. Ttp. -ta, I. pl. m. lap with vi, I. pl. m. Ind. Ind. -sā, N. sg. rabh with sam-ā N. Ptc. Pres. Par. Ptc. Pass.
by those, sorrow-pained, wailing, here (and) there enquiry begun.

तत्परिज्ञाय मार्जारः कोटरान्निःसृत्य वह्निः

tad, Ac. sg. n. jāā, with pari, Ger. -ra, N. sg. -ra, Ab. sg. sri with nis, Ger. Ind.
That having perceived, the cat from the hollow having slipped out

पलायितः । पश्चात्पक्षिभिरितस्ततो निरूपयद्भिस्तत्र

ay with palā, N. sg. m. Ind. -kshin, I. pl. Ind. Ind. rūp with ni, I. pl. m. Ind. Ptc. Pres. Par. Ptc. Pass.
away-gone. Afterwards by the birds here (and) there searching, there

तरुकोटरे शावकास्थीनि प्राप्तानि । अनंतरं त ऊचुः ।

Ttp. -ra, L. sg. Ttp. -thi, N. pl. ap with pra, N. pl. n. Ind. tad, N. pl. m. vach, 3 pl. Perf. Par.
in the tree-hollow of the young ones-the bones discovered. Thereupon they said :

अनेनैव जरद्भवेनास्माकं शावकाः खादिता इति सर्वैः

idam, I. sg. m. Ind. -va, I. sg. asmad, G. pl. -ka, N. pl. m. khād, N. pl. m. Ind. -va, I. pl. m. Ptc. Pres. Par. Ptc. Pass.
'By this very Jaradgava of us the young ones eaten.' Thus by all

पक्षिभिर्निश्चित्य गृध्रो व्यापादितः । अतो ऽहं

-kṣhin, N. pl. m. chi, with nis, Ger. -ra, N. sg. pad with vi-ā, N. sg. m. Ind. asmad, N. sg.
the birds having ascertained the vulture killed. Therefore I

ब्रवीमि । अज्ञातकुलशीलस्येत्यादि । इत्याकर्ण्य स

brū, 1 sg. Bahuv. -la, G. sg. m. Bahuv. -di, Ac. sg. n. Ind. karṇ, with ā, Ger. tad, N. sg. m.
Pres. Par. say : of one of unknown-family- etc. Thus having heard that
(and) character,

जंबुकः सक्रोपमाह । मृगस्य प्रथमदर्शनदिने भवानप्य-

-ka, N. sg. Avyay. ah, 3 sg. Perf. Par. -ga, G. sg. Ttp. -na, L. sg. -vat, N. sg. m. Ind.
jackal with anger says : Of the deer on the first-seeing-day you also

ज्ञातकुलशील एव । तत्कथं भवता सहैतस्य

Bahuv. -la, N. sg. m. Ind. Ind. Ind. -vat, I. sg. m. Ind. etad, G. sg. m.
one of unknown-family-(and) character just ; then how you with of him

स्नेहानुवृत्तिरुत्तरोत्तरं वर्धते ।

Ttp. -ti, N. sg. Ind. vridh, 3 sg. Pres. Attm.
the affection-continuance higher-higher grows ?

यत्र विद्वज्जनो नास्ति स्लाघ्यस्तत्राल्पधीरपि ।

Ind. Karm. -na, N. sg. Ind. as, 3 sg. ślaḡh, N. sg. m. Ind. Bahuv. -dhi, N. sg. m. Ind.
Pres. Par. Ptc. Fut. Pass. Where a learned-man not is, to be praised there one of little-intellect even,

निरस्तपादपे देशे एरांडो ऽपि द्रुमायते ॥ ६८ ॥

Bahuv. -pa, L. sg. m. -śa, L. sg. -ḡa, N. sg. Ind. drumāya, 3 sg. Pres. Attm.
in an of trees-deprived place the Eraṇḍa plant even is considered a tree. (68)

अन्यच्च । अयं निजः परी वेति गणना लघुचेतसां ।

-ya, N. sg. n. Ind. idam, N. sg. m. -ja, N. sg. m. -ra, N. sg. m. Ind. Ind. -nā, N. sg. Bahuv. -tas, G. pl. m.
Again and, 'This one of us, a stranger or' thus calculation of the narrow-minded,

उदारचरितानां तु वसुधैव कुटुंबकं ॥ ६९ ॥

Bahuv. -ta, G. pl. m. Ind. Ttp. -dhā, N. sg. Ind. -ka, N. sg.
of persons of generous-conduct on the contrary the earth even a family. (69)

यथायं मृगो मम बंधुस्तथा भवानपि । मृगो

Ind. idam, N. sg. m. -ga, N. sg. asmad, G. sg. -dhu, N. sg. Ind. -vat, N. sg. m. Ind. -ga, N. sg.
As this deer of me a friend, thus you also. The deer

ऽब्रवीत् । किमनेनोत्तरोत्तरेण । सर्वैरेकत्र विश्रंभालापैः

brū, 3 sg. Impf. Par. kim, N. sg. n. idam, I. sg. n. -ra, I. sg. -va, I. pl. m. Ind. Ttp. -pa, I. pl. m.
said: What with this discussion? by all in one place, with confidence talks.

सुखिभिः स्थीयतां ।

-khin, I. pl. m. sthā, 3 sg. Imp. Pass.
happy let be remained.

यतः । न कश्चित्कस्यचिन्मित्रं न कश्चित्कस्यचिद्रिपुः ।

Ind. Ind. kim-chit, N. sg. m. G. sg. m. -ra, N. sg. Ind. kim-chit, N. G. sg. m. -pu, N. sg.
For, Not any body of any body the friend, not any body of any body the enemy,

व्यवहारेण मित्राणि जायन्ते रिपवस्तथा ॥ ७० ॥

-ra, I. sg. -ra, N. pl. jan, 3. pl. Pres. Attm. -pu, N. pl. Ind.
through intercourse friends are made, enemies likewise. (70)

काकेनोक्तं । एवमस्तु । अथ प्रातः सर्वे यथाभिमतदेशं गताः ।

ka, I. sg. vach, N. sg. n. Ind. as, 3 sg. Ind. Ind. -va, N. Karm. -śa, Ac. sg. gam, N. pl. m.
past Ptc. Pass. Imp. Par. pl. m. past Ptc. Pass.
By the crow said: Thus it be. Now in the morning all to ad libitum-gone.
place

एकदा निमृत्तं शृङ्गालो ब्रूते । खले ऽस्मिन्वनैकदेशे शस्यपूर्णक्षेत्रम्-

Ind. -ta, Ac. sg. n. -la, N. sg. brū, 3 sg. -khi, V. sg. idam, L. sg. m. Ttp. -śa, L. sg. Karm. -ra, N. sg.
Adv. Pres. Attm. N. sg.
One day secretly the jackal says: Friend, in this of the wood- a corn-filled-
one part field

स्ति । तदहं त्वां नीत्वा दर्शयामि । तथा कृते

as, 3 sg. tad, Ac. asmad, yushmad, ni, Ger. dris, 1 sg. Ind. kri, L. sg. n. past
Pres. Par. sg. n. N. sg. Ac. sg. Pres. Par. Caus. Ptc. Pass.
is, that I, thee having conducted, show. Thus done

सति मृगः प्रत्यहं तत्र गत्वा शस्यं खादति । अथ क्षेत्रपतिना

as, L. sg. n. -ga, N. sg. Avyay. Ind. gam, Ger. -ya, Ac. sg. khād, 3 sg. Ind. Ttp. -ti, I. sg.
Ptc. Pres. Par. N. sg. Pres. Par.
being, the deer daily there having gone the corn eats. Now by the field-
owner

तद्दृष्ट्वा पाशो योजितः । अनन्तरं पुनरागतो

tad, Ac. sg. n. dris, Ger. -śa, N. sg. yuj, N. sg. m. past Ind. Ind. gam with 4, N. sg. m.
Ptc. Pass. Caus. Ac. sg. past Ptc. Pass.
that having perceived a snare fixed. Thereupon again approached

मृगः पाशैर्बद्धो ऽचिन्तयत् । को मामितः कालपाशा-

-ga, N. sg. -śa, I. pl. bandh, N. sg. m. chint, 3 sg. kim, N. asmad, Ind. Ttp. -śa, Ab. sg.
past Ptc. Pass. Impf. Par. sg. m. Ac. sg.
the deer by the snares caught thought: Who me from here from the death-
snare,

दिव व्याधपीशाचातुं मित्रादन्यः समर्थः । तत्रां-

Ind. *Ttp. -śa, Ab. sg.* *traī, Inf.* *-ra, Ab. sg.* *-ya, N. sg. m.* *-tha, N. sg. m.* *Ind.*
as it were, from the hunter's- to save, from the friend different, able ? There
snare

तरे जंबुकस्तत्रागत्योपस्थितो ऽचिंतयत् ।

-ra, L. sg. n. Adv. *-ka, N. sg. m.* *Ind.* *gam with ā, Ger.* *sthā with upa, N. sg. m.* *chint, 3 sg. Impf. Par.*
meantime the jackal there having gone, near-stepped thought :
past Ptc. Pass.

फलिता तावदस्माकं कपटप्रबंधेन मनोरथसिद्धिः । एतस्यो-

-ta, N. sg. f. *Ind.* *asmad, G. pl.* *Ttp. -dha, I. sg.* *Ttp. -dhi, N. sg.* *etad, G. sg. m.*
Fruit-bearing then of us through the deceit-plot the wish-accomplishment; of him,

त्कृत्यमानस्य मांसासृग्निप्तान्यस्थीनि मयावश्यं प्राप्तव्यानि ।

krit with ud, G. sg. m. *Ttp. -ta, N. pl. n.* *-thi, N. pl.* *asmad, I. sg.* *Ind.* *āp with pra, N. pl.*
Ptc. Pres. Pass. *n. Ptc. Fut. Pass.*
being cut up, the flesh-blood-smear'd bones by me surely to be got.

तानि बाहुल्येन भोजनानि भविष्यति । मृगस्तं दृष्टो-

tad, N. pl. n. *-ya, I. sg.* *-na, N. pl.* *bhū, 3 pl. Fut. ii. Par.* *-ga, N. sg.* *tad, Ac. sg. m.* *drīś, Ger.*
They * in abundance food will be. The deer him having seen

ह्लासितो ब्रूते । सखे किंधि तावन्मम बंधनं । सत्वरं चायस्य

las with ud, N. sg. m. *brū, 3 sg.* *-khi, V. sg.* *chhid, 2 sg.* *Ind.* *asmad, G. sg.* *-na, Ac. sg.* *Ayay.* *traj, 2 sg*
past Ptc. Pass. Caus. *Pres. Åtm.* *Imp. Par.* *Imp. Åtm.*
delighted says: Friend, cut now of me the fetter; quickly deliver

सां । यतः ।

asmad, Ac. sg. *Ind.*
* me. For,

आपत्सु मित्रं जानीयाद्युद्धे शूरमृषे शुचिं ।

-d, L. pl. *-ra, Ac. sg.* *jñā, 3 sg. Pot. Par.* *-dha, L. sg.* *-ra, Ac. sg.* *-na, L. sg.* *-chi, Ac. sg. m.*
In misfortunes a friend one may know, in battle a hero, in debt an honest man,

भार्या क्षीणेषु वित्तेषु व्यसनेषु च बांधवान् ॥ ७१ ॥

-yā, Ac. sg. *kshī, L. pl. n. past Ptc. Pass.* *-ta, L. pl.* *-na, L. pl.* *Ind.* *-va, Ac. pl.*
a wife in lost riches, in troubles and relations. (71)

अपरं च । उत्सवे व्यसने चैव दुर्मित्ते राष्ट्रविस्रवे ।

-ra, N. sg. n. *Ind.* *-va, L. sg.* *-na, L. sg.* *Ind.* *Ind.* *-sha, L. sg.* *Ttp. -va, L. sg.*
Another and, At a festival, in affliction and even, in dearth, in reign-revolution,

राजद्वारे श्मशाने च यस्तिष्ठति स बांधवः ॥ ७२ ॥

Ttp. -ra, L. sg. *-na, L. sg.* *Ind.* *yad, N. s. shā, 3 sg.* *tad, N. -va, N. sg.*
sg. m. *Pres. Par.* *sg. m.*
at the king's door, on the cemetery and who stands, he a friend. (72)

जंबुको मुज्जुर्मुज्जः पाशं विलोक्याचिंतयत् । दृढस्तावदयं

-ka, N. sg. Ind. Ind. -śa, Ac. sg. lok with vi, chint, 3 sg. -dha, N. sg. m. Ind. idam, N. sg. x.
Ger. Impf. Par.
The jackal again-again the snare having eyed thought: Strong so far this

बंधः । ब्रूते च । सखे स्नायुनिर्मिता एते

-dha, N. sg. brū, 3 sg. Pres. Átm. Ind. -k'hi, V. sg. Ttp. -ta, N. pl. m. etad, N. pl. m.
fetter; says and: Friend, of sinews-made these

पाशास्तदद्य भट्टारकवारे कथमेतान्दंतैः स्पृशामि ।

-śa, N. pl. Ind. Ind. -ra, L. sg. Ind. etad, Ac. pl. m. -ta, I. pl. spris, 1 sg.
snarés, therefore to-day on a Sun-day how these with the teeth I touch?

मित्र यदि चित्ते नान्यथा मन्यसे तदा प्रभाते

-ra, V. sg. Ind. -ta, L. sg. Ind. Ind. man, 2 sg. Pres. Átm. Ind. -ta, L. sg.
Friend, if in thy mind not otherwise thou thinkest, then in the morning

यत्तथा वक्तव्यं तत्कर्तव्यं ।

yad, N. sg. n. yushmad, I. sg. m. vach, N. sg. n. Ptc. Fut. Pass. tad, N. sg. n. k'ri, N. sg. n. Ptc. Fut. Pass.
what by thee to be said, that to be done.

इत्युक्त्वा तत्समीप आत्मनमाच्छाद्य स्थितः

Ind. vach, Ger. Ttp. -pa, L. sg. -man, Ac. sg. chhad with ā, Ger. sthā, N. sg. m.
Thus having said, of him-in the neigh- himself having concealed past Ptc. Pass.
bourhood stood

सः । अनंतरं स काक्रः प्रदोषकाले मृगमनागतम-

tad, N. sg. m. Ind. tad, N. sg. m. -ka, N. sg. Ttp. -la, L. sg. -ga, Ac. sg. Karm. -ta, Ac. sg. m.
he. Thereupon that crow at evening-time the deer not-retained

वलोक्येत्स्ततो ऽन्विष्य तथाविधं दृष्ट्वो-

lok with ava, Ger. Ind. Ind. ish with anu, Ger. -dha, Ac. sg. m. dris, Ger.
having seen, here (and) there having searched, the so-conditioned having seen,

वाच । सखे किमेतत् । मृगेणोक्तं ।

vach, 3 sg. Perf. Par. -khi, V. sg. kim, N. sg. n. etad, N. sg. n. -ga, I. sg. vach, N. sg. n. past Ptc. Pass.
said: Friend, what this? By the deer, said:

अवधीरितसुहृद्वाक्यस्य फलमेतत् । तथा चोक्तं ।

Karm. -ya, G. sg. -la, N. sg. etad, N. sg. n. Ind. Ind. vach, N. sg. n. past
Of the slighted-friend's-word the fruit this. Thus and said:

सुहृदां हितकामानां यः शृणोति न भाषितं ।

-d, G. pl. Bahuv. -ma, G. pl. m. yad, N. sg. m. śru, 3 sg. Pres. Par. Ind. -ta, Ac. sg.

Of friends well-wishing who hears not the word,

विपत्संनिहिता तस्य स नरः शत्रुनन्दनः ॥ ७३ ॥

-pad, N. sg. dhā with sam-ni, N. sg. f. tad, G. sg. m. N. sg. m. -ra, N. sg. Ttp. -na, N. sg. m.

adversity near of him; that man an enemy-delighter. (73)

काको ब्रूते । स वंचकः कास्त्रे । मृगे-

-ka, N. sg. brū, 3 sg. Pres. Attm. tad, N. sg. m. -ka, N. sg. Ind. ās, 3 sg. Pres. Attm. -ga, I. sg.

The crow says : that rogue (jackal) where does he sit? By the deer

णोक्तं । मन्मांसार्थी तिष्ठत्यत्रैव । काको ब्रूते ।

vach, N. sg. n. Ttp. -thin, N. sg. m. sthā, 3 sg. Pres. Par. Ind. Ind. -ka, N. sg. brū, 3 sg. Pres. Attm.

said : For my-flesh-lonnging he stands there just. The crow says :

उक्तमेव मया पूर्वं ।

vach, N. sg. n. Ind. asmad, I. sg. -va, Ac. sg. n. Adv.

Said indeed by me before.

अपराधो न मे ऽस्तीति नैतद्विश्वासकारणं ।

-dha, N. sg. Ind. asmad, G. sg. as, 3 sg. Pres. Par. Ind. Ind. etad, N. sg. n. Ttp. -ṅa, N. sg.

'An offence not of me is,' thus not this for confidence-a reason,

विद्यते हि नृशंसेभ्यो भयं गुणवतामपि ॥ ७४ ॥

vid, 3 sg. Pres. Pass. Ind. -sa, Ab. pl. m. -ya, N. sg. -vat, G. pl. m. Ind.

It is known for from the mischievous danger of the virtubus even. (74)

दीपनिर्वाणगंधं च सुहृदाक्यमसंधर्ती ।

(, Ttp. -dha, Ac. sg. Ind. Ttp. -ya, Ac. sg. -tī, Ac. sg.

Of a lamp-extinction-the smell and, a friend's-word, the star Arundhati,

न जिघ्रन्ति न शृण्वन्ति न पश्यन्ति गतायुषः ॥ ७५ ॥

Ind. ghrā, 3 pl. Pres. Par. Ind. śru, 3 pl. Ind. dṛiś, 3 pl. Bahuv. -yus, N. pl. m.

not smell, not hear, not see those whose life-is gone. (75)

परोक्षे कार्यहंतारं प्रत्यक्षे प्रियवादिनं ।

-sha, L. sg. n. Ttp. -tri, Ac. sg. m. -sha, L. sg. n. Ttp. -din, Ac. sg. m.

Away from-the eye design-destroying, before-the eye kind words-speaking,

वर्जयेत्तादृशं मित्रं विषकुंभं पयोमुखं ॥ ७६ ॥

vṛj, 3 sg. Pot. Par. -śa, Ac. sg. n. -ra, Ac. sg. Ttp. -bha, Ac. sg. Bahuv. -kha, Ac. sg. m.

one should avoid such a friend, a poison-pot having a milk-surface. (76)

ततः काको दीर्घं निःश्वस्य । अरे वंचक किं

Ind. -ka, *N. sg.* -gha, *Ac. sg. n. Adv.* śvas with nis, *Ger.* *Ind.* -ka, *V. sg.* kim, *N. sg. n.*
Then the crow deeply having sighed : Alas, rogue, what

येया पापकर्मणा कृतं । यतः ।

yushmad, I. sg. *Bahuv. -man, I. sg. m.* *kṛi, N. sg. n. past Ptc. Pass.* *Ind.*
by thee wicked-deeds performing done ? For,

संलापितानां मधुरैर्वचोभिर्मिथ्योपचारैश्च वशीकृतानां ।

lap with sam, G. pl. m. -ra, *I. pl. n.* -chas, *I. pl.* *Karm. -ra, I. pl.* *Ind.* vaśi-kṛi, *G. pl. m.*
past Ptc. Pass. Caus. Of those addressed with sweet words, with pretended-services and enchanted,

आशावतां अदृधतां च लोके किमर्थिनां वंचयितव्यमस्ति ॥ ७७ ॥

-vat, *G. pl. m.* śrad-dhā, *G. pl. m.* *Ind.* -ka, *L. sg.* *Ind.* -thin, *G. pl. m.* *vañch, N. sg. n.*
Ptc. Pres. Par. of the hopeful, of the confiding and in the why of supplicants cheating to be
world, done is ? (77)

उपकारिणि विश्रम्भे शुद्धमती यः समाचरति पापं ।

-rin, *L.* śrambh with vi, *L.* *Bahuv. -ti,* *yad, N.* *char with sam-ā,* *-pa, Ac. sg. n.*
sg. m. *sg. m. past Ptc. Pass.* *L. sg. m.* *sg. m.* *3 sg. Pres. Par.* Upon the the confident, the pure- who practices wickedness,
beneficent, minded,

तं जनमसत्यसंधं भगवति वसुधे कथं वहसि ॥ ७८ ॥

tad, Ac. -na, *Ac.* *Bahuv. -dha,* -vat, *V. sg. f.* *Ttp. -dhā,* *Ind.* *vah, 2 sg. Pres. Par.*
sg. m. *sg.* *Ac. sg. m.* *V. sg.* that man treacherous, O venerable earth, how dost thou bear ? (78)

दुर्जनेन समं सख्यं प्रीतिं चापि न कारयेत् ।

Karm. -na, I. sg. -ma, *Ac. sg.* -ya, *Ac. sg.* -ti, *Ac. sg.* *Ind.* *Ind.* *Ind.* *kṛi, 3 sg. Pot. Par.*
n. Adv. The wicked man with friendship, affection and also not one should make,

उष्णो दहति चांगारः शीतः कृष्णायते करं ॥ ७९ ॥

-na, *N. sg. m.* *dah, 3 sg.* *Ind.* -ra, *N. sg.* -ta, *N. sg. m.* *krishṇāya, 3 sg.* -ra, *Ac. sg.*
Pres. Par. hot burns and the coal, cold it blackens the hand. (79)

अथवा स्थितिरियं दुर्जनानां ।

Ind. -ti, *N. sg.* *idam, N. sg. f.* *Karm. -na, G. pl.*
Or else the maxim this of the wicked :

प्राक्पादयोः पतति खादति पृष्ठमांसं

prāch, Ac. sg. n. Adv. -da, *L. du.* *pat, 3 sg. Pres. Par.* *khād, 3 sg. Pres. Par.* *T/p. -sa, Ac. sg.*
In front at the feet he falls, he eats of the back-the flesh ;

कर्णे कैलं किमपि रौति शनैर्विचित्रं ।

• -ya, L. sg. -la, Ac. sg. n. kim, Ac. sg. n. Ind. ru, 3 sg. Pres. Par. Ind. -ra, Ac. sg. n.
in the ear tune some he hums softly a wondrous one ;

• किद्रं निरूप्य सहसा प्रविशत्यशंकः

-ra, Ac. sg. rūp with ni, Ger. -has, I. sg. viś, with pra, 3 sg. Pres. Par. Bahuv. -ka, N. sg. m.
a hole having espied with haste he enters fearless ;

सर्वं खलस्य चरितं मशकः करोति ॥ ८० ॥

-va, Ac. sg. n. -la, G. sg. m. -ta, Ac. sg. n. -ka, N. sg. kṛi, 3 sg. Pres. Par.
the whole of the wicked conduct the gnat practises. (80)

दुर्जनः प्रियवादी च नैतद्विश्वासकारणं ।

Karm. -na, N. sg. Ttp. -din, N. sg. m. Ind. Ind. etad, N. sg. n. Ttp. -ya, N. sg.
A wicked a kind words-speaking and, not this a confidence-reason,

मधु तिष्ठति जिह्वाये हृदि हलालहलं विषं ॥ ८१ ॥

-dhu, N. sg. n. sthā, 3 sg. Pres. Par. Ttp. -ra, L. sg. -d, L. sg. -la, N. sg. n. -sha, N. sg.
honey stands on the tongue-tip, in the heart Hālāhala poison. (81)

अथ प्रभाते चेत्रपतिर्लगुडहस्तसं प्रदेशमागच्छन्का-

Ind. -ta, L. sg. Ttp. -ti, N. sg. Bahuv. -ta, N. sg. m. tad, Ac. -sa, Ac. sg. gam with ā, N. sg. m.
Now in the morning the field-owner staff-in hand that place approaching
Ptc. Pres. Par.

केनावलोकितः । तमालोक्य काकेनोक्तं । सखे

-ka, I. sg. lok with avā, N. sg. m. past Ptc. Pass. tad, Ac. sg. m. lok with ā, Ger. -ka, I. sg. vach, N. sg. n. past Ptc. Pass. -khi, V. sg.
by the crow espied. Him having seen by the crow said : Friend

मृगं त्वमात्मानं मृतवत्संदर्श्य वातेनोदरं पूरयित्वा

-ga, V. sg. yushmad, -man, Ind. dris with sam, Ger. -ta, I. sg. -ra, Ac. sg. pri, Ger.
deer, thou thyself dead-like having shown, with wind the stomach having filled,

पादान्स्तब्धीकृत्य तिष्ठ । यदाहं शब्दं करोमि तदा त्वमु-

-da, Ac. pl. stabdhi-kṛi, Ger. sthā, 2 sg. Imp. Par. Ind. asmad, -da, Ac. sg. kṛi, 1 sg. Pres. Par. Ind. yushmad, N. sg. c.
the feet having stiffened, remain. When I a noise make, then thou

त्याय सत्वरं पलायिष्यसि । मृगस्तथैव काकवचनेन

sthā with ud, Ger. Aoyay. ay with palā, 2 sg. Fut. II. Par. -ga, N. sg. Ind. Ind. Ttp. -na, I. sg.
having got up with-haste wilt run away. The deer thus just by the crow's-word

स्थितः । ततः चेत्रपतिना हर्षोन्फुल्ललोचनेन तथाविधो

sthā, N. sg. m. past Ptc. Pass. Ind. Ttp. -ti, I. sg. Bahuv. -na, I. sg. m. -dha, N. sg. m.
remained. Then by the field-owner, whose eyes-(were) expanded-with joy, the so-conditioned

मृग आलोकितः । आः स्वयं मृतो ऽसि । इत्युक्त्वा मृगं

-ga, N. lok with a, N. sg. Ind. Ind. mri, N. sg. m. as, 2 sg. Pres. Ind. vach, Ger. -ga, Ac. sg.
sg. m. past Ptc. Pass. deer perceived. 'Ha! of thyself dead thou art.' Thus having said the deer

बंधनान्मोचयित्वा पाशान्यहीतुं सधत्तो बभूव । ततः

-na, Ab. sg. much, Ger. -śa, Ac. pl. grah, Inf. Bahuv. -na, N. bhū, 3 sg. Ind.
sg. m. Perf. Par. from the fetter having delivered, the snare to take up busy he was. Then

काकशब्दं श्रुत्वा मृगः सत्वरमुत्थाय पलायितः ।

Ttp. -da, Ac. sg. śru, Ger. -ga, N. sg. Avyay. sthā with ud, Ger. ay with palā, N. sg.
the crow's-voice having heard, the deer with-haste having risen, escaped. m. past Ptc. Pass.

तमुद्दिश्य तेन चेचपतिना क्षिप्तेन लगुडेन श्टगालो हतः ।

tad, Ac. diś with ud, tad, I. sg. Ttp. -ti, I. sg. kship, I. sg. m. past -da, I. sg. -la, N. sg. han, N. sg. m.
sg. m. Ger. m. Ptc. Pass. Him aiming-at by that field-owner with a thrown stick the jackal killed.

तथा चोक्तं । त्रिभिर्वर्षेस्त्रिभिर्मासैस्त्रिभिः पक्षैस्त्रिभिर्दिनैः ।

Ind. Ind. vach, N. sg. n. tri, I. pl. -sha, I. pl. tri, I. pl. -sa, I. pl. tri, I. pl. -sha, I. pl. tri, I. pl. -na, I.
past Ptc. Pass. Thus and said: In three years, in three months, in three fortnights, in three days,

अत्युत्कटैः पापपुण्यैरिहैव फलमश्नुते ॥ ८२ ॥

Karm. -ṭa, I. pl. n. Dvandva. -ya, I. pl. n. Ind. Ind. -la, Ac. sg. aś, 3 sg. Pres. Átm.
through extraordinary good (and)-bad (actions) here even the fruit one reaps. (82)

अतो ऽहं ब्रवीमि भक्ष्यभक्षकयोः प्रीतिरित्यादि । काकः पुनराह ।

Ind. asmad, brū, 1 sg. Dvandva. -ka, G. du. -ti, N. sg. Bahuv. -di, -ka, N. sg. Ind. ah, 3 sg.
N. sg. Pres. Par. Therefore I say: Of the food-(and) the etc. The crow again says: e
the eater affection,

भक्षितेनापि भवता नाहारो मम पुष्कलः ।

bhakhsh, I sg. m. past Ptc. Pass. Ind. -vat, I. sg. m. Ind. -ra, N. sg. asmad, G. sg. m. -la, N. sg. m.
Eaten even by you not the food of me plenteous,

त्वयि जीवति जीवामि चित्रयोव इवानघ ॥ ८३ ॥

yushīnad, L. sg. jīv, L. sg. m. Ptc. Pres. Par. 1 sg. Pres. Par. Bahuv. -va, N. sg. Ind. Bahuv. -gha, V. sg.
in thee living I live, Chitragriva like, oh harmless! (83)

अन्यच्च । तिरश्चामपि विश्वासो दृष्टः पुण्यैककर्मणां ।

ya, N. sg. n. Ind. tiryach, G. Ind. -sa, N. sg. drīś, N. sg. m. Bahuv. -man, G. pl. m.
pl. m. past Ptc. Pass. Again and, Of brutes even confidence is seen (performing) pure-only-actions,

सतां हि सौधुशीलत्वात्सभावो न निवर्तते ॥ ८४ ॥

* G. pl. m. Ind. -tva, Ab. sg. Karm. -va, N. sg. Ind. vrit with ni, 3 sg. Pres. Atm.
of the good for from good-character the natural-disposition not turns away. (84)

किंच । साधोः प्रकोपितस्यापि मनो नायाति विक्रियां ।

Ind. -dhu, G. sg. m. kup with pra. G. sg. m. Ind. -nas, N. sg. Ind. ya with ā, 3 sg. -ya, Ac. sg.
Moreover, of the good past Ptc. Pass. Caus. irritated even the mind not goes-to change,

न हि तापयितुं शक्यं सागरांभस्तृणोल्कयाः ॥ ८५ ॥

Ind. Ind. tap, Inf. Caus. -ya, N. sg. n. Ttp. -bhas, N. sg. Ttp. -kā, I. sg.
Not for to heat possible the ocean-water with a straw-fire. (85)

हिरण्यको ब्रूते । चपलस्त्वं चपलेन सह ज्ञेहः सर्वथा

-ka, N. sg. brū, 3 sg. -la, N. sg. m. yushmad, -la, I. sg. Ind. -ha, N. sg. Ind.
Hanyaka says: Unsteady thou, an unsteady one with friendship by any means

न कर्तव्यः ।

Ind. kri, N. sg. m. Ptc. Fut. Pass.
not to be made.

तथा चोक्तं । मार्जारो महिषो मेघः काक्रः कापुरुषस्तथा ।

Ind. Ind. vach, N. sg. n. -ra, N. sg. -sha, N. sg. -sha, N. sg. -ka, N. sg. Karm. -sha, N. sg. Ind.
past Ptc. Pass.

Thus and said: A cat, a buffalo, a ram, a crow, a bad man likewise,

विश्वासात्प्रभवन्त्येते विश्वासस्तत्र नोचितः ॥ ८६ ॥

-sa, Ab. sg. bhū with pra, 3 pl. etad, N. pl. m. -sa, N. sg. Ind. Ind. -ta, N. sg. m.
Pres. Par.
from confidence become strong these; confidence there not proper. (86)

किंचान्यत् । शत्रुपक्षो भवानस्माकं । उक्तं चैतत् ।

Ind. -ya, N. sg. n. Bahuv. -sha, N. sg. m. -vat, N. smad, vach, N. sg. n. past Ind. etad, N.
sg. m. G. pl. Ptc. Pass. sg. n.
Besides another; with the enemies-siding you of us; said and this:

शत्रुणा न हि संदध्यात्सुसिष्टेनापि संधिना ।

-ru, I. sg. Ind. Ind. dhā with sam, 3 sg. Karm. -ṣa, I. sg. m. Ind. -dhi, I. sg.Pot. Par.

With an enemy not surely one should unite through a well-fastened even union,
oneself

सुतप्तमपि पानीयं शमयत्येव पावकं ॥ ८७ ॥

Karm. -ta, N. sg. n. Ind. -ya, N. sg. śam, 3 sg. Pres. Par. Caus. Ind. -ka, Ac. sg.
well-heated also water quenches yet the fire. (87)

दुर्जनः परिहर्तव्यो विद्ययालङ्कृतो ऽपि सन् ।

Karm. -na, *N. sg.* hri with pari, *N. sg. m.* -ya, *I. sg.* kri with alam, *N. sg. m.* *Ind.* as, *N. sg. m. Ptc.*
A wicked man to be avoided with knowledge decorated even being,

मणिना भूषितः सर्पः किमसौ न भयंकरः ॥ ८८ ॥

-ni, *I. sg.* bhūsh, *N. sg. m.* -pa, *N. sg.* *Ind.* adas, *N. sg. m.* *Ind.* *Ttp.* -ra, *N. sg. m.*
with the jewel decorated the serpent, (is) he not terrific? (88)

यदशक्यं न तच्छक्यं यच्छक्यं शक्यमेव तत् ।

yad, *N.* *Karm.* -ya, *N.* *Ind.* tad, *N.* -ya, *N. sg. n.* yad, *N.* -ya, *N. sg. n.* id. *Ind.* tad, *N. sg. n.*
What impossible, not that possible; what possible, possible certainly that;

नोदके शकटं याति न च नौर्गच्छति स्थले ॥ ८९ ॥

Ind. -ka, *L. sg.* -ṭa, *N. sg.* ya, *3 sg. Pres.* *Ind.* *Ind.* nau, *N. sg.* gam, *3 sg. Pres.* -la, *L. sg.*
not in water a cart goes, not and a ship goes on dry land. (89)

अपरं च । महताप्यर्थसारेण धो विश्वसिति शत्रुषु ।

-ra, *N. sg. n.* *Ind.* -hat, *I. sg. m.* *Ind.* *Ttp.* -ra, *I. sg.* yad, *N. sg. m.* śvas with vi, *3 sg.* -ru, *L. pl.*
Another and, With great even wealth-affluence who confides in enemies.

भार्यासु च विरक्तासु तदंतं तस्य जीवनं ॥ ९० ॥

-yā, *L. pl.* *Ind.* rañj with vi, *L. pl. f.* Bahuv. -ta, *N. sg. n.* tad, *G. sg. m.* -na, *N. sg.*
in wives and disaffectionate, there-ending of him the sustenance. (90)

लघुपतनको ब्रूते । श्रुतं मया सर्वं । तथापि मम

-ka, *N. sg.* brū, *3 sg. Pres.* śru, *N. sg. n. past* asmad, *I. sg.* -va, *N. sg. n.* *Ind.* *Ind.* asmad,
Laghupatanaka says: Heard by me all. Thus even of me

चैतावान्संकल्पस्त्वया सह सौहृद्यमवश्यं करणीयमिति ।

Ind. -vat, *N. sg. m.* -pa, *N. sg.* yushmad, *Ind.* -ya, *N. sg.* -ya, *Ac. sg. n.* kri, *N. sg. n. Ptc.* *Ind.*
and such the resolution: 'Thee with friendship necessarily to be made,' thus;

नो चेदनाहारेणात्मानं व्यापादयिष्यामि । तथा हि ।

Ind. *Ind.* *Karm.* -ra, *I. sg.* -man, *Ac. sg.* pad with vi-ā, *1 sg. Fut. ii. Par. Caus.* *Ind.* *Ind.*
not if, through want of food myself I shall kill. Thus for:

मृद्वटवत्सुखभेद्यो दुःसंधानश्च दुर्जनो भवति ।

Ind. -ya, *N. sg. m. (rt. bhid)* -na, *N. sg. m.* *Ind.* *Karm.* -na, *N. sg.* bhū, *3 sg. Pres. Par.*
Earthen- easy-to be broken, difficult-to be and, the wicked man is;
pot-like united

सुजनसु कौनकघटवद्भेद्यश्चाशुसंधेयः ॥ ६१ ॥

Karm. -na, N. sg. *Ind.* *Ind.* *-ya, N. sg. m.* *Ind.* *-ya, N. sg. m. (rt. dhā with sam) Ptc. Fut. Pass.*
{ the good man, on the contrary golden-pot-like difficult-to be brokep and easily to be united. (91)

किंच । द्रवत्वात्सर्वलोहानां निमित्तान्मृगपक्षिणां ।

Ind. *-tva, Ab. sg.* *Karm. -ha, G. pl.* *-ta, Ab. sg.* *Dvandva. -kshin, G. pl.*
Moreover, From luxibility of all-metals, from a motive of beasts-(and) birds,

भयात्प्रोभाच्च मूर्खाणां संगतं दर्शनात्सतां ॥ ६२ ॥

-ya, Ab. sg. *-bha, Ab. sg.* *Ind.* *-kha, G. pl.* *-ta, N. sg. n.* *-na, Ab. sg.* *-t, G. pl. m.*
from fear, cupidity and, of the fools the union, from sight of the good. (92)

किंच । नारिकेलसमाकारा दृश्यन्ते ऽपि हि सज्जनाः ।

Ind. *Bahuv. -ra, N. pl. m.* *dris, 3 pl. Pres. Pass.* *Ind.* *Ind.* *Karm. -na, N. pl.*
Moreover, Coconut-like-formed are seen also indeed the good-men,

अन्ये बदरिकाकारा वहिरेव मनोहराः ॥ ६३ ॥

-ya, N. pl. m. *Bahuv. -ra, N. pl. m.* *Ind.* *Ind.* *Ttp. -ra, N. pl. m.*
others jujube-shaped externally merely charming. (93)

स्नेहच्छेदे ऽपि साधूनां गुणा नायांति विक्रियां ।

Ttp. -da, L. sg. *Ind.* *-dhu, G. pl. m.* *-na, N. pl.* *Ind.* *ya with ā, 3 pl. Pres. Par.* *-ya, Ac. sg.*
In love-in-terruption even of the good the virtues not go-to change,

भंगे ऽपि हि मृणालानामनुबध्नन्ति तंतवः ॥ ६४ ॥

-ga, L. sg. *Ind.* *Ind.* *-la, G. pl.* *bandh with anu, 3 pl. Pres. Par.* *-tu, N. pl.*
in the fracture even for of lotus stalks remain connected the fibres. (94)

अन्यच्च । शुचित्वं त्यागिता शौर्यं सामान्यं सुखदुःखयोः ।

-ya, N. sg. n. *Ind.* *-tva, N. sg. n.* *-tā, N. sg.* *-ya, N. sg.* *-ya, N. sg.* *Dvandva. -kha, L. du.*
Again and, Purity, generosity, bravery, constancy in happiness (and)-misfortune,

दाक्षिण्यं चानुरक्तिश्च सत्यता च सुहृद्गुणाः ॥ ६५ ॥

-ya, N. sg. *Ind.* *-ti, N. sg.* *Ind.* *-tā, N. sg.* *Ind.* *Ttp. -na, N. pl.*
rectitude and, attachment and, veracity and, a friend's-qualities. (95)

एतैर्गुणैरूपेतो भवदन्यो मया कः सुहृत्प्रा-

etad, I. pl. m. *-na, I. pl.* *i with upa, N. sg. m. past Ptc. Pass.* *Ttp. -ya, N. sg. m.* *asmad, I. sg.* *kim, N. sg. m.* *-d, N. sg.*
With these qualities endowed but you-another by me who as a friend

प्रथः । इत्यादि तदचनमाकर्ष्य हिरण्यको

ap with pra, N. sg. m. Ptc. Fut. Pass. *Bahuv. -di, Ac. sg. n.* *Ttp. -na, Ac. sg.* *kary with ā, Ger.* *-ka, N. sg.*
to be found? Thus-beginning of him-the speech having heard, Hiranyaka

वह्निर्निःसृत्याह । आष्यायितो ऽहं भवतामनेन

Ind. sri with nis, Ger. ah, 3 sg. pyai with ā, N. sg. m. asmad, N. sg. -vat, G. idam, 1.
 forth out-slipping says : Regaled I of you by this¹

वचनामृतेन । तथा चोक्तं ।

Ttp. -ta, I. sg. Ind. Ind. vach, N. sg. n. past Ptc. Pass.
 word-nectar. Thus and said :

घर्माते न तथा सुशीतलजलैः स्नानं न मुक्तावली

Ttp. -ta, Ac. sg. m. Ind. Ind. kirm. -ta, I. pl. -na, N. sg. Ind. Ttp. -li, N. sg.
 The heat-oppressed not thus with cool-waters bathing, not a pearl-necklace,

न श्रीखंडविलेपनं सुखयति प्रत्यंगमपर्यर्पितं ।

Ind. Ttp. -na, N. sg. sukhaya, 3 sg. Pres. Par. Avyay. Ind. ri, N. sg. n. past Ptc. Pass. Caus.
 not sandal-ointment comforts, li.ab by limb even applied,

प्रीत्यै सज्जनभाषितं प्रभवति प्राचो यथा चेतसः

-ti, D. sg. Ttp. -ta, N. sg. bhū with pra, 3 sg. Pres. Par. Ind. Ind. -tas, G. sg.
 to the gratification of good-men-the speech serves commonly as of the mind,

सद्युक्त्या च पुरस्कृतं सुकृतिनामाकृष्टिमंत्रोपमं ॥ ६६ ॥

Karm. -ti, I. sg. Ind. kri with puras, N. sg. n. -tin, G. pl. m. Bahuv. -ma, N. sg. n.
 with good-argu- and past Ptc. Pass. of the good, attraction-charm- (96)
 ment equal,

अन्यच्च । रहस्यभेदो याञ्जा च नैष्टुर्यं चलचित्तता ।

-ya, N. sg. n. Ind. Ttp. -da, N. sg. -ñā, N. sg. Ind. -ya, N. sg. -tā, N. sg.
 Again and, Secret-betrayal, begging and, severity, fickle-mindedness,

क्रोधो निःसत्यता द्यूतमेतन्मित्रस्य दूषणं ॥ ६७ ॥

-dha, N. sg. -tā, N. sg. -ta, N. sg. etad, N. sg. n. -ra, G. sg. -ṇa, N. sg.
 anger want-of truth, gambling,— this a friend's fault. (97)

अनेन वचनक्रमेण तदेकदूषणमपि त्वयि न लक्ष्यते ॥

idam, I. sg. m. Ttp. -ma, I. sg. Ttp. -ṇa, N. sg. Ind. yushmad, L. sg. Ind. laksh, 3 sg. Pres. Pass.
 Through this speech-course of them-one- even in thee not is perceived :
 fault

यतः । पटुत्वं सत्यवादित्वं कथायोगेन बुध्यते ।

Ind. -tva, N. sg. -tva, N. sg. Ttp. -ga, I. sg. budh, 3 sg. Pres. Pass.
 For, Eloquence, veracity, through the speech-course is known,

अस्तञ्जलमचापल्यं प्रत्यक्षेणावगम्यते ॥ ६८ ॥

-tva, N. sg. -ya, N. sg. -ksha, I. sg. n. Adv. gam with ava, 3 sg. Pres. Pass.
 unsteadiness, fickleness, at sight is discovered. (98)

अपरं च । अन्यथैव हि सौहार्दं भवेत्सच्छांतरात्मनः ।

-fa, N. sg. n. Ind. Ind. Ind. Ind. -da, N. sg. bhū, 3 sg. Pot. Par. Bahuv. -man, G. sg. m.
Another and, Otherwise truly for the friendship will be of the pure-minded,

प्रवर्तते ऽन्यथा वाणी शब्दोपहतचेतसः ॥ ६६ ॥

vrit with pra, 3 sg. Pres. Ātm. Ind. -pi, N. sg. Bahuv. -tas, G. sg. m.
proceeds otherwise the language of one whose heart-is affected- (99)
by deceit.

मनस्यन्यद्दृश्यन्त्यत्कार्यमन्यदुरात्मनां ।

-nas, L. sg. -ya, N. sg. n. -chas, L. sg. -ya, N. sg. n. -ya, N. sg. n. Bahuv. -man, G. pl. m.
In the mind another thing, in the speech another, the action another of the wicked,

मनस्येकं वचस्येकं कर्मस्येकं महात्मनां ॥ १०० ॥

-nas, L. sg. -ka, N. sg. n. -chas, L. sg. -ka, N. sg. n. -man, L. sg. -ka, N. sg. n. Bahuv. -man, G. pl. m.
in the mind one thing, in the speech one, in the action one of the noble-minded. (100)

तद्भवतु भवतो ऽभिमतमेव । इत्युक्त्वा हिरण्यको

Ind. bhū, 3 sg. -vat, G. sg. m. man with abhi, N. sg. n. Ind. Ind. vach, Ger. -ka, N. sg.
Therefore be of you the wished even. Thus having said Hiranyaka

मैत्र्यं विधाय भोजनविशेषैर्वायसं संतोष्य विवरं

-ya, Ac. sg. dhā with vi, Ger. Ttp. -sha, I. pl. -sa, Ac. sg. tush + sam, Ger. Caus. -ra, Ac. sg.
friendship having made, with food-dainties the crow having regaled, the hole

प्रविष्टः । वायसो ऽपि स्वस्थानं गतः । ततः प्रभृति तयो-

viś with pra, N. sg. m. -sa, N. sg. Ind. Karm. -na, Ac. sg. gam N. sg. m. Ind. Ind. tad, G. du. m.
past. Ptc. Pass. entered. The crow also to his-place gone. Thence-forward of those two

रन्योन्याहारप्रदानेन कुशलप्रश्नैर्विभ्रंभालापैश्च कालो ऽतिवर्तते ।

Ttp. -na, I. sg. Ttp. -na, I. pl. Ttp. -pa, I. pl. Ind. -la, N. sg. vrit with ati, 3 sg. Pres. Ātm.
with mutual- with health- with confidential- and, the time passes by.
food-presenting, enquiries, conversations

एकदा लघुपतनको हिरण्यकमाह । सखे कष्टतरलभ्याहार-

Ind. -ka, N. sg. -ka, Ac. sg. ah, 3 sg. Perf. Par. -khi, V. sg. Bahuv. -ra, Ac. sg. n.
One day Laghupatanaka to Hiranyaka says: Friend, with very difficult-to
be procured-food

मिदं स्थानं परित्यज्य स्थानांतरं गंतुमिच्छामि ।

idam, Ac. sg. n. -na, Ac. sg. tyaj with pari, Ger. Ttp. -ra, Ac. sg. gam, Inf. ish, 1 sg. Pres. Par.
this place having left to another place to go I wish.

हिरण्यको ब्रूते । मित्रं क्व गंतव्यं । तथा चोक्तं ।

-ka, N. sg. brū, 3 sg. -ra, V. sg. Ind. gam, N. sg. n. Ptc. Ind. Ind. vach, N. sg. n. past
Pres. Attm. Fut. Pass. Ptc. Pass.
Hiranyaka says: Friend, where to be gone? Thus and said:

चलत्येकेन पादेन तिष्ठत्येकेन बुद्धिमान् ।

chal, 3 sg. Pres. Par. -ka, I. sg. m. -da, I. sg. sthā, 3 sg. Pres. Par. -ka, I. sg. m. -mat, N. sg. m.
He goes with one foot, he stands with one, the wise man,

मासमीक्ष्य परं स्थानं पूर्वमायतनं त्यजेत् ॥ १०१ ॥

Ind. iksh withsam, Ger. witha -ra, Ac. sg. n. -na, Ac. sg. -va, Ac. sg. n. -na, Ac. sg. tyaj, 3 sg. Pot. Par.
not, without-having seen another place, the former abode one should leave. (101)

वायसो ब्रूते । अस्ति सुनिरूपितस्थानं । हिरण्यको ऽवदत् ।

-sa, N. sg. brū, 3 sg. Pres. Attm. as, 3 sg. Pres. Par. Karm. -na, N. sg. -ka, N. sg. vad, 3 sg.
Impf. Par.
The crow says: There is a well-investigated-place. Hiranyaka said:

किं तत् । वायसो ब्रूते । अस्ति दण्डकारण्ये

kim, N. sg. n. tad, N. sg. n. -sa, N. sg. brū, 3 sg. Pres. Attm. as, 3 sg. Pres. Par. Karm. -ya, L. sg.
What that? The crow says: There is in the Daṇḍaka-wood

कर्पूरगौराभिधानं सरः । तत्र चिरकालोपार्जितः प्रियसुहृन्ने

Bahuv. -na, N. sg. n. -ras, N. sg. Ind. Ttp. -ta, N. sg. m. Karm. -d, N. sg. asmad, G. sg.
Karpûragaura-named a lake; there since a long-time- a dear-friend of me
acquired

मन्थराभिधानः कच्छपो धार्मिकः प्रतिवसति ।

Bahuv. -na, N. sg. m. -pa, N. sg. -ka, N. sg. m. vas with prati, 3 sg. Pres. Par.
Manthara-named a tortoise, virtuous, dwells.

यतः । परोपदेशे पांडित्यं सर्वेषां सुकरं नृणां ।

Ind. Ttp. -sa, L. sg. -ya, N. sg. -va, G. pl. m. -ra, N. sg. n. nri, G. pl.
For, In to others-advice skill of all easy of men,

धर्मे स्वीयमनुष्ठानं कस्यचित्तु महात्मनः ॥ १०२ ॥

-ma, L. sg. -ya, N. sg. n. -na, N. sg. kim-chid. G. sg. m. Ind. Bahuv. -man, G. sg. m.
in virtue one's own practice of some one, indeed, highminded. (102)

स च भोजनविशेषैर्मां संवर्धयिष्यति । हिरण्यको

tad, N. sg. m. Ind. Ttp. -sha, I. pl. asmad, Ac. sg. vridh with sam, 3 sg. -ka, N. sg.
Fut. ii. Par. Caus.
He and with food-dainties me will treat. Hiranyaka

ऽथाह । तत्किमत्रावस्थाय मया कर्तव्यं ।

Ind. ah, 3 *sg. Perf.* *Ind.* kim, *N. sg. n.* *Ind.* sthā with *ava. Ger.* *asmad, I. sg.* *kri, N. sg. n. Ptc. Fut. Pass.*
also says: Then, what, here staying, by me to be done?

यतः । यस्मिन्देहे न संमानो न वृत्तिर्न च बांधवः ।

Ind. yad, *L. sg. m.* -śa, *L. sg.* *Ind.* -na, *N. sg.* *Ind.* -ti, *N. sg.* *Ind.* *Ind.* -va, *N. sg.*
For, In which place not honour, not employment, not and a friend,

न च विद्यागमः कश्चित्तं देशं परिवर्जयेत् ॥ १०३ ॥

Ind. *Ind.* *Ttp.* -ma, *N. sg.* kim-chid, tad, *Ac. sg. m.* -śa, *Ac. sg.* *vrij with pari, 3 sg.*
not and knowledge- *N. sg. m.* that place one should abandon. (103)
advancement

अपरं च । लोकयात्राभयं लज्जा दान्निष्ठ्यं त्यागशीलता ।

-ra, *N. sg. n.* *Ind.* *Ttp.* -rā, *N. sg.* *Karm.* -ya, *N. sg.* -jā, *N. sg.* -ya, *N. sg.* -tā, *N. sg.*
Another and, Traffic, safety, shame, rectitude, generosity,

पंच यत्र न विद्यन्ते न कुर्यान्तत्र संस्थितिं ॥ १०४ ॥

-chan, *N.* *Ind.* *Ind.* vid, 3 *pl. Pres. Pass.* *Ind.* *kri, 3 sg. Pot. Par.* *Ind.* -ti, *Ac. sg.*
the five where not are found, not should one make there a residence. (104)

तत्र मित्रं न वस्तुयं यत्र नास्ति चतुष्टयं ।

Ind. -ra, *V. sg.* *Ind.* vas, *Ptc. Fut. Pass.* *Ind.* *Ind.* as, 3 *sg.* -ya, *N. sg.*
There, O friend, not to be dwelt where not is a collection of the four,

ऋणदाता च वैद्यश्च श्रोत्रियः सजला नदी ॥ १०५ ॥

Ttp. -tri, *N. sg. m.* *Ind.* -ya, *N. sg.* *Ind.* -ya, *N. sg.* -la, *N. sg. f.* -di, *N. sg.*
a creditor and, a physician and, a Brahman learned full of water a river. (105)
in the Vedas,

ततो मामपि तत्र नय । अथ वायसस्तत्र

Ind. *asmad, Ac. sg.* *Ind.* *Ind.* ni, 2 *sg. Imp. Par.* *Ind.* -sa, *N. sg.* *Ind.*
Therefore me also there conduct. Then the crow there

तेन मित्रेण सह विचित्रालापैः सुखेन तस्य सरसः समीपं

tad, *I. sg. n.* -ra, *I. sg.* *Ind.* *Karm.* -pa, *I. pl.* -kha, *I. sg. n.* tad, *G. sg. n.* -ras, *G. sg.* -pa, *Ac. sg. n.*
that friend with, under various- pleasantly of that lake into the
conversations proximity

ययौ । ततो मन्थरो दूरादवलोक्य लघुपतनकस्य यथोचित-

yā, 3 sg. *Ind.* -ra, *N. sg.* -ra, *Ab. sg. n.* lok with *ava, Ger.* -ka, *G. sg.* *Acyay.*
Perf. Par. went. Then Manthara from afar having seen, of Laghupatanaka as-proper

मातिथ्यं विधाय मूषिकस्यातिथिसत्कारं चकार ।

-ya, Ac. sg. dhā, with vi, Ger. -ka, G. sg. Ttp. -ra, Ac. sg. kri, 3 sg. Perf. Par.
hospitality having performed, of the mouse hospitable-reception made.

यतः । बालो वा यदि वा वृद्धो युवा वा गृहमागतः ।

Ind. -ja, N. sg. Ind. Ind. Ind. -dha, N. -an, N. Ind. -ha, Ac. sg. gam with ā, N. sg. m.
sg. m. sg. m. sg. m. sg. m. past Ptc. Pass.
For, A child either, or an old man, a youth or to the house come,

तस्य पूजा विधातव्या सर्वत्राभ्यागतो गुरुः ॥ १०६ ॥

tad, G. -jā, N. sg. dhā with vi, N. sg. f. Ind. gam with abhi-ā, N. sg. -ru, N. sg. m.
sg. m. Ptc. Fut. Pass. m. past Ptc. Pass.
of him honour to be made; everywhere the arrived (guest) (is) an object (106)
of respect.

गुरुरग्निर्दिजातीनां वर्णानां ब्राह्मणो गुरुः ।

-ru, N. sg. m. -ni, N. sg. Bahuv. -ti, G. pl. -ṇa, G. pl. -ṇa, N. sg. -ru, N. sg. m.
An object of (is) fire for the twice-born, for the castes the Brâhman an object of
respect respect;

पतिरेको गुरुः स्त्रीणां सर्वत्राभ्यागतो गुरुः ॥ १०७ ॥

-ti, N. sg. -ka, N. -ru, N. sg. m. -rt, G. pl. Ind. gam with abhi-ā, N. -ru, N.
sg. m. sg. m. sg. m. sg. m. past Ptc. Pass. sg. m.
the husband alone an object of for women; every- the arrived (guest) (is) an (107)
respect respect where object of respect.

वायसो ऽवदत् । सखे मन्थर सविशेषपूजामस्मै विधेहि

-sa, N. sg. vad, 3 sg. -khi, V. sg. -ra, V. sg. Karm. -jā, Ac. sg. idam, D. dhā with vi, 2
Impf. Par. sg. m. sg. Imp. Par.
The crow said: Friend Manthara, extraordinary-attention to him pay; 2

यतो ऽयं पुण्यकर्मणां धुरीणः कारुण्यरत्नाकारो हिरण्यकनामा

Ind. idam, N. sg. m. Bahuv. -man, G. pl. m. -ṇa, N. sg. m. Ttp. -ra, N. sg. Bahuv. -man, N. sg. m.
for he of the pure-actions the leader, of gentleness- Hiranyaka-
performing jewels-a mine, named,

मूषिकराजः । एतस्य गुणस्तुतिं जिह्वासहस्रद्वयेनापि सर्पराजो न

Ttp. -ja, N. sg. etad, G. sg. m. Ttp. -ti, Ac. sg. Ttp. -ya, I. sg. Ind. Ttp. -ja, N. sg. Ind.
the mouse-king. Of him the virtue-praise with of tongues- even the serpent- not
two thousands king

कदाचित्कथयितुं समर्थः स्यात् । इत्युक्त्वा चित्रवीवोपाख्यानं

Ind. kath, Inf. -tha, N. sg. m. as, 3 sg. Pot. Ind. vach, Ger. Ttp. -na, Ac. sg.
ever to relate able would be. Thus having said, of Chitrgriva-the tale

वर्णितवान् । मन्थरः सादरं हिरण्यकं संपूज्याह । भद्रा-

varn, N. sg. m. -ra, N. sg. Avyay. -ka, Ac. sg. pūj with sam, ah, 3 sg. -ra, V. sg.
Ptc. Perf. Par. Ger. Perf Par. says: My dear,

त्मनो निर्जनवनागमनकारणमाख्यातुमर्हसि । हिरण्यको ऽवदत् । कथयामि ।

-man, G. sg. Ttp. -na, Ac. sg. khyā with arh, 2 sg. -ka, N. sg. vad, 3 sg. kath, 1 sg.
of yourself the desert-wood-approaching- to tell deign. Hiranyaka said: I tell;
reason

श्रूयतां । अस्ति चंपकाभिधानायां नगर्यां परिव्राजकावसथः ।

śru, 3 sg. Imp. Pass. as, 3 sg. Pres. Par. Bahuv. -na, L. sg. f. -ri, L. sg. Ttp. -tha, N. sg.
it may be heard: There is in the Champaka-named town a mendicant-dwelling.

तत्र चूडाकर्णो नाम परिव्राट् प्रतिवसति । स च

Ind. Bahuv. -na, N. sg. -man, Ac. -vrāj, N. sg. vas with prati, 3 sg. tad, N. sg. m. Ind.
Therein Chūdākarna by name a mendicant dwells. He and

भोजनावशिष्टभिक्षान्नसहितं भिक्षापात्रं नागदंतके ऽवस्थाप्य

Ttp. -ta, Ac. sg. n. Ttp. -ra, Ac. sg. Ttp. -ka, L. sg. sthā with ava, Ger. Caus.
with-the of the meals remaining- the alms-dish on a pin in the having placed
alms-food wall

स्वपिति । अहं च तदन्नमुत्सृत्य प्रत्यहं भक्षयामि । अनंतरं

svap, 3 sg. asmad Ind. Ttp. -na, Ac. sg. plu with ud, Ger. Avyay. bhaksh 1 sg. Ind.
Pres. Par. N. sg. sleeps. I and his-food, having leaped up, daily eat. Thereupon

तस्य प्रियसुहृद्दीणाकर्णो नाम परिव्राजकः समायातः ।

tad, G. Karm. -d, N. sg. Bahuv. -na, N. sg. -man, Ac. sg. Adv. -ka, N. sg. yā with sam-ā, N. sg.
sg. m. of him the dear-friend Viṇākarna by name a mendicant came.

तेन सह कथाप्रसंगावस्थितो मम चासार्थं जर्जरवंशखंडेन

tad, I. sg. m. Ind. Ttp. -ta, N. sg. m. (rt. sthā). asmad, G. sg. Avyay. Ttp. -ḡa, I. sg.
Him with in conversation-engaged of me for frighten- with a split-bambo-
ing's sake piece

चूडाकर्णो भूमिमताडयत् । वीणाकर्ण उवाच । सखे किमिति मम

Bahuv. -na, -mi, Ac. sg. tad, 3 sg. Bahuv. -na, vach, 3 sg. -khi, V. sg. Ind. Ind. asmad,
N. sg. Impf. Par. N. sg. Perf. Par. Friend, why thus of me

कथाविरक्तो ऽन्यासक्तो भवान् । चूडाकर्णेनोक्तं ।

Ttp. -ta, N. sg. m. Ttp. -ta, N. sg. m. -vat, N. sg. m. Bahuv. -na, I. sg. vach, N. sg. n.
the speech-neglecting on something else-intent you? By Chūdākarna past Pass. Ptc.
said:

मित्रं नाहं विरक्तः किंतु पश्यायं मूषिको ममा-

-ra, V. sg. Ind. asmad, rañj with vi, N. sg. m. Ind. drīś, 2 sg. idam, N. -ka, N. sg. asmad, G. sg.
Friend, not I absent; but look, this mouse of me

पकारी सदा पात्रस्थं भिचान्मुत्सुत्य

-rin, *N. sg. m.* *Ind.* *Ttp. -stha, Ac. sg. n.* *Ttp. -na, Ac. sg.* plu with ud, *Ger.*
the plunderer always the in the dish-staying alms-food, leaping up,

भक्षयति । वीणाकर्णो नागदंतकं विलोक्याह । कथं

bhakhsh, *3 sg. Pres. Par.* *Bahuv. -ṇa, N. sg.* *Ttp. -ka, Ac. sg. ३* lok with vi, *Ger.* ah, *3 sg. Perf. Par.* *Ind.*
eats. Viṇākarna the pin in the wall having examined, says : How

मूषिकः स्वल्पबलो ऽप्येतावद्दूरमुत्पतति ।

-ka, *N. sg.* *Bahuv. -la, N. sg. m.* *Ind.* -vat, *Ac. sg. n.* -ra, *Ac. sg. n. Adv.* pat with ud, *3 sg. Pres. Par.*
a mouse, of very-little-strength though, so far jumps up?

तदत्र केनापि कारणेन भवितव्यं । तथा चोक्तं ।

Ind. *Ind.* kim, *I. sg. n. Ind.* -ṇa, *I. sg.* bhū, *N. sg. n. Ptc. Fut. Pass.* *Ind.* *Ind.* vach, *N. sg. n. past. Ptc. Pass.*
Therefore here something the reason must be. Thus and said :

अकस्माद्युवती वृद्धं केशेष्वाकृष्य चुंबति ।

Ind. (kim, Ab. sg. n.) -van, *N. sg. f. ३* vridh, *Ac. sg. m. post Ptc. Pass.* -śa, *L. pl.* kṛish with ā, *Ger.* chumb, *3 sg. Pres. Par.*
Without-a why the young wife the old man by the hairs having drawn near kisses,

पतिं निर्दयमालिङ्ग्य हेतुत्र भविष्यति ॥ १०८ ॥

-ti, *Ac. sg.* Avay. liṅg with ā, *Ger.* -tu, *N. sg.* *Ind.* bhū, *3 sg. Fut. ii. Par.*
the husband unmercifully having embraced, a reason here must be. (108)

चूडाकर्णः पृच्छति । कथमेतत् । वीणाकर्णः कथयति ।

Bahuv. -ṇa, N. sg. prachh, *3 sg. Pres. Par.* *Ind.* etad, *N. sg. n.* *Bahuv. -ṇa, N. sg.* kath, *3 sg. Pres. Par.* c
Chūḍākarna asks : How that? Viṇākarna relates :

अस्ति गौडीये कौशांबी नाम नगरी । तस्यां चंदनदासनामा

as, *3 sg. Pres. Par.* -ya, *L. sg.* -bi, *N. sg.* -man, *Ac. sg. Adv.* -ri, *N. sg.* tad, *L. sg. f.* *Bahuv. -man, N. sg. m.*
There is in Gaur Kauśāmbī by name a town. Therein Chandanadāsa-named

वणिग्महाधनो निवसति । तेन पश्चिमे वयसि वर्तमानेन

-ṇi, *N. sg.* *Bahuv. -na, N. sg. m.* vas with ni, *3 sg. Pres. Par.* tad, *I. sg. m.* -ma, *L. sg. n.* -yas, *L. sg.* vṛit, *I. sg. Ptc. Pres. Attm.*
a merchant of great-wealth lives. By him, in the last stage of life being,

कामाधिष्ठितचेतसा धनदर्पाह्नीलावती नाम

Bahuv. -tas, I. sg. m. *Ttp. -pa, Ab. sg.* -ti, *N. sg.* -man, *Ac. sg. Adv.*
having the mind-possessed-by love, from wealth-pride Līlāvati by name

वणिक्पुत्री परिणीता । सा च मकरकेतोर्विजयवैजयं-

ṭp. -rī, N. sg. ni with pari, N. sg. f. tad, N. sg. f. Ind. Bahuv. -au, G. sg. m. ṭp. -ti, N. sg.
past Ptc. Pass.
 a merchant's-daughter wedded. She and of the God of Love the victory-banner

तीव यौवनवती बभूव । स च वृद्धपतिस्तस्याः संतोषाय

Ind. -vat, N. sg. f. bhū, 3 sg. tad, N. sg. m. Ind. Karm. -ti, N. sg. tad, G. sg. f. -sha, D. sg.
Perf. Par.
 like youthful was. That and old-husband of her to the satisfaction

नाभवत् ।

Ind. bhū, 3 sg. Impf. Par.
 not was.

यतः । शशिनीव हिमार्तानां घर्मार्तानां रवाविव ।

Ind. -śin, L. sg. m. Ind. ṭp. -ta, G. pl. m. ṭp. -ta, G. pl. m. -vi, L. sg. Ind.
 For, In the moon as of the cold-pained, of the heat-oppressed in the sun as,

मनो न रमते स्त्रीणां जराजीर्णद्वित्रये पतौ ॥ १०६ ॥

-nas, N. sg. Ind. ram, 3 sg. Pres. Attm. -rī, G. pl. Bahuv. -ya, L. sg. m. -ti, L. sg.
 the mind not delights of women in a by-olde age-impaired-husband. (106)

अन्यच्च । पलितेष्वपि वृष्टेषु पुंसः का नाम कामिता ।

-ya, N. sg. n. Ind. -ta, L. pl. n. Ind. dris, L. pl. n. -ns, G. sg. kim, N. sg. f. -man, Ac. -ta, N. sg.
past Ptc. Pass.
 Again and, Grey hairs already being seen, of a man what ever lovership?

रैष्यमिव मन्यन्ते यदन्यमनसः स्त्रियः ॥ ११० ॥

-ya, Ac. sg. Ind. man, 3 pl. Pres. Attm. Ind. Bahuv. -nas, N. pl. f. -rī, N. pl.
 as daug like they consider, since having others-in their hearts women. (110)

स च वृद्धपतिस्तस्यामतीवानुरागवान् ।

tad, N. sg. m. Ind. Karm. -ti, N. sg. tad, L. sg. f. Ind. -vat, N. sg. m.
 That and old-husband of her exceedingly fond;

यतः । धनाशा जीविताशा च गुर्वी प्राणशृतां सदा ।

Ind. ṭp. -śā, N. sg. ṭp. -śā, N. sg. Ind. -ru, N. sg. f. ṭp. -t, G. pl. m. Ind.
 For, Wealth-hope, life-hope and, dear of the living beings always,

वृद्धस्य तरुणी भार्या प्राणेश्चोऽपि गरीयसी ॥ १११ ॥

vridh, G. sg. m. past Ptc. Pass. -ya, N. sg. f. -śā, N. sg. -ya, Ab. pl. Ind. -ru, N. sg. f. Compar.
 of an old man a youthful wife than life even dearer. (111)

नोपभोक्तुं न च त्यक्तुं शक्नोति विषयाञ्चरी ।

Ind. bhuj with upa, Inf. Ind. Ind. tyaj, Inf. śak, 3 sg. Pres. Par. -ya, Ac. pl. -rin, N. sg. m.
 Not enjoy, not and give up can the objects of sense an old man,

अस्थि निर्दशनः श्वेव जिह्वया लेढि केवलं ॥ ११२ ॥

thi, Ac. sg. Bahuv. -na, N. sg. m. śvan, N. sg. Ind. -vā, I. sg. lih, 3 sg. Pres.P. -la, Ac. sg. n. †
the bone a toothless dog as with the tongue licks merely. (112)

अथ सा लीलावती यौवनदर्पादतिक्रान्तकुलमर्यादा केनापि

Ind. tad, N. sg. f. -ti, N. sg. Ttp. -pa, Ab. sg. † Bahuv. -da, N. sg. f. kim, I. sg. m. Ind.
Now that Līlāvati through youth- having transgressed-of some
pride her family-the bounds

वणिक्पुत्रेण सहानुरागवती बभूव ॥

Ttp. -ra, I. sg. Ind. -vat, N. sg. f. bhū, 3 sg. Perf. Par.
merchant's-son with in love was.

यतः । स्वातंत्र्यं पित्रमंदिरे निवसतिर्याचोत्सवे संगतिः

Ind. -ya, N. sg. Ttp. -ra, L. sg. -ti, N. sg. Ttp. -va, L. sg. -ti, N. sg. †
For, Independence, in the father's-house residing, at a public-festival attendance,

गोष्ठीपूरुषसंनिधावनियमो वासो विदेशे तथा ।

Ttp. -dhi, L. sg. -ma, N. sg. -sa, N. sg. -śa, L. sg. † Ind.
of a company-in the presence want of-restraint, living in a strange-place and,

संसर्गः सह पुंश्चलीभिरसहृत्तेर्निजायाः क्षतिः

-ga, N. sg. Ind. -h, I. pl. Ind. -ti, G. sg. -ja, G. sg. f. -ti, N. sg.
associating with wanton women, repeatedly of the livelihood, of her own, waste,

पत्युर्वार्धकमोषितं प्रवसनं नाशस्य हेतुः स्त्रियाः ॥ ११३ ॥

-ti, G. sg. -ka, N. sg. -ta, N. sg. -na, N. sg. -śa, G. sg. -tu, N. sg. -ri, G. sg.
of the old age, jealousy, sojourn of the ruin the cause of a woman. (113) †
husband abroad,

अपरं च । पानं दुर्जनसंसर्गः पत्या च विरहो ऽटनं ।

-ra, N. sg. n. Ind. -na, N. sg. Ttp. -ga, N. sg. -ti, I. sg. Ind. -ha, N. sg. -na, N. sg.
Another and, Drinking, with wicked- from the and separation, roaming about,
associating, husband

स्त्रीभ्रुञ्चान्यग्रहे वासो नारीणां दूषणानि षट् ॥ ११४ ॥

-na, N. sg. Ind. Ttp. -ha, L. sg. -sa, N. sg. -ri, G. pl. -na, N. pl. ślash, N.
Sleeping and, in another's-house dwelling, of women injurious things six. (114)

स्थानं नास्ति क्षणं नास्ति नास्ति प्रार्थयिता नरः ।

-na, N. sg. Ind. as, 3 sg. Pres. Par. -na, N. sg. Ind. as, 3 sg. Pres. Ind. as, 3 sg. -tri, N. sg. -ra, N. sg.
A place not there is, a moment not there is, not there is a soliciting man,

तेन नारदं नारीणां सतीत्वमुपजायते ॥ ११५ ॥

tad, I. sg. n. Adv. -da, V. sg. -ri, G. pl. -tva, N. sg. jan with upa, 3 sg. Pres. Átm.
I therefore, O Nârada, of women chastity is produced. (115)

न स्त्रीणामप्रियः कश्चिन्नियो वापि न विद्यते ।

Ind. -ri, G. pl. Karm. -ya, kim-chid, N. sg. m. ya, N. sg. m. Ind. Ind. Ind. vid, 3 sg. Pres. Pass.
Not of women disliked anyone, liked or also not is known,

गावस्तृणमिवारण्ये प्रार्थयन्ति नवं नवं ॥ ११६ ॥

go, N. pl. -na, Ac. sg. Ind. -ya, L. sg. arth with pra, 3 pl. Pres. Par. -va, Ac. sg. m.
cows grass as in a wood, they seek a new, a new one. (116)

अपरं च । घृतकुंभसमा नारी तप्तंगारसमः पुमान् ।

-ra, N. sg. n. Ind. Ttp. -ma, N. sg. f. -ri, N. sg. Ttp. -ma, N. sg. m. puins, N. sg.
Again and, Butter-pot-like the woman, burning-coal-like the man,

तस्माद्दृतं च वङ्गिं च नैकत्र स्थापयेद्दुधः ॥ ११७ ॥

tad, Ab. sg. n. -ta, Ac. sg. Ind. -ni, Ac. Ind. Ind. Ind. sthâ, 3 sg. -dha, N. sg. m. Adv. Pot. Par. Caus.
therefore butter and fire and not together should put a sage. (117)

न लज्जा न विनीतत्वं न दाक्षिण्यं न भीरुता ।

Ind. -jâ, N. sg. Ind. -tva, N. sg. Ind. -ya, N. sg. Ind. -tâ, N. sg.
Not shame, not modesty, not regard, not fear,

प्रार्थनाभाव एवैकं सतीत्वे कारणं स्त्रियाः ॥ ११८ ॥

Ttp. -va, N. sg. Ind. -ka, N. sg. n. -tva, L. sg. -na, N. sg. -ri, G. sg.
of asking-the want merely the only for the chastity cause of a woman. (118)

पिता रक्षति कौमारे भर्ता रक्षति यौवने ।

-tri, N. sg. raksh, 3 sg. Pres. Par. -ra, L. sg. -tri, N. sg. raksh, 3 sg. Pres. Par. -na, L. sg.
The father guards in infancy, the husband guards in youth,

पुत्रश्च स्थाविरे भावे न स्त्री स्वातंत्र्यमर्हति ॥ ११९ ॥

-ra, N. sg. Ind. -ra, L. sg. m. -va, L. sg. Ind. -ri, N. sg. -ya, Ac. sg. arh, 3 sg. Pres. Par.
the son and in old state of life; not woman independence deserves. (119)

एकदा सा लीलावती रत्नावलीकिरणकर्बुरे पर्यंके तेन बणिकपुत्रेण

Ind. tad, N. sg. f. -ti, N. sg. Ttp. -ra, L. sg. m. -ka, L. sg. tad, I. sg. m. Ttp. -ra, I. sg.
One day that Lilâvatî on a with gem-string-couch that merchant-son lustre-variegated

सह विश्रंभालापैः सुखासीना तमलक्षितोपस्थितं

Ind. Ttp. -pa, I. pl. Karm. -na, N. sg. f. (rt. âs) tad, Ac. sg. m. Karm. -ta, Ac. sg. m.
with in confidence-talks pleasantly-seated that unobserved-approached

पतिमवलोक्य सहस्रोत्थाय केशेष्वाकृष्य

-ti, Ac. sg. lok with ava, Ger. -has, I. sg. sthā with ud, Ger. -sa, L. pl. kṛish with ā, Ger.
husband having perceived, suddenly having risen, by the hairs having drawn,

गाढमालिङ्ग्य चुंबितवती । तेनावसरेण जारश्च पलायितः ।

-dha, Ac. sg. n. liṅg with ā, Ger. chumb, N. sg. f. tad, I. sg. m. -ra, I. sg. -ra, N. sg. Ind. ay with Adv. Ptc. Perf. Par. palā.
ardently having embraced kissed. By that opportunity the lover and escaped.

उक्तं च । उशना वेद यच्छास्त्रं यच्च वेद वृहस्पतिः ।

vach, N. sg. n. Ind. -nas, N. sg. vid, 3 sg. yad, Ac. -ra, Ac. sg. Ind. vid, 3 sg. Ttp. -ti, N. sg. past Ptc. Pass. Perf. Par. sg. n.
Said and, Uśanas knows what science, what and knows Vṛihaspati,

स्वभावेनैव तच्छास्त्रं स्त्रीबुद्धौ सुप्रतिष्ठितं ॥ १२० ॥

Karm. -va, I. sg. Ind. tad, N. sg. n. -ra, N. sg. Ttp. -dhi, L. sg. Karm. -ta, N. sg. n.
by nature already that science in a woman's mind is well-implanted. (120)

तदालिङ्गनमवलोक्य समीपवर्तिनी कुट्टन्यचिंतयत् ।

Ttp. -na, Ac. sg. lok with ava, Ger. Ttp. -tin, N. sg. f. -ni, N. sg. chint, 3 sg. Impf. Par.
Of him-the embracing having seen near-being a procuress thought :

अकस्मादियमेनमुपगूढवतीति । ततस्तथा

Ind. (kim, Ab. sg. n.) idam, N. sg. f. etad, Ac. sg. m. guh with upa, N. sg. f. Ind. Ind. tad, I. sg. f. Ptc. Perf. Par.
'Without-a why this woman him embraced,' thus. Thereupon by that

कुट्टन्या तत्कारणं परिज्ञाय सा लीलावती गुप्तेन

-ni, I. sg. Ttp. -na, Ac. sg. jñā with pari, Ger. tad, N. sg. f. -ti, N. sg. gup, I. sg. m. past Ptc. Pass.
procuress of it-the reason having discovered that Līlāvati with a secret (fine) ०

दंडिता । अतो ऽहं ब्रवीमि । अकस्माद्युवती वृद्धमि-

dand, N. sg. f. Ind. asmad, brū, 1 sg. Ind. (kim, Ab. sg. n.) -van, N. sg. f. -dha, Ac. sg. m. N. sg. Pres. Par.
punished. Therefore I say: without-a why the young woman the old man,

त्यौदि । मूषिकबलीपक्ष्मेन केनापि कारणेनात्र भवितव्यं ।

Bahuv. -di, Ac. sg. n. Ttp. -bha, I. sg. kim, I. sg. m. Ind. -na, I. sg. Ind. bhū, N. sg. n. Ptc. Fut. Pass.
etc. Mouse-strength-support some the cause here must be.

क्षणं विचिंत्य परिव्राजकेनोक्तं । कारणं चात्र

-na, Ac. sg. chint with vi, Ger. -ka, I. sg. vach, N. sg. n. -na, N. sg. Ind. Ind. past Ptc. Pass.
A moment having reflected, by the mendicant said: The reason and here

धनबाहुल्यमेव भविष्यति ।

^१ *Ttp.* -ya, *N. sg.* *Ind.* bhū, 3 *sg. Fut. ii. Par.*
wealth-abundance only will be;

यतः । धनवान्बलवांस्त्र्योके सर्वः सर्वत्र सर्वदा ।

Ind. -vat, *N. sg. m.* -vat, *N. sg. m.* -ka, *L. sg. c* -va, *N. sg. m.* *Ind.* *Ind.*
For, The wealthy strong in the world every one, everywhere, at every time,

प्रभुत्वं धनमूलं हि राज्ञामप्युपजायते ॥ १२१ ॥

-tva, *N. sg.* *Bahuv.* -ja, *N. sg. n.* *Ind.* -jan, *G. pl.* *Ind.* jan with upa, 3 *sg. Pres. Ātm.* c
the superiority on riches-founded for of kings also is produced. (121)

ततः खनित्रमादाय तेन विवरं खनित्वा चिरसंचितं

Ind. -ra, *Ac. sg.* dā with ā, *Ger.* tad, *I. sg. m.* -ra, *Ac. sg.* kham, *Ger.* *Karm.* -ta, *N. sg. n.*
Then a spade having taken, by him the hole having dug open, long-amassed

मम धनं गृहीतं । ततः प्रमृति निजशक्तिहीनः सत्त्वोत्साहरहितः

asmad, *G. १sg.* -na, *N. sg.* grah, *N. sg. n.* *Ind.* *Ind.* *Ttp.* -na, *N. sg. m.* *Ttp.* -ta, *N. sg. m.*
of me wealth was taken. Thence-forward of my-strength- of vigour-energy-
forsaken, deprived,

खाहारमप्युत्पादयितुमक्षमः सत्रासं मंदं मंदमुपसर्पसू-

Karm. -ra, *Ac. sg.* *Ind.* pad with ud, *Karm.* -ma, *Ayay.* -da, *Ac. sg. n. Adv.* srip with upa, *N. sg. m.*
Inf. Caus. *N. sg. m.* *Ptc. Pres. Par.*
My own-food even to procure unable with-fear slowly slowly creeping-on

डाकर्णेनावलोकितः । ततस्तेनोक्तं ।

^१ -ṇa, *I. sg.* lok with ava, *N. sg. m. past Ptc. Pass.* *Ind.* tad, *I. sg. m.* vach, *N. sg. n. past Ptc. Pass.*
by Chūdākarna (I was) perceived. Then by him said :

धनेन बलवांस्त्र्योके धनाद्भवति पंडितः ।

-na, *I. sg.* -vat, *N. sg. m.* -ka, *I. sg.* -na, *Ab. sg.* bhū, 3 *sg. Pres. Par.* -ta, *N. sg. m.*
With wealth strong in the world, through wealth one is wise,

पश्यैतं मूषिकं पापं स्वजातिसमतां गतं ॥ १२२ ॥

dris, 2 *sg.* etad, *Ac.* -ka, *Ac.* -ra, *Ac. sg. m.* *Ttp.* -ta, *Ac. sg.* gam, *Ac. sg. m. past*
Imp. Par. *sg. m.* *sg.* *Ptc. Pass.*
Behold that mouse wretched of his own-species-to the level gone. (122)

किंच । अर्थेन तु विहीनस्य पुरुषस्याल्पमेधसः ।

Ind. -tha, *I. sg.* *Ind.* hā with vi, *G. sg. m. past* -sha, *G. sg.* *Bahuv.* -dhas, *G. sg. m.*
Moreover, By wealth but of a forsaken man, (as) of one with little-judgment,

क्रियाः सर्वा विनश्यन्ति ग्रीष्मे कुसरितो यथा ॥ १२३ ॥

-ya, N. pl. -va, N. pl. f. naś with vi, 3 pl. Pres. Par. -ma, L. sg. Karm. -t, N. pl. Ind.
the actions all disappear, in summer little-rivers as. (123)

अपरं च । यस्वार्थास्तस्य मित्राणि यस्वार्थास्तस्य बांधवाः ।

-ra, N. sg. n. Ind. yad, G. sg. m. -tha, N. pl. tad, G. -ra, N. pl. yad, G. sg. m. -tha, N. pl. tad, G. -va, N. pl.
Another and, Of whom wealth, of him friends, of whom wealth, of him relations,

यस्वार्थाः स पुमांल्लोके यस्वार्थाः स हि पंडितः ॥ १२४ ॥

yad, G. sg. m. -tha, N. pl. tad, N. puñs, N. -ka, L. sg. yad, G. sg. m. -tha, N. pl. tad, N. Ind. -ta, N.
of whom wealth, he a man in the world, of whom wealth, he indeed wise. (124)

अन्यच्च । अपुत्रस्य गृहं शून्यं सन्निवरहितस्य च ।

-ya, N. sg. n. Ind. Bahuv. -ra, G. sg. m. -ha, N. sg. -ya, N. sg. n. Ttp. -ta, G. sg. m. Ind.
Again and, Of a son-less the house empty, of one of a good-friend-destitute and,

मूर्खस्य च दिशः शून्याः सर्वशून्या दरिद्रता ॥ १२५ ॥

-kha, G. sg. m. Ind. -ś. N. pl. -ya, N. pl. f. Karm. -ya, N. sg. f. -tā, N. sg.
of a fool and the regions empty, all-empty poverty. (125)

अपरं च । तानीन्द्रियाण्यविकलानि तदेव नाम

-ra, N. sg. n. Ind. tad, N. pl. n. -ya, N. pl. Karm. -la, N. pl. n. tad, N. sg. n. Ind. -man, N. sg.
Another and, 'Those senses unimpaired, that same name,

सा बुद्धिरप्रतिहता वचनं तदेव ।

tad, N. sg. f. -dhi, N. sg. Karm. -ta, N. sg. f. -na, N. sg. tad, N. sg. n. Ind.
that intellect uninjured, language that same,

अर्थोष्मणा विरहितः पुरुषः स एव

Ttp. -man, I. sg. rah with vi, N. sg. m. past Ptc. Pass. -sha, N. sg. tad, N. sg. m. Ind.
by the wealth-heat forsaken man that same

अन्यः क्षणेन भवतीति विचित्रमेतत् ॥ १२६ ॥

-ya, N. sg. m. -na, I. sg. bhū, 3 sg. Pres. Par. Ind. -tra N. sg. n. ctad, N. sg. n.
another in a moment is, thus strange this. (126)

एतत्सर्वमाकर्ण्य मया लोचितं । ममात्रावस्थानमयुक्तमिदानीं

This all having heard by me considered: Of me here staying improper now,

यच्चान्यस्मा एतद्दृत्तांतकथनं तदप्यनुचितं ।

what and to another of these-affairs-communication, that also improper.

यतः । अर्थनाशं मनस्तापं गृहे दुश्चरितानि च ।

For, Fortune-loss, of mind-distress, at home malpractices and,

वन्ननं चापमानं च मतिमान्न प्रकाशयेत् ॥ १२७ ॥

the being cheated and, the being slighted and, the wise not should make public. (127)

अपि च । आयुर्वित्तं गृहच्छिद्रं मंत्रमैद्युनभेषजं ।

Also and, Age, wealth, at home-trouble, design-love-medicine,

तपोदानापमानं च नव गोप्यानि यत्नतः ॥ १२८ ॥

penance-liberality-dishonour and, nine (things) to be concealed carefully. (128)

तथा चोक्तं । अत्यंतविमुखे दैवे व्यर्थे यत्ने च पौरुषे ।

Thus and said, Very-averse (being) fortune, in vain the exertion and human,

मनस्विनो दरिद्रस्य वनादन्यत्कृतः सुखं ॥ १२९ ॥

of the wise poor, (different) from the forest other whence comfort? (129)

अन्यच्च । मनस्वी म्रियते कामं कार्पण्यं न तु गच्छति ।

Again and, The wise dies rather, to misery not but he goes,

अपि निर्वाणमायाति नानलो याति शीततां ॥ १३० ॥

even to extinction goes, not fire goes to coldness. (130)

किंच । कुसुमस्तवकस्येव द्वे वृत्ती तु मनस्विनः ।

Moreover, Of a flower-cluster as, two conditions forsooth of the wise,

सर्वेषां मूर्ध्नि वा तिष्ठेद्विशीर्येद्यथा वने ॥ १३१ ॥

of all at the head either he may stand, he may fade away or in a forest. (131)

यच्चात्रैव याञ्जया जीवनं तदतीव गर्हितं ।

What and here just through begging living, that exceedingly reprobated.

यतः । वरं विभवहीनेन प्राणैः संतर्पितोऽनलः ।

For, Better by one of wealth-deprived with the life satiated a fire,

नोपचारपरिभ्रष्टः कृपणः प्रार्थितो जनः ॥ १३२ ॥

not an of civility-destitute miserly solicited person. (132)

दारिद्र्याद्धियमेति ह्रीपरिगतः सत्त्वात्परिभ्रश्यते

From poverty to shame one goes, shame-laden of strength one is deprived,

निःसत्त्वः परिभ्रयते परिभवान्निर्वेदमापद्यते ।

strengthless one is oppressed, from oppression into despondency one falls,

निर्विषः श्लुचमेति शोकनिहतो बुद्ध्या परित्यज्यते

the despondent to sorrow goes, the sorrow-stricken by reason is forsaken,

निर्वुद्धिः क्षयमेत्यहो विधनता सर्वापदामास्यदं ॥ १३३ ॥

the reason-less to destruction goes, Oh, poverty of all-evils the foundation. (133)

किंच । वरं मौनं कार्यं न च वचनमुक्तं यदनृतं

Moreover, Better silence to be observed, not and a word spoken, which untrue,

वरं क्लैव्यं पुंसां न च परकलत्राभिगमनं ।

better impotence of men, not and with another's-wife-intercourse,

वरं प्राणत्यागो न च पिशुनवाक्येष्वभिरुचिः

better life-abandonment, not and in calumnious-words delight,

वरं भिक्षाशित्वं न च परधनास्वादनसुखं ॥ १३४ ॥

better alms-eating, not and another's-wealth-tasting-pleasure. (134)

वरं शून्या शाला न च खलु वरो दुष्टदृषभः

Better an empty stable, not and by any means better a vicious-bull,

वरं वेश्या पत्नी न पुनरविनीता कुलवधूः ।

better a wanton (as) wife, not but an ill-mannered noble-wife,

वरं वासो ऽरण्ये न पुनरविवेकाधिपपुरे

better dwelling in a wood, not but in an indiscriminating-ruler's-town,

वरं प्राणत्यागो न पुनरधमानामुपगमः ॥ १३५ ॥

better life-abandonment, not but of low persons society. (135)

अपि च । सेवेव मानमखिलं ज्योत्स्नेव तमो जरेव लावण्यं ।

Also and, Servitude as respect totally, moonlight as darkness, old age as loveliness,

हरिहरकथेव दुरितं गुणशतमप्यर्थिता हरति ॥ १३६ ॥

of Hari (and) -Hara- as sin, of virtues-a hundred even beggary takes away. (136)
legend

इति विमृश्य तत्किमहं परपिंडेनात्मानं पोषयामि ।

Thus having reflected, then why I, with another's-cake myself nourish ?

कष्टं भोः । तदपि द्वितीयं मृत्युद्वारं ।

Oh, the misery ! That even a second death-gate.

यतः । पल्लवग्राहि पांडित्यं क्रयक्रीतं च मैथुनं ।

For, Buds gathering (superficial) wisdom, with money-purchased and love,

भोजनं च पराधीनं तिस्रः पुंसां विडंबनाः ॥ १३७ ॥

subsistence and on another-depending, three of men afflictions. (137)

रोगी चिरप्रवासी परान्नभोजी परावसथशायी ।

The sick, the long-exiled, the another's-bread-eating, in another's-house-living,

यञ्जीवति तन्मरणं यन्मरणं सो ऽस्य विश्रामः ॥ १३८ ॥

what he lives, that death; what death, that of him the deliverance. (138)

इत्यालोच्यापि लोभात्पुनरप्यर्थं ग्रहीतुं ग्रहमकरवं ।

Thus having also, from again even wealth to acquire taking away I made.
considered desire

तथा चोक्तं । लोभेन बुद्धिश्चलति लोभो जनयते तृषां ।

Thus and said, Through desire reason departs, desire produces covetousness,

तृषार्हो दुःखमाप्नोति परचेह च मानवः ॥ १३९ ॥

by covetousness-tormented pain experiences hereafter here and a man. (139)

ततो ऽहं मंदं मंदमुपसर्पस्त्रेण वीणाकर्णेन जर्जरवंशखंडेन

Then I slowly slowly creeping-on, by that Vīṇākaraṇa with a split-bamboo-piece

ताडितश्चाचिंतयं ।

beaten and, reflected:

धनलुब्धो ह्यसंतुष्टो ऽनियतात्माजितेन्द्रियः ।

The wealth-desirous indeed discontented, of unrestrained-mind, of unsubdued-senses ;

सर्वा एवापदस्तस्य यस्य तुष्टं न मानसं ॥ १४० ॥

all verily misfortunes of him, whose content not mind. (140)

तथा च । सर्वाः संपत्तयस्तस्य संतुष्टं यस्य मानसं ।

Thus and, All kinds of happiness of him, content of whom the mind;

उपानद्गुणपादस्य ननु चर्मवृतेव भूः ॥ १४१ ॥

of him whose foot-is is not with leather-covered as it were the earth? (141)
covered-with a shoe

अपरं च । संतोषामृतदत्तानां यत्सुखं शान्तचेतसां ।

Another and, Of the with the contentment- what happiness of the placid-minded,
nectar-satiated

कुतस्तद्गुणलुब्धानामितश्चेतश्च धावतां ॥ १४२ ॥

whence that of the wealth-desirous hither and thither running? (142)

किंच । तेनाधीतं श्रुतं तेन तेन सर्वमनुष्ठितं ।

Moreover, By him read, heard by him, by him everything accomplished,

येनाशाः पृष्ठतः कृत्वा नैराश्रमवलंबितं ॥ १४३ ॥

by whom, hopes behind the back having placed, hope-freedom depended upon. (143)

अपि च । असेवितेश्वरद्वारमदृष्टविरहव्यथं ।

Also and, Not having served-a master's-door, not having perceived-separation-pain,

अनुक्तास्तीवचनं धन्यं कस्यापि जीवनं ॥ १४४ ॥

not having uttered-an unmanly-word, happy of any man the life. (144)

यतः । न योजनशतं दूरं बाध्यमानस्य दृष्ट्याया ।

By, Not a yojana-hundred far for one stricken with covetousness,

संतुष्टस्य करप्राप्ते ऽप्यर्थे भवति नादरः ॥ १४५ ॥

of the contented for the to hand-come even treasure is not regard. (145)

तद्भावस्थोचितकार्यपरिच्छेदः श्रेयान् ।

Therefore here of (my) situation-suiting-action-discrimination better.

को धर्मो भूतदया किं सौख्यमरोगिता जगति जंतोः ।

What religion? for the living-compassion. What happiness? health in the world of man.

कः स्नेहः सद्भावः किं पांडित्यं परिच्छेदः ॥ १४६ ॥

What love? a noble-state of mind. What wisdom? discrimination. (146)

तथा च । परिच्छेदो हि पांडित्यं यदापन्ना विपत्तयः ।

Thus and, Discrimination indeed wisdom, when approached misfortunes

अपरिच्छेदकर्तृणां विपदः स्युः पदे पदे ॥ १४७ ॥

of the without-discrimination-acting misfortunes will be at step at step. (147)

त्यजेदेकं कुलस्यार्थं ग्रामस्यार्थं कुलं त्यजेत् ।

One should one for a family's-sake, for a village's-sake a family one should give up; give up; give up;

ग्रामं जनपदस्यार्थं स्वात्मार्थं पृथिवीं त्यजेत् ॥ १४८ ॥

a village for the country's-sake, for one's self's-sake the earth one should give up. (148)

अपरं च । पानीयं वा निरायासं स्वादन्नं वा भयोत्तरं ।

Again and, Water either without-exertion, sweet food or with danger-attended,

विचार्य खलु पश्यामि तद्दुखं यत्र निर्वृतिः ॥ १४९ ॥

having deliberated indeed I see, that happiness where ease. (149)

दृष्ट्यालेच्याहं निर्जनवनमागतः ।

Thus having considered I the lonely-wood approached.

यतः । वरं वनं व्याघ्रजेंद्रसेवितं द्रुमालयः पक्वफलांबुभोजनं ।

For, Better a wood by tigers-(and) elephants- a tree-habitation on ripe-fruits- (and)water-living, haunted,

हृणानि शय्या परिधानवल्कलं न बंधुमध्ये धनहीनजीवनं ॥ १५० ॥

grass for a bed, a garment-(of) bark, not of friends-in the of one of wealth-deprived- midst the living. (150)

ततो ऽस्मत्पुण्योदयादनेन मित्रेणाहं स्नेहानुवृत्त्या-

Afterwards, through my-fortune's-(i.e. good by this friend I with affection-continuity works) rise (i.e. reward)

नुगृहीतः । अधुना च पुण्यपरंपरया भवदाश्रयः स्वर्ग एव मया प्राप्तः ।

favoured. Now and by fortune- of you-the a paradise verily, by me found. continuation company,

यतः । संसारविषवृक्षस्य द्वे अत्र रसवत्फले ।

For, Of the world's-poison-tree two here delicious-fruits,

काव्यामृतरसाखादः संगमः सुजनैः सह ॥ १५१ ॥

the poem-nectar-flavour-tasting, association good-men with. (151)

मन्थर उवाच । अर्थाः पादरजोपमा गिरिनदीवेगोपमं यौवनं

Manthara said : Riches on the feet-the dust-resembling, mountain-rivers- youth, flectness-like

आयुष्यं जलविंदुलोलचपलं फेनोपमं जीवितं ।

vital strength as a water-drop-trembling-unsteady, froth-like life;

धर्मं यो न करोति निंदितमतिः स्वर्गार्गलोद्घाटनं

virtue who not practises base-minded, the heaven-bar-unbolting,

पश्चात्तापयुतो जरापरिगतः शोकाग्निना दह्यते ॥ १५२ ॥

afterwards repentance-seized, by old age- with the sorrow-fire is burnt. (152) ⁴
overpowered,

युष्माभिरतिसंचयः कृतस्तस्यायं दोषः । शृणु ।

By you too much-accumulation made; of it this the fault (i.e. cause); Listen :

उपार्जितानां वित्तानां त्याग एव हि रक्षणं ।

Of accumulated riches giving away only indeed the preservation;

तडागोदरसंस्थानां परीवाह इवांभसां ॥ १५३ ॥

of the in a pond's-interior-standing a drain as of waters. (153)

अन्यच्च । यद्दधो ऽधः चित्ती वित्तं निचखान मितंपचः ।

Again and, When low low in the ground wealth has buried the miser,

तद्दधोनिलयं गंतुं चक्रे पंथानमग्रतः ॥ १५४ ॥

then to a mansion below to go he has made himself a path beforehand. (154) ⁶

अन्यच्च । निजसौख्यं निहंधानो यो धनार्जनमिच्छति ।

Again and, His own-happiness opposing who wealth-acquisition wishes, •

धरार्थं भारवाहीव क्लेशस्यैव हि भाजनं ॥ १५५ ॥

• for another's-sake a burthen-bearer as, of pain merely indeed a vessel. (155)

अपरं च । दानोपभोगहीनेन धनेन धनिनो यदि ।

Again and, Through of liberality-(and) enjoyment-deprived riches rich if (we are),

पृथ्वीखातनिखातेन धनेन धनिनो वयं ॥ १५६ ॥

through the in the earth-caverns-buried riches rich we. (156)

अन्यच्च । असंभोगेन सामान्यं कृपणस्य धनं परैः ।

Again and, Through non-enjoyment common of a miser the wealth with others,

अस्येदमिति संबंधो हानौ दुःखेन गम्यते ॥ १५७ ॥

'of him this' thus the connection at the loss by pain is ascertained. (157)

दानं प्रियवाक्कहितं ज्ञानमगर्वं क्षमान्वितं शौर्यं ।

Liberality by kind-words- knowledge without-conceit, with clemency- heroism, accompanied, endowed

वित्तं त्यागनियुक्तं दुर्लभमेतच्चतुर्भद्रं ॥ १५८ ॥

wealth with liberality-connected, difficult-to be found these four-good things. (158)

कृतं च । कर्तव्यः संचयो नित्यं कर्तव्यो नातिसंचयः ।

Said and, To be made accumulation constantly, to be made not exceeding-accumulation,

पश्य संचयशीलो ऽसौ धनुषा जंबुको हतः ॥ १५९ ॥

behold, accumulation-practising that by a bow jackal slain. (159)

तावाहतुः । कथमेतत् । मंथरः कथयति । आसीत्कल्याणकटक-

Those two say: How that? Manthara relates: There was of Kalyāṇa-kaṭaka-

वास्तथो भैरवो नाम व्याधः । स चैकदा मृगमन्विष्यमाणो

an inhabitant, Bhairava by name, a hunter. He and one day a deer pursuing

विंध्याटवीं गतवान् । ततस्तेन व्यापादितं मृगमादाय

to the Vindhya-forest went. Afterwards by him the killed deer having taken up

गच्छता घोराकृतिः शूकरो दृष्टः । तेन व्याधेन मृगं भूमौ

going, of formidable-appearance a boar seen. By that hunter the deer upon the ground

निधाय शूकरः शरेणाहतः । शूकरेणापि घनघोरगर्जनं

having laid, the boar with an arrow hit. By the boar in turn as of clouds-a terrible-roar

कृत्वा स व्याधो मुष्कदेशे हतः संखिन्नद्रुम इव

• having made that hunter in the groin wounded being a cut-tree like

भूमौ निपपात ।

on the ground fell-down.

यतः । जलमग्निं विषं शस्त्रं चुड्याधी पतन्तु गिरेः ।

For, Water, fire, poison, a weapon, hunger-illness, falling from a rock,

निमित्तं किञ्चिदासाद्य देही प्राणैर्विमुच्यते ॥ १६० ॥

a cause (i.e. accident) of some kind having the corporeal being of life is deprived. (160)
encountered

अथ तयोः पादास्फालनेन सर्पो ऽपि मृतः । अथानंतरं

Then of them through the feet-trampling a serpent also killed. Now thereupon

दीर्घरावो नाम जंबुकः परिभ्रमन्नाहारार्थी तान्मृतान्

Dīrgharāva by name, a jackal, roaming-about, food-seeking, those dead

मृगव्याधसर्पशूकरानपश्यदचिंतयत् । अहो अद्य महद्भोज्यं मे

deer-hunter-serpent-boar saw, reflected and: Oh! to-day a great meal of me

समुपस्थितं । अथवा ।

fallen in the way. However,

अचिंतितानि दुःखानि यथैवायांति देहिनां ।

Unthought-of troubles as just happen to men,

सुखान्यपि तथा मन्ये देवमत्रातिरिच्यते ॥ १६१ ॥

blessings also thus, I think; fate in this plays the chief part. (161)

तुङ्गवतु । एषां मासैर्मासत्रयं मे सुखेन गमिष्यति ।

Then be it, Of these with the flesh a month-triad to me pleasantly will pass.

मासमेकं नरो याति द्वौ मासौ मृगशूकरौ ।

Month one the man goes, two months deer-(and) boar,

अहिरेकं दिनं याति अद्य भक्ष्यो धनुर्गुणः ॥ १६२ ॥

the serpent one day goes! to-day to be eaten the bow-string. (162)

ततः प्रथमैर्बुभुक्षायामिदं निःस्वादु कोदंडलग्नं स्नायुबंधनं

Then in the first-desire of eating this unsweet to the bow-fastened sinew-string

खादामि । इत्युक्त्वा तथा कृते सति च्छिन्ने स्नायुबंधन

I eat. Thus having said, thus done being, being cut the sinew-string,

उत्पतितेन धनुषा हृदि निर्भिन्नः स दीर्घरावः पंचत्वमा-

by the up-springing bow in the heart pierced, that Dīrgharāva to the dissolution into the five elements

गतः । अतो ऽहं ब्रवीमि कर्तव्यः संचयो नित्यमित्यादि ।

gone. Therefore I say: 'To be made accumulation constantly,' etc.

तथा च । यद्दाति यद्भ्राति तदेव धनिनो धनं ।

Thus and, What he gives, what he eats, that alone of a rich man the wealth ;

अन्ये मृतस्य क्रीडन्ति दारैरपि धनैरपि ॥ १६३ ॥

others of the dead sport with the wife also, with the riches also. (163)

किंच । यद्दासि विशिष्टेभ्यो यच्चाश्रासि दिने दिने ।

Moreover, What thou givest to the distinguished, what and thou eatest day by day,

तत्ते वित्तमहं मन्ये शेषं कस्यापि रक्षसि ॥ १६४ ॥

that of thee the wealth I consider; the rest for somebody else thou preservest. (164)

यातु । किमिदानीमतिक्रान्तोपवर्णनेन ।

Let it go. What at present with excessive-description ?

यतः । नाप्राप्यमभिवाङ्कन्ति नष्टं नेच्छन्ति शोचितुं ।

For, Not the unattainable long after, the lost not wish to bewail,

आपत्त्वपि न मुह्यन्ति नराः पंडितबुद्धयः ॥ १६५ ॥

in misfortunes even not are perplexed men of wise-intellect. (165)

तत्सखे सर्वदा त्वया सोत्साहेन भवितव्यं ।

Therefore, friend, always by thee full-of energy to be.

यतः । शास्त्राण्यधीत्यापि भवंति मूर्खाः

For, Books having read even they are fools,

यस्तु क्रियावान्पुरुषः स विद्वान् ।

who on the contrary an active man, he wise ;

सुचिंतितं चोषधमातुराणां •

a well-devised also medicine of the diseased

न नाममात्रेण करोत्यरोगं ॥ १६६ ॥

not by the name-merely effects freedom-from disease. (166)

अन्यच्च । न स्वल्पमप्यध्वसायभीरोः

Again and, Not a very-small even of the of exertion-afraid

करोति विज्ञानविधिर्गुणं हि ।

produces a wisdom-precept benefit indeed,

अंधस्य किं हस्ततलस्थितो ऽपि

of a blind man (what?) on the palm-standing even

प्रकाशयत्यर्थमिह प्रदीपः ॥ १६७ ॥

does make visible an object here a lamp? (167)

तदत्र सखे दशाविशेषे शान्तिः करणीया ।

Then here, O friend, in each special condition tranquillity to be observed.

एतदप्यतिकष्टं त्वया न मंतव्यं ।

This also too-hard by thee not to be considered.

यतः । राजा कुलवधूर्विप्रा मंत्रिणश्च पयोधराः ।

For, 'A king, a noble wife, the wise, ministers likewise, clouds,

स्थानभ्रष्टा न शोभन्ते दंताः केशा नखा नराः ॥ १६८ ॥

places (their) places-removed not shine, teeth, hairs, nails, men. (168)

इति विज्ञाय मतिमान्स्वस्थानं न परित्यजेत् । कापुरुषवचनमेतत् ।

Thus perceiving a wise man his-place not should abandon, 'a weak man's- this speech

यतः । स्थानमुत्सृज्य गच्छन्ति सिंहाः सत्पुरुषा गजाः ।

For, (Their) country quitting go lions, brave-men, elephants ;

तत्रैव निधनं यांति काकाः कापुरुषा मृगाः ॥ १६६ ॥

There even to death go crows, weak-men, deer. (169)

को वीरस्य मनस्विनः स्वविषयः को वा विदेशस्तथा

What of a brave man, of a wise, his own-country, what or a strange-
country likewise ?

यं देशं अयते तमेव कुरुते बीजप्रतापार्जितं ।

to what place he comes, that even does he make through his arms-majesty-
acquired.

यद्द्वानखलांगुलप्रहरणः सिंहो वनं गाहते

What teeth-claws-tail-(having as) weapons, a lion wood enters,

तृस्मिन्नेव हतद्विपेंद्ररुधिरैस्तृष्णां क्षिनत्यात्मनः ॥ १७० ॥

In that verily with the slain-elephant's-blood the thirst he quenches of himself. (170)

अपरं च । निपानमिव मंडूकाः सरः पूर्णमिवांडजाः ।

Again and, A pool as frogs, a lake full as fishes,

सौद्योगं नरमायांति विवशाः सर्वसंपदः ॥ १७१ ॥

(so) the exerting man approach by themselves all-fortunes. (171)

अन्यच्च । सुखमापतितं सेवेद्दुःखमापतितं तथा ।

Again and, Happiness fallen to one's one should trouble fallen to one's likewise,
share share cherish share

चक्रवत्परिवर्तते दुःखानि च सुखानि च ॥ १७२ ॥

wheel-like turn-round troubles and, joys and. (172)

अन्यच्च । उत्साहसंपन्नमदीर्घसूत्रं

Again and, To the exertion-endued, unprocrastinating,

क्रियाविधिज्ञं व्यसनेष्वसक्तं ।

of action-the rules-knowing, to vices not-attached,

शूरं कृतज्ञं दृढसौहृदं च

to a hero, benefits-remembering, one of steady-friendship and,

लक्ष्मीः स्वयं याति निवासहेतोः ॥ १७३ ॥

Lakshmi of her own accord goes for the sake of residing (with him). (173)

विशेषतश्च । विनाप्यर्थैर्वीरः सृशति ब्रह्मानोन्नतिपदं

Especially and, Without even riches a hero touches of honour-elevation-a place,

• समायुक्तो ऽप्यर्थैः परिभवपदं याति कृपणः ।

endowed even with riches to of disgrace-a place goes the miser ;

स्वभावाद्भूतां गुणसमुदयावाप्तिविषयां ।

the from the inborn-nature springing, for virtue-multitude-acquirement-fit

द्युतिं सैर्हीं किं श्वा द्यतकनकमालो ऽपि लभते ॥ १७४ ॥

splendour of a lion (what?) a dog bearing-a gold-necklace even obtains? (174)

धनवानिति हि मदो मे किं गतविभवो विषादमुपयामि ।

‘Of riches thus truly pride to me; why with departed-sorrow I approach? possessed, wealth’

करनिहितकंदुकसमाः पातोत्पाता मनुष्याणां ॥ १७५ ॥

the in the hand-placed-ball-like (are) the sinkings-(and) risings of men. (175)

अपरं च । अभ्रच्छाया खलुश्रीतिर्नवशस्यानि योषितः ।

Again and, A cloud’s-shadow, of wicked-the friendship, new-corn, women,

किंचित्कालोपभोग्यानि धौवनानि धनानि च ॥ १७६ ॥

for some-time-(only) to be enjoyed, youth, riches and. (176)

वृत्त्यर्थं नातिचेष्टेत म्ना हि धात्रैव निर्मिता ।

For the sake of not too much one should that for by the Creator already provided ; a-livelihood strive,

गर्भाद्दुत्पत्तिते जंतौ मातुः प्रस्रवतः स्तनौ ॥ १७७ ॥

from the womb when comes forth a creature, of the mother stream the breasts. (177)

अपि च सखे । येन शुक्लीकृता हंसाः शुकाश्च हरितीकृताः ।

Also and, O friend, By whom white-made the geese, the parrots and green-made,

मयूराश्चित्रिता येन स ते वृत्तिं विधास्यति ॥ १७८ ॥

the peacocks variegated by whom, He for thee a livelihood will provide. (178)

अपरं च । सतां रहस्यं शृणु मित्र ।

Again and, Of the good the secret hear, O friend,

जनयंत्यर्जने दुःखं तापयन्ति विपत्तिषु ।

They produce in the acquisition trouble, they cause pain in failures,

मोहयन्ति च संपत्तौ कथमर्थाः सुखावहाः ॥ १७९ ॥

they infatuate and in success, how (are) riches happiness-conferring? (179)

अपरं च । धर्मार्थं यस्य वित्तेहा वरं तस्य निरीहता ।

Another and, For religion's-sake of whom wealth-desire, better of him freedom from-desire,

प्रचालनाद्भिः पंकस्य दूरादस्पर्शनं वरं ॥ १८० ॥

than wiping off for of mud far not-touching better. (180)

यतः । यथा ह्यामिषमाकाशे पक्षिभिः श्वापदैर्भुवि ।

For, As truly prey in the air by birds, by beasts on earth

भक्ष्यते सलिले नक्रैस्तथा सर्वत्र वित्तवान् ॥ १८१ ॥

is eaten, in water by crocodiles, thus everywhere the rich man. (181)

राजतः सलिलाद्भे श्चौरतः स्वजनादपि ।

From a king, from water, from fire, from the robber, from their own- likewise, people

भयमर्थवतां नित्यं मृत्योः प्राणभृतामिव ॥ १८२ ॥

fear of the rich constantly, from death of the living as. (182)

तथा हि । जन्मनि क्लेशवज्जले किं नु दुःखमतः परं ।

Thus for, In life with troubles-abounding what possibly pain than this greater?

इच्छाम्भंपद्यतो नास्ति यच्चेच्छा न निवर्तते ॥ १८३ ॥

desire-fulfilment because not is, because and the desire not ceases? (183)

अन्यच्च भ्रातः शृणु ।

Another and, brother, hear:

धनं तावदसुलभं लब्धं ह्यक्लेण रक्ष्यते ।

Wealth at first not-easy-to obtained, obtained with difficulty it is preserved,

लब्धनाशो यथा मृत्युस्तस्मादेतन्न चिंतयेत् ॥ १८४ ॥

of the obtained-the loss like death, therefore of this not one should think. (184)

दृष्णां चेह परित्यक्त्वा को दरिद्रः क ईश्वरः ।

Covetousness and here having abandoned, who 'poor? who a lord?

तस्याश्चेत्प्रसरो दत्तो दास्यं च शिरसि स्थितं ॥ १८५ ॥

of it if way given, servitude and at the head placed. (185)

अपरं च । यद्यदेव हि वाञ्छेत ततो वाञ्छा प्रवर्तते ।

Again and, What what just indeed one may desire, thence the desire starts,

प्राप्तं एवार्थतः सो ऽर्घो यतो वाञ्छा निवर्तते ॥ १८६ ॥

obtained verily in reality that object, from which the desire turns away. (186)

किं ब्रह्मना मम पक्षपातेन । मयैव सहान्न

What with so much of my side of the question? With me just together here

कालो नीयतां ।

the time may be spent.

यतः । आमरणांताः प्रणयाः क्रोधास्तत्क्षणभंगुराः ।

For, At-death-ending the affections, the anger at that-moment-vanishing,

परित्यागाश्च निःसंगा भवंति हि महात्मनां ॥ १८७ ॥

the gifts and free from-self-interest are truly of the noble-minded. (187)

इति श्रुत्वा लघुपतनको ब्रूते । धन्यो ऽसि मंधर

Thus having heard Laghupatanaka says: Happy art thou, O Manthara,

सर्वथा स्थाध्यगुणो ऽसि ।

in every way of praiseworthy-virtue thou art.

दंतः । संत एव सतां नित्यमापदुद्धरणचमाः ।

For, The good only of the good constantly out of misfortune-to lift-able,

गजानां पंकमग्नानां गजा एव धुरंधराः ॥ १८८ ॥

of elephants into a mire-plunged elephants only the burthen-bearers (rescuers). (188)

स्थाध्यः स एको भुवि मानवानां

To be praised that alone on-earth of men,

स उत्तमः सत्पुरुषः स धन्यः ।

he the greatest, a good man, he happy,

यस्यार्थिनो वा शरणागता वा

of whom the needy either, the refuge-taking or,

नाशाविभंगा विमुखाः प्रयांति ॥ १८६ ॥

not broken-hoped with averted-faces go away. (189)

तदेवं ते स्वेच्छाहारविहारं कुर्वाणाः संतुष्टाः

Then thus those according to their-desire-feeding-(and)sporting making contented

सुखं निवसंति । अथ कदाचिच्चित्रांगनामा मृगः केनापि चासि-

happily dwell. Now one-day Chitrânga-named a deer by somebody frightened

तस्तत्रागत्य मिलितः । ततः पश्चादायांतं मृगमवलोक्य भयं

there having approached was met. Thence after approaching the deer having seen, danger

संचिंत्य मंथरो जलं प्रविष्टो मूषिकश्च विवरं गतः काको

suspecting, Manthara the water entered, the mouse and to the hole went, the crow

ऽप्युड्डीय वृक्षमारूढः । ततो लघुपतनकेन सुदूरं निरूप्य

also up-flying a tree ascended. Then by Laghupatanaka, very-far having looked,

भयहेतुर्न को ऽप्यायातीत्यालोचितं । पश्चात्तदचना-

of fear-cause not any approaches' thus was considered. Afterwards upon his word

दागत्य पुनः सर्वे मिलित्वा तत्रैवोपविष्टाः । मंथरेणोक्तं । भद्रं

having arrived again all having met there just seated. By Manthara said: Hail!

मृगं स्वागतं । स्वेच्छयोदकाद्याहारो ऽनुभूयतां ।

deer, welcome! According to your-wish, of water-etc. consisting-food may be enjoyed.

अत्रावस्थानेन वनमिदं सनाथीक्रियतां । चित्रांगो ब्रूते ।

By here residing forest this with a lord-may be endowed. Chitrânga says:

लुब्धकचासितो ऽहं भवतां शरणमागतः । भवद्भिः सह

By a hunter-frightened I of you the protection approached. You with

सख्यमिच्छामि । हिरण्यको ऽवदत् । मित्रत्वं तावदस्माभिः सहै भवता-

friendship I wish. Hiranyaka said: Friendship truly us with by you

• यत्नेन मिलितं ।

without-trouble met.

यतः । औरसं कृतसंबंधं तथा वंशक्रमागतं ।

For, One's own offspring, one formed by connection, likewise one in race-line-descended;

रक्षितं व्यसनेभ्यश्च मित्रं ज्ञेयं चतुर्विधं ॥ १६० ॥

one rescued from dangers and, a friend to be known of four-kinds. (190)

तदत्र भवता स्वगृहनिर्विशेषं स्वीयतां ।

Therefore here by you from your own-house-without a difference may be refrained.

तच्छ्रुत्वा मृगः सानंदो भूत्वा स्वेच्छाहारं

That having heard the deer, full of-joy being, according to his-desire-feeding

कृत्वा पानीयं पीत्वा जलासन्नतरुच्छायायामुपविष्टः । अथ

making, water drinking, in a water-near standing-tree's-shade settled. Then,

मंथरेणोक्तं । सखे मृग एतस्मिन्निर्जने वने केन चासितो

by Manthara said: Friend deer, in this lonely forest by whom frightened

ऽसि । कदाचित्किं व्याधाः संचरन्ति । मृगेणोक्तं । अस्ति

art thou? Ever (do) hunters walk about? By the deer said: There is

कलिङ्गविषये रुक्माङ्गदो नाम नरपतिः । स च दिग्विज-

in the Kaliṅga-country Rukmāṅgada by name a prince. He and by the world-

यव्यापारक्रमेणागत्य चंद्रभागानदीतीरे समावा-

conquest-business-course having approached, on the Chandrabhāgā-bank having

सितकटको वर्तते । प्रातश्च तेनात्रागत्य

pitched-his camp resides. 'In the morning and, he here having arrived

कर्पूरसरःसमीपे भवितव्यमिति व्याधानां मुखात्किंवदन्ती

in the Karpūra-lake-proximity will be, thus of the hunters from the mouth a report

श्रूयते । तदत्रापि प्रातरवस्थानं भयहेतुकमित्या-

is heard. Therefore here also in the morning residing (is) fear-cause having, thus

स्त्री च यथावसरकार्यमारभ्यतां । तच्छ्रुत्वा

considering according to-the occasion-action may be undertaken. That having heard

कूर्मः सभयमाह । जलाशयांतरं गच्छामि । काक-

the tortoise with-fear says: To another-water-reservoir I go. The crow-

मृगावप्युक्तवन्तौ । एवमसु । ततो हिरण्यको विहस्याह ।

(and)-mouse also said: So be it. Then Hiranyaka smiling said:

जलाशयांतरे प्राप्ते मन्थरस्य कुशलं स्थले गच्छतः

Another-water- being reached, of Manthara welfare; on the land of the going reservoir

कः प्रतीकारः ।

what help?

यतः । अंभांसि जलजंतूनां दुर्गं दुर्गनिवासिनां ।

For, Water of water-animals, a fort of the in the fort-residing,

सुभूमिः आपदादीनां राज्ञां मंत्री परं बलं ॥ १६१ ॥

their own-place of beasts, etc., of kings a minister the chief strength. (191)

सखे लघुपतनक अनेनोपदेशेन तथा भवितव्यं

Friend Laghupatanaka, through this advice thus to be fared:

स्वयं वीक्ष्य यथा वध्वाः पीडितं कुचकुट्टमलं ।

Himself having seen as of his wife pressed the bosom-bud,

वृणिकपुत्रो ऽभवद्दुःखी त्वं तथैव भविष्यसि ॥ १६२ ॥

the merchant's-son became sad; thou thus just wilt be. (192)

त ऊचुः । कथमेतत् । हिरण्यकः कथयति । अस्ति कान्यकुब्ज-

They said: How that? Hiranyaka relates: There is in the Kānyakubja-

विषये वीरसेनो नाम राजा । तेन वीरपुरनाम्नि नगरे

country Virasena by name a king. By him in the Virapura-named town

तुंगवली नाम राजपुत्रो भोगपतिः कृतः । स च महाधनस्त-

Tuṅgabala by name a prince governor appointed. He and of great-wealth;

दृष्ट्वा एकदा स्वनगरे भ्रास्यन्नतिप्रौढयौवनां लावण्यवतीं

young, one-day in his-town perambulating in full-blown youth Lāvanyavati

नाम वणिक्पुत्रवधूमालोकयामास । ततः स्वहर्म्यं गत्वा स्मरा-

by name a merchant's-son's-wife saw. Then to his-palace having gone by love-

कुलमतिस्तस्याः कृते दूतीं प्रेषितवान् ।

disturbed-in mind on her account a female messenger he dispatched.

यतः सन्मार्गे तावदास्ते प्रभवति पुरुषस्तावदेवेन्द्रियाणां

For, On the right-path so long he remains, master is a man so long only of the senses,

लज्जां तावद्धित्ते विनयमपि समालंबते तावदेव ।

shame so long he has, decency also he maintains so long only,—

भ्रूचापाकृष्टमुक्ताः श्रवणपथगता नीलपद्माणा एते

by the eyebrows-bow-drawn back-(and) darted, to the ear-reaching, black-feathered those

यावस्त्रीलावतीनां न हृदि धृतिमुषो दृष्टिवाणाः पतन्ति ॥ १६३ ॥

as of fair-ones not into the heart the steadiness-stealing look-arrows fall. (193)°

सापि लावण्यवती तदवलोकनक्षणात्प्रभृति स्मरशरप्रहारजर्ज-

She also Lāvanyavati him-seeing-the moment from by the Love-arrow-stroke-

रितहृदया तदेकचित्ताभवत् ।

broken-hearted of him-alone-thinking was.

तथा ह्युक्तं । असत्यं साहसं माया मात्सर्यं चातिलुब्धता ।

Thus for said, Untruth, violence, fraud, envy and extreme-covetousness,

निर्गुणत्वमशौचत्वं स्त्रीणां दोषाः स्वभावजाः ॥ १६४ ॥

want-of virtue, impurity, of women the faults from their-nature-springing. (194)°

अथ दूतीवचनं श्रुत्वा लावण्यवत्युवाच । अहं पतिव्रता

Now the messenger's-word having heard Lāvanyavati said: I husband-devoted

कथमेतस्मिन्नधर्मे पतिलंघने प्रवर्ते ।

How in this unrighteousness, husband-imposition, I engage?

वृतः । सा भार्या या गृहे दक्षा सा भार्या या प्रजावती ।

For, She a wife, who in the house clever; she a wife who prolific,

सा भार्या या पतिप्राणा सा भार्या या पतिव्रता ॥ १६५ ॥

she a wife whose husband-is her life, she a wife who husband-devoted. (195)

न सा भार्येति वक्तव्या यस्या भर्ता न तुष्यति ।

Not she 'a wife' thus to be called, with whose husband not is gratified,

तुष्टे भर्तारि नारीणां संतुष्टाः सर्वदेवताः ॥ १६६ ॥

being gratified the husband of women, gratified all-divinities. (196)

ततो यद्यदादिशति मे प्राणेश्वरस्त्वदेवाहमविचारितं

therefore whatever commands of me the life-lord, that only I without-examination

करोमि । दूत्योक्तं । सत्यतममेतत् । लावण्यवत्युवाच । ध्रुवं

do. By the messenger said: Quite true this? Lāvanyavatī said: Certainly,

सत्यमेतत् । ततो दूतिक्रिया गत्वा तत्तत्सर्वं तुंगबलस्याग्रे

true this. Then by the messenger having gone that that all of Tuṅgabala in the presence

निवेदितं । तच्छ्रुत्वा तुंगबली ऽब्रवीत् । स्वाभिनानीयं

reported. That having heard Tuṅgabala said: 'By the husband, having led (her) near,

समर्पयितव्येति कथमेतच्छक्यं । कुट्टन्याह । उपायः क्रियतां ।

she is to be surrendered,' how this possible? The procuress said: A stratagem be made.

तथा चोक्तं । उपायेन हि यच्छक्यं न तच्छक्यं पराक्रमैः ।

Thus and said, By a stratagem truly what possible, not that possible by valour,

शुगालेन हतो हस्ती गच्छता पंकवर्त्मना ॥ १६७ ॥

by a jackal slain an elephant, going on a swamp-way. (197)

राजपुत्रः पृच्छति । कथमेतत् । सा कथयति । अस्ति ब्रह्मारण्ये

The prince asks: How that? She relates: There is in the Brahma-wood

कर्पूरतिलको नाम हस्ती । तमवलोक्य सर्वे शृगालाश्चितयन्ति स्म ।

Karpûratilaka by name an elephant. Him having seen all the jackals thought:

अद्ययं केनाप्युपायेन म्रियते तदास्माकमेतद्देहेन मासचतुष्टयस्य

If he by some stratagem dies, then of us through his-body of a month-tetrad

भोजनं भविष्यति । तत्रैकेन दृडशृगालेन प्रतिज्ञातं । मया बुद्धि-

food will be. There by one old-jackal promised: By me through-intellect-

प्रभावाद्दस्य मरणं साधयितव्यं । अनंतरं स वंचकः

superiority of him the death to be accomplished: Thereupon that cheat

कर्पूरतिलकसमीपं गत्वा साष्टांगपातं प्रणम्यो-

Karpûratilaka-near having gone with-of the eight-limbs-prostration having saluted

वाच । देव दृष्टिप्रसादं कुरु । हस्ती ब्रूते । कस्त्वं कुतः

said: Sire, look-favour make. The elephant says: Who thou, whence

समायातः । सो ऽवदत् । जंबुको ऽहं सर्वैर्वनवासिभिः पशुभिर्मि-

approached? He said: A jackal I by all wood-inhabiting animals,

लित्वा भवत्सकाशं प्रस्थापितः । यदिना राज्ञावस्थातुं

after having met, to your-presence despatched. Because without a king to remain

न युक्तं तद्त्राटवीराज्ये ऽभिषेक्तुं भवान्

not proper, therefore here in the forest-sovereignty to be inaugurated you

सर्वस्वामिगुणीपेतो निरूपितः ।

with all-Jord's-virtues-endowed selected.

श्रुतः । यः कुलाभिजनाचारैरतिशुद्धः प्रतापवान् ।

For, Who by race-descent- (and) conduct very-pure, majestic;

धार्मिको नीतिकुशलः स स्वामी युज्यते भुवि ॥ १६८ ॥

just, behaviour-clever, he as a master is fit on earth. (198)

अपरं च पश्य । राजानं प्रथमं विदेत्ततो भार्या ततो धनं ।

Another and see, A king first he should find, then a wife, then riches,

राजव्यसति लोके ऽस्मिन्कुतो भार्या कुतो धनं ॥ १९६ ॥

king not-being in this world, whence, a wife, whence riches? (199)

ज्वलाच्च । पञ्चन्य इव भूतानामाधारः पृथिवीपतिः ।

glowing also. Cloud-like of the living a support an earth-lord,

किञ्च ऽपि हि पञ्चन्ये जीवते न तु भूपतौ ॥ २०० ॥

anything also for a cloud it is lived, not but an earth-lord (failing). (200)

विशतनिरुद्यन्ती प्रायशो दंडयोगात्

in the allotted-office-remaining generally through the rod-use

जगति परवशे ऽस्मिन्दुर्लभः साधुवृत्तः ।

in the world on another-dependent this; difficult-to be found one of good-character;

दुर्लभमपि विकलं वा व्याधितं वाधनं वा

a meagre also defective or sick or poor or

पतिमपि कुलनारी दंडभीत्याभ्युपैति ॥ २०१ ॥

husband also a noble woman through the rod-fear approaches. (201)

तद्यथा लघ्ववेला न निवृत्तति तथा क्षणा सत्वरमा-

therefore that the lucky-moment not passes away, thus acting, with-haste

शान्यतां देवेन । इत्युक्तोत्थाय चलितः । ततो

may be approached by your highness. Thus having spoken, rising (he) went. Then

ऽसौ रीज्यलोभाकृष्टः कर्पूरतिलकः शृगालवर्त्मना

that by the sovereignty-desire-attracted Karpūratilaka on the jackal's-way

धावन्महापंके निमग्नः । ततस्तेन हस्तिनोक्तं । सखे शृगाल

running in a great-mire immersed. Then by that elephant said: Friend jackal,

किमधुना विधेयं । पंके निपतितो ऽहं । श्रिये । परावृत्त्य पश्य ।

what now to be done? in a mire fallen I; I die; turning back look!

शृगालेन विहस्योक्तं । देव मम पुच्छकावलंबनं क्षवोत्तिष्ठ । चद्

By the jackal smiling said: Sire, of me tail-holding having made rise. Because

मद्विधस्य वचसि त्वया प्रत्ययः कृतस्त्वदनुभूयतामप्रारणं दुःखं ।

of me-like in word by thee confidence placed, therefore may be suffered helpless man

तथा चोक्तं । यदा सत्संगरहितो भविष्यसि सविष्यसि ।

Thus and said : If of the good-society-deprived thou wilt be, thou wilt be

तदासञ्जनगोष्ठीषु पतिष्यसि पतिष्यसि ॥ २०२ ॥

then into bad-men's-companies thou wilt fail, thou wilt fail. (202)

ततो महापंके निमग्नो हस्ती शृगालैर्भक्षितः । अतो

Then into the great-mire plunged the elephant, by the jackals eaten.

ऽहं ब्रवीमि । उपायेन हि यच्छक्यमित्यादि । ततः स ह्यनुपदे-

I say : By a stratagem truly what possible, etc. Then by the procure-

शुन तं चारुदत्तनामानं वणिक्पुत्रं स राजपुत्रं सेवकं

advice that Chârudatta-named merchant's-son that prince (his) after

चकार । ततो ऽसौ तेन सर्वविश्वासकार्येषु नियोजितः । एकदा

made. Then he by him in all-confidence-affairs (was) employed. One day

तेन राजपुत्रेण स्नातानुलिप्तेन वनकरत्नालंकारधारिणा घोषितः ।

by that prince bathed-(and) anointed gold-jewel-ornaments-bearing announced

अद्यारभ्य मासमेकं गौरीव्रतं कर्तव्यं । तद्वच

To-day beginning for month one the Gauri-vow to be performed. Therefore hither

प्रतिरात्रमेकां कुलीनां युवतीमानीय समर्पय । सा मया

every-night one noble virgin having led surrenders (her). She by me

युथोचितेन विधिना पूजयितव्या । ततः स चारुदत्तस्तथाविधां

in the usual manner to be honoured. Then that Chârudatta such a one

नवयुवतीमानीय समर्पयति । पश्चात्प्रच्छन्नः सन्किमयं

quite-young having led near surrenders. Afterwards concealed being, what he

करोतीति निरूपयति । स च तुंगवल्लभां युवतीमस्यृशब्देन

does?' thus spies. That and Tungabala that maiden not-touching even

दूराद्दृष्ट्वा लंकारगंधचंदनैः संपूज्य रक्षकं

from afar with garments-ornaments-perfumes-sandal wood having honoured, a guardian.

इत्वा प्रस्थापयति । अथ वणिक्पुत्रेण तद्दृष्ट्वोपजातविश्वासेन

having given, sends away. Now by the merchant's-son, that having-seen, with increased-confidence,

लोभाद्गृहमनसा स्वधूं लावण्यवतीं समानीय

with by covetousness-attracted-mind, his-wife Lāvanyavati having led near

समर्पिता । स च तुंगबलसां हृदयप्रियां लावण्यवतीं

(she was) surrendered. He and Tuṅgabala that heart-beloved Lāvanyavati

विज्ञाय ससंभ्रममुत्थाय निर्भरमालिङ्ग्य निमीलिताक्षः

having recognised, with-haste up-jumping, ardently embracing, with half-closed-eyes,

अयेके तयो सह विललासा तदालोक्य वणिक्पुत्रश्चित्रलिखित इवे-

on a sofa her - with sported. That seeing the merchant's-son picture - like

तिकर्तव्यतामूढः परं विषादमुपगतः । अतो ऽहं ब्रवीमि । स्वयं

perplexed-what to do - to extreme sadness went. Therefore I say: Himself

वीक्ष्येत्यादि । तथा त्वयापि भवितव्यमिति । तद्भ्रितवचनम्-

having seen, etc. Thus by thee also will be fared. That friend's-word not

कधीर्य महता भयेन विमुग्ध इव तं जलाशयमुत्सृज्य

regarding with great fear perplexed as it were that water-reservoir having left

मंथरञ्चलितः । ते ऽपि हिरण्यकादयः स्नेहादनिष्टं

Manthara went. They also Hiranyaka, etc. from affection, (something) unwished

ग्रंथमाप्ता मंथरमनुगच्छन्ति । ततः खले गच्छन्केनापि व्याधेन

apprehending Manthara follow. Then on the land going by some hunter,

काननं पर्यटता मंथरः प्राप्तः । प्राप्य तं ग्रहीत्वो-

the forest perambulating, Manthara caught. Having caught him, having seized,

त्याप्य धनुषि बद्धा भ्रमन्केशास्तुत्रिपासाकुलः

having lifted, to the bow having bound, walking about, through fatigue by hunger-
(and) thirst-troubled

स्वगृह्णामिमुखं चलितः । अथ मृगवायसमूषिकाः परं विषादं ।
towards-his-house (he) went. Now the deer-crow-mouse to extreme grief

अच्छंतस्त्रमनुजग्मुः । ततो हिरण्यको विलपति ।
coming him followed. Then Hiranyaka laments:

एकस्य दुःखस्य न यावदंतं गच्छाम्यहं पारमिवार्षवस्य ।
Of one trouble not while to the end go I, to the shore 'as of the ocean,

तावद्वितीयं समुपस्थितं मे क्षिद्रेष्वनर्था बहुलीभवन्ति ॥ २०३ ॥
then a second approached to me, in damages - the evils are multiplied. (203)

स्वाभाविकं तु यन्मित्रं भाग्येनैवाभिजायते ।
By his inborn-nature but who a friend, by fortune only he is produced,

तद्वन्नमिसौहार्दमापत्स्वपि न मुचति ॥ २०४ ॥
therefore one of unfeigned-friendship in misfortunes also not does one give up. (204)

न मातरि न दारेषु न सोदर्ये न चात्मजे ।
Not in a mother, not in a wife, not in a brother, not and in one's own-offspring,

विश्वासस्तादृशः पुत्रा चादृग्मित्रे स्वभावजे ॥ २०५ ॥
confidence such of men, 'as in a friend by his inborn-nature-become (one). (205)

इति मुञ्जर्विचिंत्याहो दुर्दैव ।
Thus repeatedly having thought (he cried out) : Oh, the hard-fate!

यतः । स्वकर्मसंतानविचेष्टितानि
For, The by one's own-actions'-spreading-wrought

कालान्तरावर्तिशुभाशुभानि ।
at other times-reverting-good- (and) evil,

इहैव दृष्टानि मयैव तानि
(are) here already experienced by me at least those,

जन्मान्तराणीव दशान्तराणि ॥ २०६ ॥

like different-births, different conditions. (206)

अथवेत्यभवेतत् । कायः संनिहितापायः संपदः पदमापदां ।

Or, thus verily this, . The body has destruction- happiness the place for misfortunes,
close to it,

समागमाः सापागमाः सर्वमृत्यादि भंगुरं ॥ २०७ ॥

meeting with-departure connected, everything born (is) frail. (207)

पुनर्विमुञ्च्यह । शोकारातिभयत्राणं प्रीतिविश्रंभभाजनं ।

Again having reflected he says : From sorrow-enemies- (and) of affection (and)
danger-a protection confidence-a vessel,

केन रत्नमिदं सृष्टं मित्रमित्यचरदयं ॥ २०८ ॥

by whom jewel this created, 'Mitra' thus the syllable-couple? (208)

किंच । मित्रं प्रीतिरसायनं नयनयोरानंदनं चेतसः

Moreover : A friend, a pleasure-elixir of the eyes, a delight of the mind,

~~पात्रं जलसमुत्सृज्यो मद्र भवेन्नियतेन तदुक्तं ।~~

a vessel that in happiness- together might be with the friend, that hard-to find;
(and) trouble

ये चान्ये सुहृदः समृद्धिसमये द्रव्यामिलाषाकुलाः

And what other friends in success-time, with wealth-desire-filled,

ते सर्वत्र मिलन्ति सत्त्वगिकषयावा तु तेषां विपत् ॥ २०९ ॥

they everywhere meet (us); but the truth- of them (is) adversity. (209)
touch stone

इति बह्व विलप्य हिरण्यकश्चित्रांगलघुपतनकावाह । यावदयं

Thus much having lamented Hiranyaka to Chitrāṅga- (and) Laghup. says: So long as this

व्याधी वनान्न निःसरति तावन्मथरं मोचयितुं

hunter from the forest not goes away, so long Manthara to rescue

यत्नः क्रियतां । तावूचतुः । सत्वरं कार्यमुच्यतां ।

an effort may be made. They both said : With-haste what to be done may be told.

हिरण्यको ब्रूते । चित्रांगो जलसमीपं गत्वा मृतमिवात्मानं

Hiranyaka says : Chitrāṅga to the water-near having gone dead-like himself

दर्शयतु काकश्च तस्योपरि खित्वा चंचा किमपि विलिखतु ।

may show, the crow and over him standing with the beak somewhat may peck. २०

नूनमनेन लुब्धकेन तत्र कच्छपं परित्यज्य मृगभांसाधिना

Now by that hunter there, the tortoise having left, for the deer's-flesh-desirous,

सत्वरं गतव्यं । ततो ऽहं मंथरस्य बंधनं केत्यामि संनिहिते

with-haste will be gone. Then I of Manthara the tie shall cut; having approached

लुब्धके भवद्भ्यां पलायितव्यं । चित्रांगलघुपतनकाभ्यां शीघ्रं

the hunter, by you to be fled. By Chitrāṅga-(and) Laghupatanaka, quickly

गत्वा तथानुष्ठिते सति स व्याधः आंतः पानीयं पीत्वा

having gone, thus accomplished being, that hunter, tired, water having drunk,

तरोरधस्तादुपविष्टस्तथाविधं मृगमपश्यत् । ततः कर्तरिकाभादाय

under a tree seated in such a the deer saw. Then the knife having taken, condition.

प्रच्छमना मृगांतिकं चलितः । तत्रांतरे हिरण्यके-

with rejoicing-mind near to the deer proceeded. There meanwhile by Hiranyaka

नागत्य मंथरस्य बंधनं किन्नं । स कूर्मः सत्वरं

having approached, of Manthara the tie cut. That tortoise with-haste

जलाशयं प्रविवेश । स मृग आसन्नं तं व्याध विलोक्योत्थाय

the water-reservoir entered. That deer near that hunter perceiving, rising,

पलायितः । प्रत्यावृत्य लुब्धको यावत्तरुतलमायाति तावत्कूर्मस-

escaped. Returning the hunter while the tree-foot he approaches, then the tortoise

पश्यन्नचिंतयत् । उचितमेवैतद्धमासमीक्ष्यकारिणः ।

not-seeing, reflected: Proper only this for me, not-circumspectly-acting.

युतः । यो ध्रुवाणि परित्यज्य अध्रुवाणि निषेवते ।

For, He who certain (things) forsaking uncertain (things) attends to,

ध्रुवाणि तस्य नश्यन्ति अध्रुवं नष्टमेव हि ॥ २१० ॥

the certain (things) of him perish, the uncertain is perished already. (210)

ततो ऽसौ स्वकर्मवशान्निराशः कटकं प्रविष्टः । मंथरादयः

Then he through-his own-action disappointed the camp entered. Manthara, etc.

सर्वे त्यक्तापदः स्वस्थानं गत्वा यथासुखमास्थिताः ॥

all freed-from misfortune . to their-place having gone happily remained.

अथ राजपुत्रैः सानन्दमुक्तं । सर्वे श्रुतवन्तः सुखिनो वयं ।

Then by the princes with-joy said : All having heard pleased . we.

सिद्धं नः समीहितं । विष्णुशर्मोवाच । एतावता भवताम-

-Accomplished of us what (was) desired. Vishnusharma said : With so much of you

भिलषितं संपन्नं । अपरमपीदमस्तु ।

the desire fulfilled, further also this may be :

मित्रं प्राप्तुं सज्जना जनपदैर्लक्ष्मीः समालंबतां

A friend acquire ye, O, good-men; with the nations Lakshmi may dwell;

भूपालाः परिपालयन्तु वसुधां शश्वत्स्वधर्मे स्थिताः ।

Princes may protect the earth, constantly in their-duty standing;

आस्तां मानसतुष्टये सुकृतिनां नीतिर्नवोढेव वः

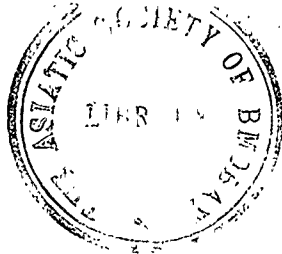
it may remain for the mind-gratification of the virtuous Niti, a new-bride-like, of you;

कल्याणं कुरुतां जनस्य भगवांश्चंद्रार्धचूडामणिः ॥ २११ ॥

prosperity may cause of the people the venerable, who has the moon's-half- (211)
for his crest-jewel.

॥ इति हितोपदेशे मित्रलाभो नाम प्रथमकथासंग्रहः समाप्तः ॥

Thus in the Hitopadesa, Friend-acquisition by name the first-story finished.
collection.

LONDON

PRINTED BY SPOTTISWOODE AND CO.

NEW-STREET SQUARE

00004606

